

Luceafărul

Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor
Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI

Nr. **42** (785)

Miercuri, 21 noiembrie, 2007

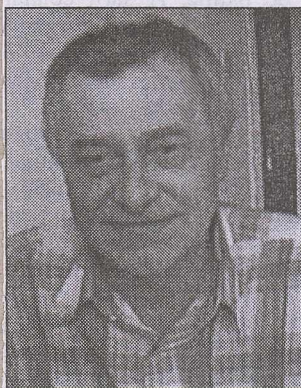
SALA DE
LECTURĂ

„Că Eminescu era un pericol public o dovedește „nota informativă“ a ministrului plenipotențiar al Austro-Unghariei la București, baronul Ernest von Mayr, către șefii săi. Acesta raporta Casei Imperiale din Viena, la 7 iunie 1882, despre activitatea politică, militantă a Societății „Carpații“, în care poetul avea un rol determinant. Scrisoarea se află xerografiată la Arhivele Naționale ale României, după originalul aflat la Viena“

(tudor nedelcea)

mihai eminescu

marian apostol

Eu nu cred că marile descoperiri științifice, mai exact singura cea mai naltă: calculul lui Newton a venit ca urmare a unor eforturi susținute, progresive, inițiale. Eu cred că ea a apărut datorită grației lui Dumnezeu, care a hotărât probabil să ne-o aducă la cunoștință. De altfel asta era și părerea lui Newton însuși.

pag. 21

conexiunea semnelor

Limba română
în programul de știri

mariana
ploae-hanganu

cinema

irina budeanu

Avalanșă de filme
la DaKino

pag. 20

Bogdan Ghiu

Performing Europe: La tablă! / À table!

Sâmbătă, 10 noiembrie 2007, la Centrul Cultural Elvețian din Paris a avut loc vernisajul expoziției colective „L'Europe en devenir (Partie 2)”, „curatoriată” sau „comisariată” (sau poate mai nimerit ar fi să spunem: *conspirată*) de Marius Babias, teoretician și profesor de teoria artei român din Berlin, care din 2008 va fi noul director al *Neuen Kunstverein* (NKB) din capitala Germaniei.

Expoziția merită memorată din mai multe motive, în primul rând pentru claritatea și noutatea („de etapă”) a discursului programatic și pentru siguranța selecției și calitatea lucrărilor atât „în sine”, cât și ca „asamblaj”, ca discurs curatorial.

Din punctul de vedere al discursului curatorial, această expoziție ar putea face dată, fiind, poate, prima care tematizează precis și articulat rolul artei în actualitatea strictă, care nu este deloc una oarecare, vagă, pasabilă.

Arta construcției europene

Care este, deci, această actualitate precisă în viziunea lui Marius Babias? Este vorba de construcția europeană, de „construcția identitară” a „Noii Europe” după ultima ei extindere

spre Est, adică *acum*, după ultimul val de integrare, care a alipit/inclus, cu sentimente amestecate, nu cu foarte mare entuziasm (mai mult, poate, ca potențiale piețe, dată fiind foamea istorică așată de consumism), Bulgaria și România. Ne aflăm, scrie Babias, „într-un stadiu intermediar caracterizat printr-o serie de *asimetrii*; declinului economic a regiuni întregi și problemelor nerezolvate privind migrația și *militarizarea socialului* (excellentă formulă rezumativă! de reținut! B.G.) li se opun *noi forme de critică culturală și artistică*. *Noua Europă* nu se face doar prin integrare economică și politică, ci în primul rând prin cultură. (...) *Noua Europă* se definește din ce în ce mai puțin ca o comunitate economică și din ce în ce mai mult ca o comunitate de valori și de cultură. Arta și cultura sunt producători fără frontiere ai unor *noi politici ale expresiei și imaginii*, ale unor modele de reflecție și de privire care depășesc vechile scheme de gândire, accelerând procesul de *aculturație europeană*. Arta și cultura pot contribui la punerea sub semnul întrebării a principiilor construcției identitare, de etnie și de naționalism, și la producerea unor *viziuni pozitive de coabitare* în viitoarea *Nouă Europă*. Sub impulsul deschiderii spre Est, artei îi incumbă *noi sarcini*. Mai ales artiști proveniți din Europa de

Est sunt cei care se întreabă, fără falsă modestie, ce noi culturi de hibridare, ce noi identități eliberate și ce modele operaționale putea fi invocate în vederea autodefinirii viitoare Europe. Dacă arta și cultura intră în *frământări critice* cu dinamica unificării europene, ele participă activ la acest proces și pot acționa ca intermediari între Est și Vest. Artiștii aleși pentru această expoziție, venind din România, Bulgaria, Spania, Moldova, Republica Cehă, Slovacia, Finlanda și Franța demonstrează, prin lucrările lor, restructurarea identitară europeană” (sublinierile îmi aparțin).

Mai clar și mai actual nu se poate! Artă produce, iată, iar, noutate, aduce noutate propune nou în materie de reflecție pozitivă, creativă, intervine acolo unde politicul pretinde să domine (în continuare, iar) nestingherit, cere să fie crezut pe cuvânt și ascultat fără replică. Construcția europeană, ca eveniment epocal, istorial, nu poate rămâne monopolul unei singure concepții și al unei reprezentativități a politicului depășite, puse în criză de istorie dar care profită de ocazia istorică nesperată (autoprodusă) pentru a se relansa, pentru a încerca să recâștige terenul pierdut, să reocup (evident, extinzându-l) locul pe care singur, însuși l-a compromis. De criza actuală, de cronică, a politicului, a politicului reprezentativ, bazat pe reprezentare, și reprezentativității politicului (reprezentativ), general, de vină nu este decât politicul însuși

(continuare în pagina 19)

BANCA
COMERCIALA
ROMANA

Sponsorizare de la
Banca Comercială
Romana

Director:

Marius Tupan

Colectivul de editare:

Mariana Bunescu (tehnoredactor)

Responsabil de număr:

Simona Galațchi

Redactori asociați:

Horia Gârbea; Daniel Nicolescu;

Ioan Es Pop; Stelian Tăbăraș

Revista este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), înființată în baza Hotărârii judecătorești și recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor

Revista „Luceafărul” este editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România NU și de la Ministerul Culturii și Cultelor

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 212.79.94, fax 312.96.93

e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: RO17RNCB0072049692900001

Cont în valută: RO87RNCB0072049692900001

ISSN - 1220-627X

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate sucursatele

RODIPET și la oficiile postale din țară.

Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box

33-57, la fax 0040-3187002, sau e-mail:

abonamente@rodipet.ro, subscriptions@rodipet.ro

sau on line la adresa www.rodipet.ro

Stelian Tăbăraș

Strania senzație de a fi uneori singurul sau ultimul martor știutor al unei felii de viață. Să nu mai poți chema pe nimeni martor despre cum a fost, mai ales atunci când ele, faptele, nu sunt lipsite de semnificație istorică.

Fac parte din ultimul contingent natural („leatul '39”) ce mai ține minte războiul, cu toate nenorocirile lui. Născuții cu un singur an mai târziu poate că realmente nu vor fi reținut în ceara memoriei îngrozitoare aspecte „locale” ale cumplitei conflagrații mondiale. Fiindcă aceștia, urmașii noștri imediați, vor fi avut trei-patru ani doar, nu... cinci, ca noi.

Într-un mediu întunecat al existenței mele adolescentine, când Valea Prahovei era inundată de un fals proletariat, de fapt țărani angajați - mulți dintre ei încă de către foștii patroni, victime ale naționalizării - care își planificau concediile în funcție de cositul ierbii sau alte cerințe ale calendarului agricol - auzeam povești uneori uluitoare. În pauzele de masă, când toți stăteau ca la un cin călugăresc, mâncând fiecare din ce adusesse la pachet, se povesteau întâmplări care ar pune în umbră Fierăria lui Iocan.

De pildă, unul a povestit cum, pascăndu-și el vaca pe șanțul șoselei, mai jos de fabrică, a venit o mașină care „de la brâu în sus părea de lemn” și i-a lovit vaca, deșelând-o pe loc. Mașina a oprit vreo cincizeci de metri mai la vale, apoi a dat înapoi până la locul

nocturne

Întâmplări care nu mai au martor

accidentului. „Din automobil au coborât doi inși, unul înalt și cam deșirat, celălalt îndesa. Disperat și indignat i-am și tras lunganului pereche zdravănă de palme. A sărit celălalt mi-a întors mâinile la spate și mi-a zis: A înnebunit? Ai dat chiar în Majestatea Sa Regele Mihai! Am înlemnit, apoi m-am repezit să cer iertare, sărutându-i mâinile. El regele, n-a scos un cuvânt. A scos din buzunarul tunicii sale un carnețel și un stilou și scris ceva. Mi-a zis abia apoi: Te duci cu biletul acesta sus, la Stână, și-ți alegi o vacă. Într-adevăr, m-am dus la Stână și, vă dați seama, am ales o Schweizer Holstein, cea mai bună rasă de lapte; am dat vițeii la jumătate de sat, mi-am păstrat și eu unul de prăsilă, și desigur m-am ales de la început cu un câștig fiindcă amărâta mea de vacă lovită am tăiat și am vândut-o”.

Povestea asta - poate legendă, dar oricum verosimilă - făcea înconjurul Sinaiei și aprindea imaginația celor destul de mulți care aveau încă - până târziu, în anii '80 - vaci în bățatură. N-aș mai avea acum pe cine să întreb despre adevărul ei, decât poate chiar pe Majestatea Sa.

(Mai târziu, la multă vreme după ce absolvise facultatea, am cunoscut un filolog argentinian, în a cărui țară vacile sunt numărate cu... kilometrul; ajuns în România, medita zărind un localnic care-și păștea vaca la marginea drumului: Domnule, cum se poate ca la voi în țară un singur om să păzească o singură vacă!!! Într-adevăr, e câte-un „lux” al țării noastre greu de conceput astăzi oriunde în lume).

În discursul rostit, conform tradiției, cu ocazia primirii Premiului Nobel (protocolul oferă ocazia exprimării, prin conținutul, a laureaților în ziua consecutivă celei a decernării distincției), William Faulkner și-a propus ca temă răspunsul la întrebarea de ce a scris literatură. A făcut atunci o afirmație îndreptățită ca principiu, meritorie în ceea ce îl privea, normă și remarcabilă: scria întrucât omul are un suflet nemuritor și el trebuie ajutat să trăiască. Ideea sufletului destinat existenței în eternitate nu este doar una religioasă - creștină, iudeo-creștină, musulmană, ținând, mai mult sau mai puțin, de majoritatea formelor credinței manifestate, istoric, fie ca trecut al spiritualității, fie prezente în contemporaneitate -, sau filosofică, socratică, platoniană, pitagoreică; ea ține, pentru a-l parafraza pe Voltaire, de simpla norma-

expus apoi compromisului, alienării? În cele din urmă, suntem puși în situația de a decide care este legătura dintre civilizație, spirit și suflet. Sanctuar, Absalom, Absalom, Nechemat în țărână, Ursul, dar și lumile altor mari autori, concentrate în personaje din cărți precum Moby Dick, Marele Gatsby, O tragedie americană vorbesc despre o criză în civilizație, o criză în emergența unei civilizații sau despre derizoriul sufletului, despre iluzia care poartă numele spiritului omenesc, individual?

De ce ne-am rușina, de ce ne-am simți măcar jenați că alcătuim - și încă suntem astfel - civilizația personajelor caragialești? Prin personajele lor - să observăm cu deplin curaj - marii scriitori descriu formule de civilizație; ele nu sunt toate asemenea. Nu este aici doar o diferență de structură; valoarea nu este identică, nici măcar în planul cel mai

Sufletul nemuritor sau despre diversitatea (jenantă) a civilizațiilor

Marius Iupan
Dragomir

itate a dezvoltării inteligenței subiectului uman. Nu este, însă, puțin lucru faptul că prozatorul american - creatorul prozei de cea mai înaltă, perfectă structură autentic poetică - a așezat adevărul absolutului spiritual din suflet drept origine, motivație și scop al artei sale. Ca ființă nemuritoare, omul are, totuși, nevoie să fie ajutat să trăiască - gândul lui Faulkner, în această privință, nu vizează, așa cum s-ar putea crede, paradoxul. Nemurirea nu este, garantat, inevitabil, o binecuvântare - știm aceasta din cărțile marilor profeți ai Vechiului Testament, din Apocalipsă ori, nu mai puțin, din restructurarea concepției racordării omului la veșnicie, dusă de buddhism. Plastica înțelegerii acestei probleme este oferită de marele poem al lui Dante. Arta apare ca instrument al salvării sufletului în perspectiva eternității sale; Schopenhauer a vorbit despre reprezentarea - și percepția - estetică în calitate de element esențial al cercirii.

Totul este cât se poate de bine construit, în filosofia faulkneriană a creației, pentru a ne vedea invitați să vizităm, încă odată, lumea personajelor ilustrative pentru o civilizație, care populează universul Yoknapatawpha sau altele, satelite ori similare acestuia. Bruce, în prezența lui Popeye, Temple sau a Snopes-ilor și, până la un punct, chiar a Sartoris-ilor, te simți obligat să te întrebi: oare chiar era necesar ca aceste ființe să aibă un suflet nemuritor? Sau: ce-a fost dat să îl aibă? I-au avut și I-au

simplu, omenesc. Există un orizont cultural al personajelor balzaciene, diferit de acela al umanității care dă substanță creației lui Stendhal. Universul civilizației lui Dostoievski nu este în mai mare măsură rusesc decât cel al lui Tolstoi, atât de apropiat în stil, de individualitățile relevate în opera lui Marcel Proust. De la Sei Shanagan și până la Yasunari Kawabata, în Japonia, o anumită rezonanță a exprimării umane se regăsește prea puțin modificată. Alături de ființe caragialești, în românism sunt plasate și personajele lui Camil Petrescu ori Eugen Barbu, nu totdeauna fără o subtilă legătură a naturii lor cu Sărmanul Dionis. Nu aparținem categoriei omenesci, în expresia ei mai veche sau mai nouă, a personajelor faustice, a lui Doctor Faustus, Werther, Lothe la Weimar sau a Muntelui vrăjit, dar nici măcar o dată ipotetic reduși la caragialism, încă nu stăm cel mai rău și nu ne putem vedea plasați dincolo de limitele civilizației.

Nu doar în planul civilizației avem însă a lua în considerație afirmația lui Faulkner. Ies, oare, Cațavencu, Tipătescu, Snopes, Raskolnikov din cadrele, din spațiul dreptului, pretins a fi inalienabil uman, la a avea „un suflet nemuritor”? Ar merita, poate, să gândim că atunci când Faulkner declară a fi încercat, prin artă, să ajute sufletul nemuritor al omului să trăiască, el căuta să îl protejeze de toxicitatea, de agresivitatea, încorporate variabil, dar nicidecum absente cu totul, în civilizație. Nenorocul este însă că, la nu puțini ani de la moartea marelui scriitor, civilizația globală nu a devenit mai favorabilă vieții sufletului, deci vieții, ci, dimpotrivă.

Centralizarea provocărilor

Marius Iupan

O temă ca aceea propusă spre dezbateri de colectivul „Astreii”, „Revista de cultură și provocările descențializării”, a stârnit la Brașov comentarii aplicate și chiar critice, fiindcă într-o cultură ca a noastră, în care concepțiile și mentalitățile întretin încă destule anomalii, eșecurile și neîmplinirile apar la tot pasul. Niciodată într-o țară civilizată nu se editează prea multe reviste literare, fiindcă prezența lor e justificată de nevoia creatorilor de a se exprima, ca și de curiozitatea cititorilor de a cunoaște potențialul artistic al zonei în care trăiesc. De altfel, unele publicații o pot marca, așa cum se exprima Simona Vasilache. Dar îi pot asigura și o individualitate, o personalitate, am putea continua noi, diferențindu-ne în istorie de altele. Cele mai ambițioase reviste refuză marginea, conectându-se la problemele centrului, acolo unde ierarhiile sunt mai stabilizate, crede Adrian Popescu. După unele precizări, analiștii literari cei mai autorizați par a fi în Capitală, de-aceia cei din restul teritoriului știu că vor deveni competitivi numai dacă intră în concurență cu ei, ocolind deseori ambițioșii provinciali. Aceștia au tendința să respingă valorile de la centru, cum bănuiește Nicolae Prelipceanu, ba chiar să le ignore, considerând că se află în afara interesului lor. Dar interesul general?! Într-o cultură, mai ales el contează. E asigurată de cei mai mulți și de cei mai educați. Patriotismul local exagerat dăunează spiritului critic. Scara de valori se impune și se menține dacă există o vizibilitate pronunțată, ne asigură Doru Munteanu. Or, a funcționa o librărie fără un consultant literar, înseamnă că rezultatele nu-s cele așteptate, sublinia același vorbitor. Din păcate, nu numai într-o astfel de instituție absentează profesioniștii. Din unii bibliotecari s-au recrutat membrii unor comisii de achiziții, iar aportul lor e uneori hazliu. Cercetați ce cărți ajung pe rafturi și veți avea multe explicații pentru care ne e zestrea pentru viitor. Gheorghe Neagu era tranșant. Ministerul Culturii are reprezentanți în provincie care nu fac nimic. Poate exagerează totuși: e un efort și să-și ridice salariile. Acestui minister i-am făcut și noi multe reproșuri, nu pentru că existența lui ne-ar complexa, ci fiindcă destule activități ale sale sunt în contratimp cu vremurile, cu necesitățile de a educa un neam. Unii membrii ai acestuia fac o imagine detestabilă în afara României, mai ales în ultimele luni. Ca să-i pregătească pe alții pentru confruntarea cu lumea nouă în care ne-am integrat, învățătorii trebuie ei înșiși să se recicleze, să indice traseele care să ne redea demnitatea națională. Scriitorul de la Focșani consideră că o parte a funcționarilor de la M.C.C. e nepregătită pentru noile provocări. Ne întrebăm și noi, ca și domnia sa, cine e de vină pentru această jalnică situație? De ce atâtea activități se desfășoară la voia întâmplării sau sunt lăsate la cheremul unor veleitari? Poate că ar fi momentul să jucăm cu cărțile pe masă, nu să le menținem încă sub tejghele sau să le depozităm în adăposturi unde vizite fac doar rozătoarele. Prin modestele noastre prestații, vom încerca în numerele viitoare să dăm unele răspunsuri, cu sentimentul că-i vom stimula și pe alți confrăți la o dezbatere principială, adecvată, și, dacă nu suntem prea patetici, patriotică.

Arhetipurile în jocul dramatic

Având o experiență de viață, prin care mulți dintre noi nu și-ar dori să treacă - aflat în 1986 în lagărul italian, a curățat pizzerii, closete, apartamente renovate, a spălat vase, a cărat moloz, mobilă - Mircea M. Ionescu și-a descoperit, încă din anii '70 ai secolului trecut, vocația de dramaturg. A primit Premiul „Iosif Naghiu pentru dramaturgie” în 2003, din partea Asociației Scriitorilor din București, pentru volumul *La Est de Vest*, publicat în 2003, la Editura Play. Acum, la aceeași editură, a publicat volumul de dramaturgie *Deținuți în Statuia Libertății*, care reia experiența americană foarte bine descrisă în cartea *Taximetrist de noapte la New York*. Pentru că, trebuie să spunem, Mircea M. Ionescu, după un „stagiu” în lagărul italian, a emigrat la New York, unde a practicat taximetria, la început numai noaptea, șapte zile din șapte, iar apoi a avut un program mai lejer de cinci zile. Toate aceste întâmplări prin care a trecut acest talentat cronicar sportiv și dramaturg l-au marcat definitiv. După reîntoarcerea în țară și după ce a început să publice piese de teatru, Mircea M. Ionescu s-a bucurat să le vadă și jucate pe scenă. Am aminti spectacolul lui Costin Marinescu, de la Teatrul de Stat din Arad, cu piesa *Centrul înaintaș s-a născut la miezul nopții*, apoi *Aventura unei femei cumini*, care s-a bucurat de viziunea regizorală a reputatului Tino Geirun, în 1981, la Teatrul „George Bacovia” din Bacău. De altminteri, aici, la Bacău, în 2005, regizorul Bogdan Ulmu i-a montat piesa *Dona Quijota (Boxera)*. Un alt regizor faimos care a fost impresionat de dramaturgia lui Mircea M. Ionescu a fost Octavian Greavu, care trăiește la Paris. El i-a montat, în aprilie, anul acesta, la Teatrul Valah din Giurgiu piesa *Fata care dă pumnul*. Mai este de notat și spectacolul lui Constantin Dicu de la fostul Theatrum Mundi (azi Teatrul Metropolis), în 1999, *Beethoven cântă din pistol*. Această din urmă fiind, deocamdată, singura piesă montată pe o scenă bucureșteană. De ce Mircea M. Ionescu nu se bucură de atenția directorilor de teatru din București? Răspunsul la această întrebare trebuie găsit în faptul că secretariatele literare sunt mai sceptice în fața textelor românești ale autorilor în viață. Se pare că la noi trebuie să treci „dincolo” pentru a fi, apoi, montat și să ți se descopere valoarea.

În volumul *Deținuți în Statuia Libertății*, prefațat de criticul de teatru Mircea Ghiulescu, autorul adună patru farse, inspirate din ceea ce a trăit în exil. Piesa care dă titlul volumului este o meditație asupra a ceea ce înseamnă libertatea într-o societate postindustrială. Acțiunea se petrece, evident, la New York, lângă celebra Statuie a Libertății, unde se întâlnește un Taximetrist, un Arab, o femeie Blondă, toate aceste personaje fiind supercontrolate de Gardian. Sigur, Taximetristul este un alter-ego al autorului, care asistă la o încălceală de afaceri puse la cale atât de femeia Blondă, cât și de Arab. Însă mesajul farsei este unul profund: cât de mult putem fi captivi ai libertății. Pentru că atât Arabul, cât și Blonda visau afaceri fantasmagorice, pe când Taximetristul era un om cultivat, cu simțul măsurii și uimit în fața acestor „idealuri capitaliste”. Numai că finalul vine ca un bumerang, prin replica Taximetristului: „Curva asta de Libertate, cum și-a schimbat fața și i-a aiurit ea pe mulți...” O experiență pe care autorul a plătit-o cu ani mulți de umilință.

A doua piesă, *Asasinul lui Churchill*, este tot o farsă care se desfășoară între cinci personaje. Undeva, la granița unui stat, recunoscutibil, România, se aflau Grănicerul, Grănicera, Străina, Străinul și Călăul. Străinul se trezește în fața unei femei - Străina - , care spre finalul piesei ia hățurile acțiunii în mâini, însă zadarnic, pentru că Străinul era prizonierul Călăului. Putem, din nou,

recunoaște în Străinul un alter-ego al autorului. Dar această piesă ne mai vorbește și despre manipularea realizată de mass-media.

Piesa *Dublu mixt* mi se pare cea mai bună din acest volum. Ea ne amintește de absurditatea vieții conjugale a cuplului. În personajele Ea, El, Alt-El, Altă-Ea regăsim simbolurile acestei absurdități, arhetipurile. La fel ca în teatrul ionescian, Mircea M. Ionescu este un fin observator al acestei vieți, care, la un moment dat, ar trebui să arate altfel. Și, pentru că autorul se pricepe foarte bine la tenis, a transpus dramaturgic jocul complicat din cadrul cuplului. Replicile sunt iuți, usturătoare și lovește acolo unde trebuie. Schimbările între parteneri devin, la un moment dat, absurde, iar personajele își dau seama că își doresc o altă existență. Autorul se joacă cu ele, asemenea Creatorului supărat pe oameni. Este o probă a virtuozității atât la nivelul replicii, cât și la nivelul situațiilor dramatice. Sigur că aceste personaje trăiesc într-o lume aculturală, tehnizată, computerizată, unde telenovelele sunt la mare preț. Însă ironia cu care autorul privește aceste personaje te face să te înfiori. Instituția căsătoriei nu mai are nici un sens în această societate robotizată.

Jucătorul de baseball ne duce într-o lume a deșertului uman, unde nimic nu mai are valoare. Personajele Jucătorul, Comisarul și Secretara sunt parcă stafii, care umblă, orbiji fiind de realitățile politice ale acestui nefericit început de secol. Lupta dintre cele două mari puteri ale planetei este omniprezentă. Acest „Deșert al Nebunilor” nu ne poate aduce nimic omenesc. Ci numai ură, deznădejde. Băta de baseball este o mașinărie infernală, care poate ucide umanitatea. Un mesaj care ne pune pe gânduri și care nu ne promite nimic îmbucurător.

Spunem că aceste piese sunt, în fapt, farse bine ticluite de autor. Dar farse triste, ce ne arată realitatea zilelor în care trăim. Stăpân pe replica sa, Mircea M. Ionescu îmbină în aceste piese bagajul său bogat de informații și neomenescul din oameni. Personajele sale sunt niște pionii într-o mare mascaradă, pusă la cale de lumea politică. Ele nu au o identitate umană foarte bine conturată. Sunt niște simboluri, prin care autorul ne atrage atenția că ele se găsesc printre noi. Trebuie să avem grijă să le observăm și să ne luăm toate precauțiile pentru a nu ajunge să le semănăm. Dar în această lume, creată de autor, există un salvator. Acela e însuși alter-ego-ul autorului, care are puterea numai de a asista la întâmplări, aidoma unui spectator. El refuză să se implice. Doar trage un semnal de alarmă la acest început de secol și de mileniu. „Nu trebuie să fim ca ele” - parcă ne spune autorul. Bine ar fi dacă și regizorii noștri tineri sau experimentați s-ar opri asupra acestor piese, pentru a ni le reda pe scenă. Fiindcă nu trebuie să uităm, teatrul trăiește nu în bibliotecă, ci pe scenă.

(mariana criș)

Candoare și evocare

Volumele poetice monotematice dau măsura capacității unui spirit creator de a se raporta prin arta sa poetică la ingenuitatea și autenticitatea inspirației sale lirice. Nici vorbă că trăirea artistică ar fi un exemplu de evidență: emoționalul subîntinde întotdeauna o exersare a vagului și a fluidului. Actul de creație monotematică reprezintă spectacolul unui spirit liric ce se aplică pe o poetică și o retorică ce le domină de la altitudine. Aceasta este situația volumului *Mama, cel mai frumos surâs al lui Dumnezeu* (Craiova, Editura M.J.M., 2007).

Pe de altă parte, cartea ni-l arată pe remarcabilul poet Constantin Preda, cu tema mamei, ridicându-și reflecția poetică la nivelul gândirii originii lumii pentru eul liric de acum. Prin mamă ne legăm de începutul lumii. Fără mamă nu avem istorie; fără zâmbetul mamei suntem neființi. Mama este, ca bucurie a ființării noastre, legătura

intimă cu Dumnezeu. Prin părinți luăm pe cont propriu istoria lumii de la început. Contactul cu începutul este în mod direct un contact cu Dumnezeu.

Dincolo de locul și configurația inspirației lirice îl vedem pe Constantin Preda implicat în reprezentarea unor elemente ale unui real incontestabil. Gândirea poetică edificatoare ne situează în sudul patriarhal și în venerarea părinților. Nu se rețin ca importante obiectele, ci emoția constatării. Modul de structurare internă a liricii se bazează pe investirea realității de pornire cu forta fanteziei de punere în perspectivă anistorică.

Nu avem de a face cu o poetizare a universului domestic ori cu descriții nostalgice de sentimente demodate. O suverană dispoziție disforic iradiază din poezii. Ea se înfășoară în evocare solemnă și sentimentală a universului natalului „acasă”, unde prezidează părinții.

Spiritul poetic proiectează în anistorie elemente ale realității și creează astfel o altă realitate, rezultat al unei viziuni livresc-șagălnice. În plus, se induce prin insistență și repetare mitologie a spațiului natal.

Modul particular de edificare lirică este făcut productiv estetic și eficace stilistic de o stare melancolică neliniștită a unui trecut irecuperabil. Regimul în care funcționează gândirea lirică este unul al candorii. Mai exact, nu cu o neprihănită avem de a face, ci cu o naivitate redobândită reînșusită și organizată prin decizia „poetică” a spiritului liric de a se reîntoarce la starea și locul în care lumea oferă neconținut miracole și bucurii elementare.

Candoarea modelează irepresibil fluxul liric. Figura dominantă este mama, atât ca prezență poetică, dar și ca impuls de reflecție („Zău mamă vin păsările și/noaptea mea e mai mult zi”, „să batem pari la gura podului știi mamă/, niște surdări aseară-au spart o moară”, „ce mult îți semănă mamă”). Mama se arată a fi, pe de altă parte, declanșatorul unui destin incontrolabil: „nici tu mamă n-ai crezut/c-ai să-mi dai un chip de lut”, „fără vorba ta sunt mai sărac”).

Figura secundară, tatăl, apare ca ființă diurnă. Mama este soartă, tatăl este eveniment: „tată cernea pietre la rău”, „tata trăgea de razele lunii cu funii”, „și tata mă punea să cânt”.

Se conturează cu vaguitate în liniile confuze ale meditației lirice și fratele („am un frate-acolo și un loc întins de casă”), și o rudă („venea la noi câte o rudă îndepărtată/pe care nu o știam decât din fotografii”, „mai înnoptam din când în când pe la vreun văr”), chiar și copiii, prietenii și vecinii.

Rezonanța acestui mediu sub stare de candoare o asigură „copilul bălai” și tânărul mângâiat și irecuperabil precum timpul: „copilul acela de pe dâmbul morii”, „când ești frumos și Doamne, cât de tânăr”, „chipul meu bălai apus”, „pașii copilului ca un răpăit de mere pe dealuri”, „ceara-n părul meu bălai”.

Specificul izotopiei temporale, în această poezie pe tonuri elegiace și cu note evocatoare, reprezintă faptul că timpul nu trece, că timpul nu se duce și nu se preface în trecut; timpul vine, trecutul vine peste noi. Avem de a face cu o accelerație a timpului trecut care realmente se prăbușește peste prezent.

Timpul-pedeapsă sosește în chip justițiar „aștepți cu sabia ridicată deasupra capului/să ți se facă dreptate”.

Construcția volumului ci ne arată nu un Constantin Preda necunoscut, ci unul al unei alte vârste, pe aceeași linie a unui lirism autentic. Nu un Constantin Preda prolific și auto-paștigător, ci unul care se reorganizează în definitivarea profilului său liric. Pe lângă poeziile mai vechi, noile poezii completează și, totodată, clarifică prin completare o fotografie veche care părea să nu mai semene cu poetul însuși.

Spiritul liric se regăsește pe sine în surâsul mamei cu care seamănă și care, în jocul secund seamănă într-un fel Creatorului absolut.

Cartea fascinează prin candoare, evocare și emoție lirică.

(vlad ștefănescu)

Ălătorie spre Delphi

Necunoscându-l pe autor și citind acest poem, ești tentat să crezi că poemele sigilate cu Stema Pietrei sunt chintesența unei întregi creații poetice, o trecere prin ciur a tot ce-a fost creat să scrie poetul timp de-o viață. Paradoxal și nu prea, Dumitru Necșanu se află la vârful volum de versuri, poemele sunt scrise între 1970-1985, dar sunt proaspete precum ar fi fost elaborate de curând, limbajul este atât de limpede și policromic, încât simți cum fibrilează în jurul celulei ideatice, antrenând imagini de-a valma șocante, îmbrăcate în alese metafore, ce proiectează stări poetice coplesitoare. Sincer, mă surprinde peste măsură acest debut lucitor al lui Dumitru Necșanu chiar de-i la vârsta înaintată, poetul a fost conectat în permanență la marea poezie a lumii, n-a încetat nici un moment să-și scrie poemele pe pergamentul sufletului, să le alimenteze cu lecturi noi și să le scalde în visare. Volumul de versuri **Omfalos**, apărut de curând la Editura A.A. din Botoșani, este scris, după cum scrie autorul „când viața la Delphi era un abur celest”, se sprijină pe o fundație poetică arhicunoscută, expus sub semnul unei arhitecturi lirice simple, originale, dar forțată de versuri solide, necoroziive, pătrunse de semnele veșniciei. Nimic în plus, nimic în minus, nimic vetust, ce mai, un întreg durabil! Niciun moment poetul nu recurge la clișee, nu face nici un fel de popasuri în locuri bătute de alți poeți, nici în spații aride, nu acceptă teribilismul de dragul spectacolului poetic, este de-a valma de învidiat vioiciunea cu care străbate sterilitatea unei lumi apuse, dar care-și găsește berechet în ființa lui, provocându-l la tot felul de interpretări inedite, cu efecte lirice rar întâlnite. „Aburul celest” și nici „buricul mântului” nu-l frisează, nu-i scrântesc din teacă, nu-i îndoliează sufletul, din contra, îl mobilizează în noaptea miracolului, în noaptea magiei: „noaptea rupe malul luminii dar lumina e cea care se revarsă ca o binefăcătoare abluțiune” peste întreaga sa ființă. Din acest punct începe spectacolul poetic, dezvăluie tezei, atenție!, combustionat de cele mai poetice idei. Să descifrăm nițel omphalos-ul care ni-l aduce în față poetul Dumitru Necșanu: „omphalos/ semn al apropielui/ semn biruinței/ (cine pe cine biruie iată-ne pându-ne/ la marginea cârnii) / piatra arzând în cniț (pieleța ei de țarie/ n-o poate apăra de cără/ dar o altă flacăra decât cea/ din pieptul domolit de uitare/ o flacăra din care izbucnesc izvoare/ dar altfel de izvoare pe care izvorul/ nu le poate seca buzele/ nu le pot atinge singură dată numai/ te lași cuprins de cunderea limpede/ și adevărul se mută în tine)/ Iată frați și semn al frăției e/ carnea noastră de toate zilele/ de toate nopțile piatră/ din trupul unui adevăr/ eu mor de moartea ta de care tu mori de moartea ta de pământean”.

Așa se deschide poemul **Omfalos** ce prezintă șapte părți, concepute ca entități lirice și personalizate, dispuse apoi sub forma unor module într-un ansamblu piramidal care are spre absolut. Din adâncurile cerului poetul privește ca printr-o oglindă spre „câmașa mii fragede” ce ascunde singurătatea. Zborul sufletului sapă nemărginirea, este în căutarea unui loc pe care „să-l umple cu piatra sufletului”. Miezul universului este piatra, ea încorporează misteriiile lumii, ea dezmiardă amintirile noastre, memoria ei topește seva timpului, prin ea atingem „nevârsta lumii” și sufletul cerului. Anotimpul ce acompaniază aceste trăiri este toamna, atunci când singurătatea pătrunde în sânge creând frisoane ființei, când aerul pe care-l respiri se transformă în apă, până când și moartea încremenește,

piatră pe piatră călcând întru veșnicie. „- spun vechile cărți că/ noapte de noapte piatra moare/ pentru suprema noastră strălucire/ că strălucirea noastră e vinovăția ei/ mărturisită”. În toiul zbaterilor sufletești, zilele se răsucesc pe oasele trupului ca-ntr-un ritual al eternității: secunde încep să curgă în afara timpului, piatra se deschide, iar granitul șiroiește prin sânge, pasărea inimii dictează destinul. Punctele cardinale ale noului univers sunt: „sora noastră piatra și fratele nostru soarele/ dragostea noastră marea și carnea noastră pământul/ durerea noastră pasărea și sângele nostru cuvântul”. Geneza lumii este aceeași ca-n biblie sau filosofie, însă pulsul vieții este dat de forța pătrunderii în tainele visării, de disponibilitatea noastră de-a mărturisi pietrei vinovăția clipei pe care o trăim, de-a marca cu viața noastră „obrazul nopții eterne”. Nisipul și moartea sunt singurele unități de măsură ale „pătrunderii adevărului” și, vai, închis în nemărginire sufletul se zbate pipăind lumina! Prin această poziție filozofică, poetul își deconspiră intensitatea trăirilor și se desparte de canoanele unei gândiri proiectate în cărți, își alege propriul traseu de percepere a dumnezeirii, vinovăția noastră luminează e că nu putem vedea sângele și sufletul pietrei, nu întotdeauna îi putem asculta mărturisirile. Poetul e înzestrat cu un simț în plus, prin cuvinte, oricând, poate pipăi absolutul. Poemul are muzicalitatea unei simfonii, pe portativul cuvintelor Dumitru Necșanu assemblează într-o originalitate aparte lumi diferite sub forma unor fascicule de idei șocante, care de la prima atingere cutremură cititorul. O așa forță ideatică este rar întâlnită în poezia noastră de azi. Des întâlnit este și simbolul oglinzii, ea poate comuta ființa noastră atât în trecut, ca efect retrovizoriu al trăirilor, cât și-n eternitate, dar numai după o „binefăcătoare abluțiune cu lumină” ce împrospătează ființa până-n neființă. Teama de înfrângere nu-l descumpănește pe poet, îi impulsionează în minte doar o sumedenie de întrebări, pe care aripile sufletului trebuie să le culcușească cu grijă spre a ne hrăni cunoașterea. La un moment dat poetul se detașează de propriile idei, conceptul filozofic metaforizat se vrea depersonalizat, pentru a afla cu adevărat „culoarea aflării” și-a penetra mai ușor sufletul cititorului. Sunt secvențe de profundă meditație: „cum oare se naște/ oglinda privirii tale/ subtil/ subjugat de culoarea aflării/ netemeinică noaptea ascunde/ galopul unor aburinde/ stele cum/ în cămașa cârnii fragede ascund/ trufașă-mi singurătatea/ iată-mă deci dezbrăcat de cuvinte/ înfățișat în genunchi potrivit Tale priviri/ iată-mă deci ca o stemă de frig/ sau ca alt lucru încercat de înfrângere/ rob singurătății și sângelui meu/ au cine mă doare hrană a/ sufletului meu se numește/ au cine mă moare trup/ din trupul meu nedespărțindu-se/ este/ o privire peste orizont un răcnet/ de femeie gravidă un loc de care-mi/ rezem tâmpla o urmă de cerb și/ o înserare sunt aripile pe care le port/ și pentru care sap/ la marginea câmpiei un loc/ pe care-l umplu cu piatra sufletului și/ aceasta este trebuința/ spun/ vechile cărți/ că anotimpul se scurge încet/ până la craniul paserii ce l-a zămislit doar/ ca să se știe că noaptea rupe malul luminii iar/ lumina/ e cea care se revarsă/ ca o binefăcătoare abluțiune”.

Partea a doua a cărții se dezvoltă tot pe același ton sumbru, grav și polifonic, sindromul singurătății este mereu prezent, chiar și atunci când poetul intră în dialog afectiv cu iubita, crepusculul guvernează atmosfera, iubita este asemuită cu o „lumină neagră”, spectacolul intim se întinde pe „prima noapte”, pe „a doua noapte” și-n eternitate. Fericirea ia conturul lacrimii, sentimentele participă la marea vânătoare a frigului, sub pleoapa

întunericului se plăsmuiește secretul marii treceri „între astăzi și ieri pe vecie”. Misterul „noptilor ruginite” dispăre în momentul când sufletul este sub călcâiul de foc al dragostei, atunci sunt arse și cele mai dureroase trăiri, lumea se supune doar albastrului, cerul pătrunde ca o binecuvântare în noi: „prunci și bătrâni plesnim de atâta infinit și albastru”, tainele lumii se expun ochiului nostru lăuntric. Amestecați cu lumina „mult tămăduitoare” vom cunoaște cu adevărat pacea sufletului și veșnicia. Pe un asemenea portativ afectiv își „tocește vremea” poetul îndrăgostit, sentimentele, emoțiile și trăirile iau forma unor note ce vor să exprime doar muzica astrilor, „potcoava nopții” îi amprentează fiecare gest, „paserile pământului” îi cântă triluri nepământene. Cu toate acestea, vorbirea-i poetică despre „vedere și dragoste” este aspră. Paradoxal, nu? Da, acest plonjon oximoronic dă farmec, grație și plauzibilitate poemelor. Sunt un altfel de poezii de dragoste; vădit personale, tensionate de tot felul de „apucături” paradoxale, invocate de trăiri tumultuoase, total rupte de acel romantism, uneori desuet, ce se consumă în astfel de texte. Plus ideile ce agită masa lirică au o rezonanță aparte, nu sună nici într-un moment fals, nu sunt ecoul altor „vorbe de iubire”, sunt originale, fără nici un fel de zgură. De aici și tonul personal al acestor atipice și misterioase poezii de dragoste: „chei/ lunateci alergăm în teama înaltelor zăpezi/ alergăm asemeni/ îngerilor negri împărțind pâinea/ și lacrima sfârșitului de noapte- cresc în noi/ munți de nisip munți de pășări/ de aer iubit to se pierde/ conturul știutului drum/ armurile cad printru meuguri de sare/ e timpul/ să hrănim lăstunii de foc să trecem/ cu fierul prin aburii grei de atât de grea/ alergare/ să lăsăm vederii vânătoarea de frig/ să ne ascundem în sângele fiilor noștri/ să ne întoarcem sub pleoapa zidită de-acum/ între astăzi și ieri pe vecie”.

Poetul este predestinat unei eterne călătorii în iluzie, acest tărâm mirific unde se conjugă toate visele noastre, unde timpul devine prieten și moartea răbdătoare, unde aerul este încărcat de vocea lui Dumnezeu, aici poți descifra Stema Pietrei și rupe sigiliul cerului spre „a privi adevărul în față”. Cei născuți sub veșmântul cuvântului sunt „îndreptați” spre o eternă căutare, ce-i drept, niciodată nu vor ajunge la destinația finală, fata morgana le este... călăuzitor, dar veșnicia le surâde. Cam în acest perimetru de trăiri se înscrie poemul testamentar **Călătoria spre Delphi**, care fi considerat chiar „omphalos-ul” acestei creații poetice, închide cartea într-un mod sublim și straniu: „cer sigilat se desleagă crește înspre tăcere îmbrăcându-se în haine trecătoare vinovat sunt de ploaie de noapte de dragoste număr străjile și îmi fac curaj să privesc adevărul în față am ucis rând pe rând ce-am iubit cât mi-a stat în puțință vinovat sunt și răstignit în aerul pe care-l respir aspru pedepsit sunt și sortii mi-au hărăzit mie să plec la Delphi ca Orest să mă spăl de păcate am plecat sub stema Pietrei am plecat hotarul prietenilor întru strigăt și celor dinafară l-am trecut dar n-am ajuns vae mihi n-am ajuns am durat metoc la tâmpla serii pentru toții anii pierduți în pustii și ardere de tot am poruncit pentru ei născocite vin mările și se prăbușesc peste nisipul la care lucrez cu migala olarului - veșminte de fast poartă vântul când împrăștiu tot ce-am durat ca osii înalte va trece și noaptea aceasta - quadrigă a unui prinț ucis pe o anume câmpie din istoria ochiului - dar eu n-am ajuns n-am ajuns n-am ajuns”.

Fiecare literă din această carte e un pas spre omphalos, poemele au viața pietrei și sufletul cerului, drept să spun, au veșnicia garantată!

(lucian alecsa)

Departe de lumea înlănțuită, între Barbizon și Cobilița

Felix Nicolau

După volumul de poezie **Carte vie** (2003), în care erau de urmărit răbufnirile romantic-vegetale, în sensul de străpungere a conturului (v. Edgar Papu), Vasile Dan revine cu **Inima sună undeva sus**, Editura Amon, Budapesta, 2006. Este, de fapt, un volum bilingv, varianta maghiară fiind realizată de Gaál Aron. Există, așadar, și un titlu maghiar: **A sziv valahol fenn dobog**. Cartea este o selecție din trei volume de anterioritate: **Arbore genealogic** (1981), **Pielea poetului** (2000) și amintita **Carte vie**. Se poate vorbi, carevasăzică, de un volum reprezentativ pentru creația optzecistului arădean.

Un prim ciclu se numește **Muza în noiembrie** și conține o poezie scurtă, condensată și aplecată asupra ingenuității cosmosului mic: „Mâinile înspumate,/ asemeni crengilor primăvara,/ atârnă din somn,/ precum cornițele melcului inocent,/ precum antenele melcului inocent“ (**Interregnuri**).

Și **Cap sculptat** practică devierea de la axa principală a „tabloului“, urmărind semnificația ascunsă a marginalului: „într-un colț, într-un ungher umil al curții interioare de flori/ stătea decapitat, desăvârșit integrat în mediu:/ în jur boschete lemnoase/ de trandafiri, arse de ger,/ în care se sfâșia mătasea/ unei Luni de iarnă etherice./ Stelele aruncau niște ochi/ cerești/ și pașii tăi asurzitori (parcă în memorie)/ scârțâit de zăpadă./ / Cum a ajuns acolo? te întrebi.../ Fiindcă ce reprezintă el,/ descoperi acum cu uimire“. Oarecum atipică pentru generația '80 această poetică a detaliului relevant. Reticența i s-a tăiat gâtul, spectacolul este decent, fără focuri de artificii. Tot așa, sunt evitate abstracțiunile și filosofarea etalată. Ca în poezia lui Romulus Bucur, are loc o translare a sensurilor adânci între obiecte concrete și gesturi precise. Cu diferența că lui Vasile Dan îi place să poetizeze *en plein air*, să observe ființele în mișcare și obiectele dispuse în perimetre generoase.

Un alt filon al acestor poeme de tinerețe este ermetismul barbian comprimat până la dimensiunile și sclipirile unui haiku: „Dimineața într-un ou Cerul,/ iar vremea o pasăre cântătoare/ pe care, din când în când, o asculti“ (**Panta rhei**). Eforturile de a găsi un corp pentru o muză autumnală au ca efect o dramatizare, o punere în scenă în genul lui Emil Botta.

Acolo, în **Întunecatului april, Craiul amurg** făcea ravagii sângeroase; aici doar inscenarea este identică, substanța fiind blagiană: „Ascultă: unghia crește, crește în carne/ ca o vâslă în apă./ Pasărea înroșind pereții crepusculului./ Femeia, neștiutoare, albind cămașa bărbatului/ în acest acid matinal“ (**Întotdeauna un așternut**).

Evident o poetică retro, a sensurilor grave, modernizată însă de expresia simplă și de colecționarea gesturilor aparent mărunte: „Dar/ în fața casei nu mai ardea nici o piatră, ci doar o Alee/ din mozaic alb-negru, ca o tablă de șah, pe care,/ cu câtă sfiiciune,/

ți inviți acum musafirul“ (**Reverie acasă**).

Vasile Dan nu este un poet al citadinului. El deplasează o sensibilitate orășenească în cadru rural. Percepția lui, filtrată de acumulările culturale, ridică peisajul la nivelul simbolului: „În spatele Grădinii era o apă plumburie./ peste ea nu sărea nimeni./ Doar vântul își descărca/ sacii umflați, din șosea,/ din vișinii sângerii, în floare, ce petreceau/ malul“ (**Grădina adormită**).

Apropierea de Blaga se vede și în sesizarea germenilor unei apocalipse expresioniste: „Într-o grotă a aerului seara am văzut stârvul luminii./ / Apoi o cruce cât o pasăre oprea vântul“ (**Poemul de la Cobilița**). Poemele sunt calme, curate, în general cu o unică ieșire din cadență - suficient însă pentru a semnaliza ceva uluitor. Urmează reîntrirea în cadență ori sfârșitul poemului: „Ajungi, pe neașteptate, la locul știut/ Te luminezi./ De pe creștetul tău se scurge în șuvoi/ o ploaie mărunță, rece și deasă./ Îți place. Te răcorește. Te spală./ / Cineva te strigă din spate/ deși tu îl vezi înainte“ (**Drumuri în cruce**). Posibil ca tinerilor poeți să li se pară prea gravă, prea încărcată de sugestii adânci această poezie. Noroc cu simplitatea scrierii care, fără să fie seacă, răscumpără artisticul și-l mântuie la nivelul obișnuitului: „Locul unui foc stins/ e mai rece decât orice/ s-ar putea măsura/ cu orice“ (**Oră**).

Alt aspect caracteristic este înregistrarea sonorilor discontinui, a izbiturilor straniei *ca absentă*. Lucrăm cu numere și realități negative. Suntem în zodia *lipsei*: „Sângele tău nu mai lovea nisipul/ trupului“ Apare perspectiva reflectată, ca în oglindă. Ulteriorul se proiectează în anterior și poetul observă strania translare spațială ca și cum ar fi un *Ianus bifrons*: „Uite/ te văd înainte/ fiindcă mă urmezi“ (**Inima sună undeva sus**).

De la vederea simultană înainte-înapoi, se pătrunde pe tărâmul religiosului culturalizat. Descoperim aici un fel de *auctor otiosus*, care a dat legile facerii textului, după care s-a retras în cerurile înalte ale bibliotecii. Revine doar intermitent, pentru a înfiera nerespectarea legilor originalității: „Nu vă bate pe voi Dumnezeu?!/ În timp ce vorbeai își arăta/ gingiile goale/ ca ale unui sugar./ Obrajii supti./ Fruntea netedă/ scăldată de broboane înfime./ Nu vă bate pe voi Dumnezeu?!/ repetă în mână cu Biblia/ pe care o arăta tuturor/ ca pe o Lege/ de Autor“ (**Legea de Autor**). Un poet religios în adevăratul sens al cuvântului nu vom găsi. Dar religiozitatea este disipată la toate nivelurile textului acesta unitar ca expresie și mesaj. Apocaliptic stă să izbucnească la intersecția litotei cu hiperbola: „Deasupra străzii,/ peste ea,/ în mijlocul ei,/ de-a lungul ei,/ posedând-o absolut,/ apropiindu-se/ o uriașă pasăre neagră./ Și acolo/ un cântec subțire/ jos/ prin canal“ (**Ideea**). Pendularea între minimal și impozant, fentarea abstracțiunii, exact când ea credea că a reușit să infesteze textul, fac ca cititorul să nu abandoneze lectura în favoarea privirii cartierului de la balcon.

De ce mi-a plăcut volumul acesta? Pentru

că nu exagerează, dar nici nu însiropea nici nu șochează, nici nu dă lecții. Un fel nici prea-prea, nici foarte-foarte. Mai suntem în preajma mediocrității, ar morn cititorul ager. Tocmai aici este farmecul - știți să faci din aparenta *mediocritas aurea*

Și iarăși importantă este mereu prezența polarizare care, în mod paradoxal, tensiunează, dar și relaxează: „Într-o fântână s'pată în sus/ într-un nor de marmură/ privește îndelung ca-n ochiul/ unui copil“ (**Dis-diminează**).

Bine stăpânite tehnicile climaxului anticlimaxului, ele asigură umanizarea unui mesaj elevat nu atât ca expresie, cât ca sens. Confesându-se (destul de rar), poetul „acuză“ de profunzime: „Doamne tu știi mine sunt prăpăstii mai adânci decât în afa mea“ (**Mesa**). Spun *acuză*, pentru că, de suportă greu superficialitatea lumii, el nu revărsă în imprecizie ori sarcasm, ci practică un evazionism inteligibil și naturist. Cu a cuvinte, Vasile Dan ecologizează lumirea care este forțat să o suporte. Răbufnirile dezamăgirea sunt îngropate în sine. Imaginile prind coloratura apocalipticii poetice textualiste: „Sapă o groapă în întuneric/

iluminează o căptușește pe dinăuntru/ propria-i carne“ (**Omul alb**). Căderea în carne, visceral, este răsunătoare. Chiar și în ciclul intitulat **Jurnal întunecat** găsim aceeași evadare în parabolicul extrăvilan. Uneori, relieful pare o recuzită teatrală, modelabilă după necesități: „crește deal în plină câmpie tocmai acum/ precu cerul l-ai face sul/ înaintea picioarelor tale“ (**peregrin**). În același decor post-uman consumă drame ale speciei, filmate în așa fel încât senzaționalul să se disipeze în sunete de culori tandre, delicate: „un animal ca plânge/ iar lacrimile îi îngheață repede/ în prăștiindu-se peste tot/ pe frunze uscate/ iarba roșie, arsă/ de frig“ (**un animal ca plânge**).

Dezavuarea poeticii stridentei face ca expresionismul blagian să se topească, repecurgând de-a lungul unui scoc ce-l revărsă undeva între dealuri dintre care izbucnește viitură o dată la zece ani.

În rest, pace, contemplație și dibuiri verticală, între apogeu și hipogeu.

Harta mișcătoare a literaturii (III)

alexandru george

Am vorbit de N. Labiș, din punctul de vedere al unui observator aparte, cu totul străin de idealurile lui diverse, iar maniera lui anacronică (nu lipsită de unele virtuți artistice) nu avea cum să mă atragă. Numai că, revenind, grație lecturilor mele, la intervale mari, mi-am pus mai apoi întrebarea: poeziile cu adevărat valabile ale lui Labiș sunt, oare, cele comuniste? **Moartea căprioarei**, de pildă, poate cel mai caracteristic și popular poem al său, nu celebrează moartea unui utecist ucis de o bandă de chiaburi, nici nu sfârșește epuizat într-o acțiune de ajutorare a „antifasciștilor“, nici în timp ce distribuia „Scânteia“ în clandestinitate, nu: e vorba de un fapt de braconaj justificat de teribila secetă din vara anilor '46-'47, de care nu se mai pomenise vreuna de la cea din anii 1900-1901 pe care o comentează amicul Nae din **Situațiunea** lui Caragiale. Numai că pe vremea lui Nenea Iancu guvernul burghezo-moșieresc a sărit imediat în ajutorul celor aflați în nevoie făcând masive importuri de cereale și furaje... În timp ce pe vremea comunismului, guvernul aservit rușilor a refuzat planul Marshal și mai apoi ajutorul lui Peron, întorcând vapoarele ajunse la Constanța, căci noi nici pe atunci (mă-nțelegi?) nu ne vindeam țara, preferam să murim eroic de foame, ajutați și de jaful sovietic. (Aceeși mistificație a fost ani de-a rândul **Sfârșitul lui Iacob Onișia** de Geo Bogza, dată drept model al tragediei minerilor exploatați în capitalism, când de fapt e vorba de o gravă eroare a unui tehnician care-l face pe numitul crou beat mort să rămână în cușca unui funicular și să moară înghețat de frig.)

Stabilit la București, intrând în boema scriitoricească, Labiș își descoperă rapid propriul eu, consecutiv și afirmării talentului; alunecă spre viața dezordonată care-l va duce curând la o cură de dezalcoolizare, dar și la o libertate lăuntrică de tip rimbaldian, poate mai aproape de Esenin. Lirica lui se melancolizează, omul descoperă răul din lume, care înainte fusese doar al sceleratilor adversari, dar și cel din propriul său suflet, tușele devin din ce în ce mai întunecate și mai subliniate.

Copilul de trupă care se așezase prezumțios în fruntea regimentului doar pentru a-și aduce omagiul superiorilor, iese acum din trupă pentru a fi candidat la partea sedentară, în tot cazul devenind un tip incontrolabil, dubios, imprezvizibil, chiar fără voce. Într-o carieră scurtă, care se află menționată în documentele publice cel mult cinci ani, nu se poate vorbi de „etape“, dar, fapt încă mai semnificativ, se constată radicale schimbări. Din informațiile mele un rol hotărâtor l-a jucat Gh. Mărgărit, o mare speranță a poeziei românești din perioada războiului, un discipol, pare-se chiar un asistent al lui G. Călinescu, distins apoi sau confundat în tăcere, dar totuși un om cu altă formație literară decât tinerii de la Școala de Literatură. Dar înainte de asta, cine-l orientase cât de cât pe tânăr? Desigur că ar putea fi vorba de tatăl său, un învățător de tip comun, naționalist, iar literaricește, un sămănătorist. Fiul său, chiar fără îndrumări explicite, trebuie să fi urmat o linie firească acelui mediu de mică intelectualitate care nu te ducea însă la clogicrea lui Stalin, a operei sale Constituția URSS. Școlăritatea în satul natal e marcată de atmosfera exacerbat naționalistă a războiului, tatăl fiind, asemenea multor învățători, plecat pe front. Originar dintr-o zonă megieșă Rusiei bolșevice, micul Niculae se va întoarce acolo, liceul urmându-l la Fălțiceni și Iași, devenite după anexarea Basarabiei de către ruși zone aproape de frontieră.

Cum se poate bănuși, stabilirea la București și intrarea în acel mediu eteroclit, exotic, al boemei bucureștene îl va pune în fața unei realități noi; printre colegii săi duplicitari, înși puși pe căpătuială, pe parvenire în „frontul literar“, ceea ce dădea alt sens eforturilor de primă oră ale angelicului tânăr. Sinceritatea lui nu e de pus la îndoială, cu atât mai mult cu cât în venerarea „luptei“ și a „militantismului“ eroic, de fapt parținic, un Marian Popa a decelat accente legionare, mai ales într-un moment excepțional în care evocarea morții apare destul de ciudată. Rapid, temele tratate de el se amestecă și tonalitatea se întunecă, neexcluzându-se urâtul, mizeria care depășeau circumstanța adică războiul provocat de naștiți, dând pe față un suflet turmentat. Invocarea lui Rimbaud, dar și a dramaticului Esenin apare cât se poate de firească, dar și accentele bacoviene și pesimismul existențial eminescian, așa că se poate spune că, în preajma dispariției, poezia lui Labiș cade în propria ei negație (cuvântul cred că e tot al lui Marian Popa), cazul lui devine și mai interesant, când accidentul morții va duce lucrurile spre ambiguitate și confuzie, transformându-l pe poet într-o victimă ce va aștepta dincolo de Styx ani buni până a se vedea editat într-un volum revelator, cu un titlu foarte ciudat, **Lupta cu inerția** (1958), deocândată mulțumindu-se cu **Primele iubiri** (1956), apărut în pragul morții.

Să fie acesta mesajul unui herald al unei generații, ba chiar „buzduganul“ ei? Legenda aceasta s-a lăsat ulterior, mai ales pe cale orală, prin deducția logică a criticii și prietenilor poetului care au ajuns să vadă în el un martir care prin jertfă (!?) a deschis alte perspective poeziei românești, eliberând-o din nefastul proiectulism? Să admitem că el a dat curaj geniului lui Nichita Stănescu, Florin Mugur sau Gh. Tomozei, dar și altora care nu l-au cunoscut personal, dar care se vor manifesta după exemplul lui (nu e nicio contradicție aici) mai... liber.

Întrucât mă ocup aici în primul rând de „situația“ lui Labiș în vremea sa, într-o perspectivă mai distanțată, nu de valoarea lui cât mai aproape de absolut, să-mi fie permise niște apropieri și precizări.

Cazul câte unui scriitor care vestește o eră nouă sau măcar debutează senzațional concentrând cel puțin pentru un timp și sintetizând o „direcție nouă“ în literatură este extrem de rară, în cea română cazul precedent unic a fost cel al lui Goga, salutat de cele mai variate conștiințe critice, de la esteți ca E. Lovinescu, la militanți politici precum N. Iorga sau Chendi și, ca o culme, de glasul de mare prestigiu al venerabilului T. Maiorescu, practic vorbind retras din literatură. (În paralel cu el a erupt, pe un spațiu mai restrâns, dar cu o acțiune foarte acută, el proclamându-se ca un „vesititor“, I. Minulescu, poet de acțiune directă în public, fără ajutorul criticii literare și a confrăților, cei mai tineri, ce au fost desigur încurajate de exemplul său care a reprezentat un „moment“ în lirismul românesc indiscutabil!)

Cazul opus este cel al lui Macedonski, poet de cristalizare și revelare tardivă, dar cu o acțiune catalitică maximă, difuzat prin

propriu-i cecaclu, prin reviste cu apariție sincopată, el însuși fiind absent din țară ani de zile, cu perspectiva expatrierii. Și totuși el și-a putut revendica pe drept o „direcție“ nouă, majoritatea poezilor modernști (ziși pe atunci mai ales simbolști) având certe legături cu el: T. Arghezi, I. Minulescu, I. Pillat, G. Bacovia, Al.T. Stamatiad, Adrian Maniu, T. Vianu - până și I. Barbu depunând la „Literaturul“ (1918) prima sa producție lirică.

Lăsând la o parte „situația“ lui Bacovia, poet afirmat abia după primul Război Mondial, dar și atunci cu mari rezerve exprimate de voci prestigioase ale criticii, în frunte cu E. Lovinescu, G. Călinescu și Vladimir Streinu (căci pentru N. Iorga, G. Ibrăileanu și M. Dragomirescu el aproape că nici nu a existat), poetul **Plumbului** fiind unul de revelare postumă, cazul lui Labiș se poate asemui cel mai justificat cu cel al lui Eminescu: poet de cerc, apreciat chiar la Junimea doar în parte și privit cu simpatie, dar nu cu prea multă înțelegere, adevărata valorificare venindu-i abia după accidentul bolii și al unui sfârșit tragic - dar și atunci nu imediat și categoric, în ciuda sensibilizării unui public de diverse niveluri intelectuale.

Nici Eminescu n-a fost un herald care să instituie și să adune partizani imediați, ci doar unii admiratori „de specialitate“. Or, se poate spune că Labiș a urmat inconștient și, oricum, nu programatic aceeași cale, el nedeslușindu-și mesajul prin proclamații, ci doar prin efectul treptat al versurilor sale. În acel climat de tiranie a comunismului era mai bine să nu-ți declari intențiile, dacă aveai vreunele. (E interesant că, urmărind similitudinile, să ne surprindă aceeași lipsă de preocupare pentru vreo „artă poetică“ explicită și la Eminescu, un poet cu alte posibilități de expresie teoretică și cu o activitate de gazetar care l-a făcut să iscălească zeci de articole pe cele mai variate teme.)

Volumul cu adevărat reprezentativ pentru Labiș, **Lupta cu inerția**, nu e nici al unui spirit auroral, nici al unui cântăreț al lumii noi, nici al unui luptător, încordat într-o izbândă sau jubilând în perspectiva ei. Volumul e un amestec de teme în care ecouri ale vechiului militantism stau alături de stări de deprimare, tonurile sumbre covârșesc un tablou eteroclit, al unei inspirații fragmentate și contradictorii... De fapt ce e această „inerție“? Constatarea că în lume, chiar și în cea „incandescentă“, comunistă, există reziduuri, părți negative sau indifferente, inerente ființei umane. În perioada de început, țintele erau precise și identificarea se făcea fără greș, dușmanul era unidirecțional: hoardele hitleriste, chiaburii, fasciștii, imperialiștii americani: acum poetul (presupus de mine mereu sincer) descoperă și mută obiectul în subiect. Așa-zisa inerție e a comuniștilor sau a celor ce ar trebui să fie ca ei, revoluția e minată dinlăuntru sau grav împiedicată. Și Labiș era de-ajuns să se scruteze pe sine: dezamăgire, confuzie, incoerențe, în cel mai bune caz ambiguități.

De nicăieri vin păsări lipsite de culoare

Ies cai aprinși din fiecă perete
s-a-mbolnăvit și aerul de-afăta așteptare

pe umeri cade noaptea ca o cămașă udă
de nicăieri vin păsări lipsite de culoare

și-ncepe vânătoarea copacii prind să fugă
se-nvoldurează câinii pe valea de sub vale

cât m-a rugat măicuța să nu împușc zăpada
stau ochii mei la pândă ca două animale

Eu continui să scriu bio- grafia unei pete de sânge

Iar mi-am vărsat peste degete o clipă fierbinte
și aud cum în pământ licăresc oseminte

la abator foamea ascute cuțite
și iarna de afară poate e pe sfârșite

tu îmi povestești despre niște plopi călători
hai mai bine să fotografiem melancolia acestei
ninsori

eu continui să scriu biografia unei pete de
sânge
tu îți încâ în brațe o carte care plânge

Plânsul își face loc cu coatele prin lume

Și-n păsările oarbe se face tot mai frig
n-a mai venit nici mama să mă vadă

plânsul își face loc cu coatele prin lume
și o femeie naște pe zăpadă

pe sub pământ tu pleci la vânătoare
și somnul râde când se face seară

în casă-i cald dar eu sunt trist de parcă
m-ar fi uitat cuvintele afară

Eu știu că moartea mea a început demult

O căruță se oprește la mine sub pleoapă
și drumetul îmi cere o cană cu apă

tâmplarul și-apropie de griji rindeaua
și foșnetul plopilor spală șoseaua

acestea sunt grijile mele ia-le și vezi-le
azi-noapte cineva a furat și livezile

eu știu că moartea mea a început demult
s-a făcut întuneric de când vă ascult

Adunaseam lacrimi de mama

Adunaseam lacrimi de mamă
sudoare de pasăre șoapte de mireasă
și ridicasem cu migală o casă

în loc de uși îi puseseam câte o carte frumoasă

și nu credeam totuși că o să pleci
că te vor urma și toți arborii reci

Prin părul tău ud se rătăcesc corăbii

Ce lumină necuprinsă e bobul de grâu
cuvintele-n ferestre se preschimbă

drumurile aleargă nebune pe sub noi
copacii toți vorbesc aceeași limbă

prin părul tău ud se rătăcesc corăbii
miresmele în valuri se prăvălesc pe casă

mult prea adâncă toamna și înaltă
precum e mama tu ești de duioasă

Cad pene de înger pe umerii mei

În mine-acum se face seară
și-ncepe să ningă sălbatec în miei

tu iartă-mă că am rămas aceeași greșeală
cad pene de înger pe umerii mei

cu ochii respir moartea unei ape
cămașa mea refuză să-mbrace o păreră

prin părul nimănuui ard păsări despletite
și jarul din mirese neîncetat mă cere

luna îneacă fântânile în iarbă
încă un cuțit singurătatea-și ascute

pe limba mea pădurea acum o să se culce
o piatră fierbe-n sine și-mi face semne mute

Tăcerea mă sărută cuvintele mă cer

Nu vrea să mă primească otrava asta blândă
fântâni uscate umblă bezmetice prin sat

oglinzile mai stau încă la pândă
cântecul se-ntoarce în mine-nlăcrimat

dar tot însămânțez flăcări în cer
când geme câmpia hăituită de grâu

tăcerea mă sărută cuvintele mă cer
rânile își spală lumina în râu

iarba crește din pământ spre pământ
tăcerea cârnii uită să mai plângă

maica mea respiră un lunatic mormânt
și noaptea doarme pe mâna ei stângă

Cheamă te rog secundele în casă

Azi-noapte cineva a furat trotuarele
somnia în iarbă s-a rostogolit

lacrimile tale au îneacă o fântână
vântul se înăsprește într-un călător obosit

încercăm să înjghebăm o dimineață de vară
afară e soare în mine cad frunze și plouă

cheamă te rog secundele în casă
caii pasc pe sub câmpia stăpânită de rouă

calul de sub mine mereu se-mpuținează
trenuri încărcate cu lacrimi ne trec pe sub
pleoape

eu ca unul ce-și lasă razele în casa iubitelor
trec printre rânile azvârlite la țarm de marile
ape

rodian drăgoi

Mor drumuri vinovate de prea multe plecări

Mor drumuri vinovate de prea multe plecări
fără tihnă tu privești înapoi

cineva își vinde somnul pe amare nimicuri
Măine fumează o țigară de foi

poveștile au putrezit în memorie
să mai umblu prin mine mi-e teamă

în piața veche o toamnă-și dă foc
dar nimeni nu bagă de seamă

Sunt singur cu clipa înțepenită-n perete

Mereu e seară rânile mele te cheamă
soarele moare printre crengi de gutui

ia aceste dovezi de iubire să le ai pentru v
ești prizoniera greșelilor și ți-e teamă să
spui

că-ntre tine și mine nu mai este lumină
că-ntre mine și tine a plouat un cuvânt

s-a umplut dimineața așteptată de vină
și e toamnă afară și e toamnă-n pământ

ia aceste cuvinte ca să știi cine sunt
ia și drumul acesta dacă vrei ca să pleci

părul tău e-un cutremur prea râvnit de pân
ți e noaptea fierbinte și zilele reci

dacă-ți scriu nu îți scriu că mi-e sete
de ceva nelumesc și străin

dar sunt singur cu clipa înțepenită-n perete
și sunt sfâșiat de-o mireasmă de crin

Îmi tremură fântânile în carne

Pe sub pământ eu am venit la tine
și doar veninul mării m-a durut

poate-am strivit inele sub călcăie
neîndrăznind să intru în sărut

acum e frig în mine și e cald
în somnul tolănit sub un cuvânt

îmi tremură fântânile în carne
de-afăta cântec îndoit de vânt

Toată noaptea mi-am plimbat suferința cu tine

Cerul miroase a greiere tăiat cu coasa
aud cum frigul îmi înconjoară casa

tu ești îmbrăcată într-o lacrimă subțire
întunericul curge pe drum în neștire

în jurul vocii tale se-ngrămădesc lumine
toată noaptea mi-am plimbat suferința cu t

melancolia e o țară care nu figurează pe h
dacă rup o floare miresmele mă ceartă

pădurea trece prin lacrima ta ca printr-o uș
pe masa mea de scris crește prea multă cer

Multă cerneală a curs pentru lămurirea fatidicei zile de 28 iunie 1883, când Eminescu a fost considerat bolnav psihic și, ca atare, fost internat la Sanatoriul lui Al. Suțu.

S-a vrut și s-a reușit „moartea sa civilă”, scoaterea sa din viața publică, unde devenise deja un pericol, chiar și pentru conservatori, care, prin P. Carp, cerea „Și mai potoliți-l pe Eminescu!”. Analizele pertinente și obiective ale lui N. Georgescu, Theodor Codreanu, Cernăianu și această temă sunt concludente.

Că Eminescu era un pericol public o vedește „nota informativă” a ministrului lenipotențiar al Austro-Ungariei la București, baronul Ernest von Mayr, către efii săi. Acesta raporta Casei Imperiale în Viena, la 7 iunie 1882, despre activitatea politică, militantă a Societății „Carpații”, în care poetul avea un rol determinant. Scrisoarea se află xerografiată la Arhivele Naționale ale României, după originalul aflat la Viena, și este cunoscută încă din 1883, prin cuprinderea ei fragmentară în antologia **De la statul geto-dac la statul român unitar** de Mircea Mușat și Ion Ardeleanu (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p.323), atât ce raporta baronul superiorilor săi: Societatea «Carpaților» a ținut la 4 iunie o ședință publică, căreia i-a precedat o consfătuire secretă. Despre aceasta am primit din sursă sigură următoarele informații: subiectul consfăturii a fost situația politică. S-a convenit acolo să se continue lupta împotriva Monarhiei austro-ungare, dar nu în sensul de a se admite existența unei «Români iredente». Membriilor li s-a recomandat cea mai mare precauție, redactorul principal al ziarului «Timpul» a făcut propunerea de a se încredința studenților transilvăneni de naționalitate română, care, pentru instruirea lor recventează instituțiile de învățământ de aici, sarcina ca pe timpul vacanței lor să contribuie la formarea opiniei publice în favoarea unei «Dacii mari».

Asemenea, s-a scris mult despre cartea de vizită a Chaterinei Szöke-Magyarosy, prima soție a lui Ioan Slavici, trimisă mentorului „Junimei”, pe care acesta o consemnează în jurnalul său din 28 iunie 1883, adică în chiar ziua internării forțate și ilegale a lui Eminescu: „Astăzi, marți, la ora 6 dimineața, o carte (de vizită) de la d-na Slavici, la care locuiește Eminescu, cu aceste rânduri scrise: «Domnul Eminescu s-a îmbunătățit. Vă rog faceți ceva să mă scap de el, că e foarte rău». Dacă n-ar fi fost consemnarea laconică a lui Titu Maiorescu și s-ar fi pomenit de intervenția doamnei Slavici. Dar trebuie crezută ab inițial această doamnă cam năbădăioasă, al cărui biletel a constituit prima filă a dosarului de nebun” al lui Eminescu?

Beneficiem de ediția academică completă a operei eminesciene, datorată savanților Perpessicius și Dimitrie Vatamaniuc. Ultimul, ca un vrednic bucovinean, a finalizat tipărirea tuturor însemnărilor eminesciene, căci, zice Domnia sa cu îndrep-

Eminescu și bilețelul doamnei Szöke-Slavici

tudor nedelcea

tărire, „fiecare aruncătură de condei pe hârtie se impune să fie analizată cu atenție. Fraze sau frânturi de frază se integrează /.../ în sistemul său de gândire și au implicații în întreaga sa operă”. Și în întreaga sa viață, am completa noi.

Acad. Dimitrie Vatamaniuc publică, pe lângă alte numeroase manuscrise fragmentare, **Însemnări cu caracter intim**, scrise „în primăvara și vara anului 1883”. Aceste însemnări, cuprinse în mss 2299 și 2277, se pot constitui într-un jurnal intim eminescian, în care, conform afirmației judicioase și întemeiată a aceluiași savant D. Vatamaniuc, „consemna drama sa intelectuală, ca urmare a marginalizării în societatea vremii.

Conversația cu sine însuși între pereții camerei de lucru se desfășoară, prin sustragerea de la convențiile sociale, în deplină libertate. Așternute pe hârtie în mare tensiune intelectuală, firul gândului se întrerupe adesea și ne întâmpină violența de limbaj, cu expresii de cel mai crud realism (...). Era singura modalitate ce-i mai rămăsese, să se răzbune, fie și între pereții camerei de lucru, împotriva societății din vremea sa”.

Dar, să transcriem din aceste însemnări doar pe cele care privesc relațiile încordate ale Poetului cu gazda sa, Chaterina Szöke-Slavici:

(1) „Nu ți-i rușine madam S.? Am arătat * servitoarei c-ai spart oglinda din cauza ei, din gelozie în contra ei. Bine-ți stă una ca aceasta d-tale, femeie serioasă?”

(2) „D-ta știi foarte bine că eu nu ți-am (făcut) absolut niciodată curte cu vro intenție oarecare; am fost totdeauna gentil cu d-ta, ți-am făcut ****etc., dar nimic încolo. Martoră sora d-tale, care e aici de săptămâni și care n-a putut observa absolut nimic în privirea aceasta, martor nepotul lui Slavici care stă zile întregi aci Talos.

(3) „- Mi-ai făcut curte!

- Minți, doamnă.

- M-ai f....

- Minți, doamnă.

!! nevasta * se leagă de mine și vrea să mă culc cu dânsa - Dovadă scena de gelozie după ce-am ***o servitoare*.

Împiedic * a lipsi * serile de-acasă. Dacă m-ai iubi d-ta, eu n-aș ieși. - Mă mut.

Spun cauza mutatului.

Pecete la ușă. Oglinda ca probă.

Dar ce era să fac? Mai * veneai la mine? Trebuia să-ți escitez gelozia, pentru ca să te mai am. Nu este adevărat c-am avut a face cu fata cea, am pus-o eu să mintă și i-am dat 20 de franci pentru asta, numai și numai ca să-ți escitez gelozia.

Acum fă ce știi.

Alungă-mă, iartă *-mă.

Ha ha ha!

(4) „Ți-am mai spus odată din *** ** că:

n-am să-ți vorbesc de acel sentiment odios care l-am avut pentru d-ta

n-am să mai vin decât când mi-i chema și chiar dacă m-ai lăsa să te-mbrățișez je serais très honoré par cet acte de confiance de votre part.

(5) „- M-a indus cineva în eroare a căruia nume nu-l numesc pentru că e persoană respectabilă.

- Acea persoană respectabilă să fie a dracului.

Spun: Deci* nu e mizerabil ăla care ți-a spus un asemenea lucru.”

Iată că tensiunea acestor relații n-are nici o tentă naționalistă, nici una care să trădeze un început de nebunie care s-o sperie pe biata femeie stabilită la București (capitala României fiind al doilea oraș european, după Budapesta, ca număr de locuitori de etnie maghiară). Este una doar de natură sentimentală, de excitație a geloziei, profundă și răzbunătoare din partea doamnei Szöke, care a dus la trimiterea aceluși bilet, dacă e să-i dăm crezare lui Titu Maiorescu despre existența acestui bilet, trimis la o oră așa de matinală „ora 6 dimineața”. Mai trebuie să mai precizăm că soțul doamnei geloase, Ioan Slavici, în acele zile încordate era plecat la Viena pentru un tratament medical, iar ulterior a divorțat de năbădăioasa soție.

Cât privește încredințarea lui Titu Maiorescu privitoare la internarea abuzivă a lui Eminescu și nepăsarea față de acesta, credem, mai degrabă, că ea ține de comportamentul și spiritul „german” al marelui critic, de lipsa de sentimentalism față de cei apropiați, inclusiv față de Eminescu. Dovedim această afirmație prin faptul că Titu Maiorescu n-a fost nici la moartea tatălui său, Ioan Maiorescu, întâmplată la 24 august/5 septembrie 1864, sosind de la Iași la București după două zile. Acuzat de cei apropiați pentru acest gest greu de înțeles, Titu Maiorescu se dezvinovățește socrilor: „Tata și-a trăit traiul. Suflet n-a avut niciodată, iar să se facă iubit de familie n-a căutat niciodată. Singurul lucru pentru el a fost întotdeauna activitatea istovitoare pentru el și pentru alții”.

S-o fi realizat Titu Maiorescu, ulterior, gravă carență sentimentală, atât în cazul lui Eminescu, cât și în cel al tătâne-său, și să se reabiliteze prin compensație, prin editarea, în premieră editorială, a **Poeziilor** lui Eminescu (în 1883) și a **Intinerarului în Istria** (în 1874) a lui Ioan Maiorescu? Îndemnăm la reflectare.

Vizita

dumitru hurubă

În sfârșit, aseară am fost în vizită la familia Gulye. În sfârșit, pentru că, de vreo jumătate de an, n-am mai fost pe la ei și ne tot invită gândindu-se, probabil, că noi suntem supărați, fiindcă ne inundă apartamentul cam o dată la două săptămâni. Fleacuri! Sigur, a fost greu până ne-am obișnuit cu veselia stropilor de apă căzând din tavan sau simpaticele pârâiașe și roind pe pereți, de regulă împrejurul miezului nopții, respectiv după ce se întorcea fiica lor din oraș. Însă, de ce să fim răutăcioși?, chestiunea ține de trecut: acum nu se mai întoarce - a născut doi gemeni din flori dotați cu niște coarde vocale pentru care majoritatea locatarilor de pe scară le-a prezis un viitor strălucit ca soliști de operă, dar nici într-un caz ca locatari. Drept care, viitoarea mămică eroină, stă acasă, alăptează în prezența unui prezentabil om de afaceri arabo-african. Probleme complicate am avut mai ales cu nevastă-mea, până am convins-o că, logic, nu aveau cum să-i inunde pe locatarii de la etajul superior, ținând seama că apa se întâmplă rar să curgă de jos în sus, chiar în condițiile economiei de piață românești când orice este posibil...

- Adică, tu nu mai știi de măr, de Newton, de gravitație?, o întrebam oarecum disprețuitor, dar și speriat în același timp.

- Nu, răspundea ea sec. Eu știu numai de graviditate.

Și își îndrepta privirea semnificativ spre tavanul nostru cu urme semnificative de-a lungul atâtor potopuri, care îl împodobiseră cu mici basoreliefuli postmoderniste, drept că foarte interesante. Unii musafiri, sau rude, când veneau în vizită priveau pereții extaziați și ne cereau adresa artistului.

- ...Chiar la bloc fiind, îmi continuam eu pledoaria încercând să-i fac o demonstrație științifică, unde se întâmplă atâtea lucruri bizare, tu crezi că apa ar putea curge de jos în sus? Să mai întrebăm pe la Asociație, pe la centrala termică, pe la Pro Tv, dar eu nu prea cred...

- Domnule!, țipa Claustrina la mine, nu pricepi că m-apucă frisonadele când o aud cum își spală virușii care ajung apoi pe pereții noștri?

În principiu, eram de acord cu ea și chiar îmi imaginam dezgustătoarele creaturi fojgând pe pereți și prin tot apartamentul cu scopul de a ne contamina și, în final, de a ne transforma în cadavre. Groaznică imagine! Însă trecură anii, vorba Poetului, iar noi continuam să fim sănătoși și inundați cu aceeași frecvență, doar ceva mai viguros din punct de vedere cantitativ după ce apăruseră bebelușii. Asta era tot, așa că nu aveam nici un motiv special să fim supărați pe familia Gulye, odată ce ne obișnuiserăm cu respectivul fenomen pluvial

nocturn, ba chiar eram bucuroși că aproape în fiecare dimineață apăreau miniaturi basoreliefice noi...

Doar munca de lămurire cu nevastă-mea, Claustrina, a durat vreo jumătate de an, după care a cedat din punct de vedere nervos și am dat-o pe mâna unui neuropsiholog despre care se spunea că era meseriaș excelent. Lucru foarte adevărat, pentru că atât de bine se obișnuise nevastă-mea cu el, încât, după cam cinci luni de ședințe psihoterapeutice, era gata-gata să divorțăm... La drept vorbind, se potrivea cu el mult mai bine decât cu mine: șateni amândoi, fumători înrăiți și cu vestimentație - blugi și geți la fel de ferfenițite -, așa că, în urma acestei uimitoare descoperiri, hotărâsem să-i fac fericiți dându-mi acordul, și pentru ca această planetă sodomo-gomorică să aibă un atu în caz de vreo dezlănțuire apocaliptică... Din nefericire, nu au avut parte unul de altul, fiindcă într-una din zile, Claustrina a venit acasă, și-a aruncat lucrurile intime prin toată casa, după care a grăit cu durere în glas și mare năduf:

- Porcu' dracului! Asta se culcă fără jenă cu toate pacientele și prostituatele - l-am prins în direct!

Sunt unele situații când trebuie să recunosc, cu tristețe, că nevastă-mea dă dovadă de multă idioțenie din punct de vedere gramatical, ceea ce nu înseamnă că i s-ar fi degradat cât de cât prestigiul în fața mea...

- Chiar că porc, i-am întărit eu suferința întrerupându-mi lectura din cea mai proaspătă Sandra Brown. Putea fi și el mai discret și mai fidel, măcar cu tine, am plusat cu senină malițiozitate.

Și ne-am văzut mai departe de existența noastră semilacustră.

...După cum rezultă din cercetările efectuate de profesionistele scării într-ale bărfitoriei, împreună cu doi foști informatori deveniți importanți oameni de afaceri, familia Gulye formează un grup de ființe interesante, cu apucături interesante și cu înfățișări și mai interesante. Comisia bărfitoarelor a căzut de acord că gulyenii au figuri de marțieni desenați de un participant la bătălia lacrimogenă de la Stoenești, unde trupele de ordine publică s-au umplut de glorie străbună. Doamna Gulye, șefa a cantinei săracilor din cartierul de vest al orașului, este o femeie încă verde și seamănă atât de bine cu o gulie, încât încep să mă îndoiesc cu nerușinare că Dumnezeu a fost tot timpul în relații antagonice cu Anticrist. Dimpotrivă, cred că în multe situații au colaborat foarte bine, într-o desăvârșită armonie. Rezultatele se pot pricepe cu ochiul liber, precum e cazul umanoizilor deștepți despre care se spune că „unde-i multă cumințenie e și multă prostie”, sau situația unor sexe frumoase despre care Tudor Vianu a spus: “O femeie, oricât ar fi de frumoasă, dacă-i proastă nu poți face dragoste cu ea.” Judecata diavolului în gura esteticianului!... În ceea ce îl privește pe soțul doamnei, acesta este un tip elegant, cu burtă imensă, dubios de manierat și este șeful Serviciului de ecarisaj al Consiliului municipal

- o funcție grea și de mare răspundere civică dacă stăm să ne abatem puțin gândurile spre viteza de înmulțire a patrupezilor lătrători. Evident, și lăsând gluma la o parte, nici cu bipezii lătrători nu i-ar fi fost mai ușor, însă aceasta e o problemă pe care o vom aborda într-un alt studiu. În concluzie, toată stima pentru acest domn rotofei și roz, relativ chelou și cu mers așezat, care nu-i trădează agilitatea din vremea când vâna cu mare pricepere javrele de prin urbea noastră. Deducem de-aici că domnul Gulye are origine sănătoasă și nimeni nu ar descoperi în curriculum-ul său vreun fragment de *vitae* care să-l compromită. El a urcat cu destulă greutate treptele ierarhiei din domeniul hingheritului, făcând față unei concurențe acerbe, inclusiv de fostul primar fiind vorba, care și-a demonstrat profesionalismul prinzând într-o singură noapte nouă câini, după care faptă zicând:

- Credeți că mie îmi strică niște bani în plus la venituri? Și-apoi, pentru partidul pe care-l reprezint, exemplul personal contează enorm...

Și trebuie să spunem imediat că partidul din care făcea parte domnul primar era plin de exemplare și de exemple oarecum similare și în orice caz, toate demne de urmat.

Numai că, în noaptea următoare, Gulye a capturat 13 câini, patru pisici jigărite și un motan cu ochi albaștri impresionând profund pe toată lumea. Din păcate s-a descoperit că felina era un motan birmanez și aparținea soacrei unui consilier care se ocupa pe probleme de cultură. Drept care, nu a lipsit mult ca această captură să-l coste pe Gulye funcția și chiar libertatea, consilierul - despre care se spunea că era cam bizar în gândire și fapte - susținând că aceasta era încă o dovadă a modului mârșav în care înțelegea opoziția să submineze activitatea partidului său.

Așa stând lucrurile, dar și sub presiunea unei treimi cam firave din numărul consilierilor, primarul a pus la cale o ședință de urgență. Cu această ocazie, bineînțeles că primul care a luat cuvântul a fost reclamantul:

- Iată, domnilor, răcnise el cam învinețit la față, cum se dedă opoziția la fapte reprobabile antisociale și de distrugere a ceea ce are mai de preț orașul și țara...

- Motanii birmanezi? se minunase alt consilier trezit dintr-o scurtă ațipire.

- ...Nu, domnule, s-a simțit foarte jignit „culturalul”, vorbesc despre bătrânii noștri sacri...

- Sacri sau socri? se auzise iar vocea nou trezitului.

- Dacă voi mai fi întrerupt o singură dată domnilor, nu-mi rămâne decât să vă stric evo-rumul - sper că reușesc să mă fac înțeles.

- Și noi...

- Deci, unde am rămas?

- Puteți continua de la birmanez, s-a auzit o voce obosită.

- Mersi mult! Da, domnilor, afirmațiile mele se bazează pe faptul că acest banal motan, ca să zic așa, este singura mângâiere pentru o femeie aflată în ultimii ani ai vieții sale...

- Așa ați vrea dumneavoastră, se auzise

vocea unui participant.

Opoziția răsă zgomotos aplaudând furtunos remarca.

- Iară mă întrerupeți?! se minunase vorbitorul. Vroiam să spun că, pentru o femeie în vârstă, asuprită, maltrată și întemnițată de comuniști, un motan înseamnă cu mult mai mult decât vă puteți domniile voastre, domnilor colegi...

Însă un consilier din coaliția aflată la putere, nesimțitor la sentimentalisme faunistice, pusese lucrurile la punct cu hotărâre și seriozitate:

- Aici nu discutăm probleme pisicești, domnilor, ci despre viața celor care ne sunt apropiați, oamenii în vârstă, atașați de-o felină sau de altă fauna. Propun, deci, ca acest domn cu nume legumicol - dacă mi se permite divagația - să fie imediat arestat și trimis direct la Curtea Supremă de Justiție...

- Oay, mamă!, s-a auzit o exclamație din fundul sălii.

- Domnu' consilier, a mormăit o voce gravă, să nu alunecăm în divagații absurde de tot...

Însă vorbitorul nu păruse a-l fi auzit, continuând:

- ...sau cel puțin la domnul ministru de Justiție care, o spun cu întreg dezinteresul și toată modestia, mi-e coleg de partid și este un om integru.

După intervenția ceva mai fermă a opoziției, s-a luat hotărârea ca hingherul Mitrică Gulye să fie chemat în fața Comisiei Pentru Protecția Patrimoniului Demografic, Secțiunea Ecologia și Fauna Orașului, pe scurt C.P.P.D.S.E.F.O. unde, după ce a fost beștelit principial timp de o oră și făcut să se simtă asemenea unui câine plouat cu părul bătuțit de ciulinii, a fost recomandat pentru angajare în funcția de hingher principal pe durată nedeterminată și cu atribuțiuni de șef de echipă. Neavând studii superioare, urcase greu spre șefia serviciului de ecarisaj, și numai după ce i s-a sugerat discret, dar amenințător, că, nefăcând parte din vreun partid politic aflat la putere, șansele de a rămâne mult în respectiva funcție erau foarte mici. Drept care s-a înscris în cel mai obscur partid din coaliție punând capăt astfel întregii tevaturi. Odată puse la punct chestiunile social-administrativ-politico-financiare, soții Gulye aduseră pe lume o fetiță sănătoasă, rumen-vineție ale cărei țipete îl îngroziseră pe tânărul medic ginecolog aflat la prima testare practică a profesiei sale. El a abandonat respectivul proces ginecologico-demografic și, în spatele maternității, a vomitat în liniște, cu sughițuri, timp de trei sferturi de oră...

Toate acestea se întâmplaseră cu mult timp în urmă, acum familia Gulye formând un cvinet redutabil atât din punct de vedere fizico-ecibelic, cât și comportamental.

...I-am găsit pe toți acasă, ne-am îmbrățișat am omis să spun că eram însoțit de nevastă-neia Claustrina? Nu contează - am fost poftiți în sufragerie și, până s-a legat discuția, ne-am uitat pe pereții proaspăt zugrăviți de trupurile înțarilor căzuți la datorie sub loviturile bestiale ale „plicii”-ului și la unghiile domnului Gulye, adevărate iatagane în miniatură cu nanșete negre și cu vârful de suliiță Claustrina, care e plină de o bolnăvicioasă imprevizibilitate și de reacții spontane, i-a zis:

- Domnu' Trică - așa îl alintăm noi în calitate de vecini -, aveți niște unghii *okei* de interesante... Cum reușiți să vi le întrețineți atât de bine?...

Domnul Trică păru sincer emoționat:

- Săru-mâna, doamnă, sunteți prima persoană care mă complimentează pentru astea,

și-a rășchirat el ghearele. Pentru mine nu e nici o problemă, fiindcă le întrețin cu urină de câine... Metoda am descoperit-o mai demult, pe când mă ocupam efectiv de hingherit...

Noroc că eram atent, că altfel aș fi vomitat pe persanul în care îmi îngropasem cu inconștiență picioarele încălțate cu pantofii cam plini de praf, trebuie să recunosc...

- Vreți să vă dau rețeta? a întrebat-o pe nevastă-mea. Aveți nevoie de-un simplu maidanez de care vă pot face rost chiar în noaptea asta...

- Te omor!, i-am șoptit Claustrinei învinețindu-i coapsa cu o pișcătură. Ai înnebunit? Javvă îți trebuie acum când leii se duc naibii?

Însă domnul Gulye forma deja un număr la telefonul mobil și l-am auzit ca într-un vis de groază:

- Hălău! Domnul Fulgerică? Aici fi Gulye... Gulye, mă! Nu recunoști vocea șefului tău? Măine te dau afară! ...Auzi: fă-mi rost în noaptea asta de un sentbermanez, pardon, scuză-mă, vorbesc de pe mobil și cred că m-am tâmpit - hă! Hă! Hă!, îți place gluma? De un sentmaidanez am nevoie. Mersi mult. Ceau!

Cred că făcusem cârcel la creier, fiindcă nu mai eram în stare să leg nici măcar două gânduri.

În schimb, Claustrina mi-a aruncat o privire crâncenă din care am înțeles că urma să-mi petrec restul nopții la părinți sau în gară. Până una-alta, dinspre bucătărie adia mirosul vigurosu de leșie, semn că doamna Gulye ne pregătise delicioasa prăjitură împregnată abundent cu bicarbonat și praf de copt, din cauza căreia pe mine mă durea capul trei zile, iar Claustrina vomita până când o fetiță din vecini, o întreba:

- Tanti, așa-i că, dacă mori, mă duci și pe mine în Rai? Și îi întindea un capăt de lumânare pentru ca nevastă-mea să moară creștinește.

Sfântă naivitate!

De unde să știe sărmana fetiță că șansele nevastă-mi de-a ajunge în Rai erau egale cu zero? Voi reveni cândva cu amănunte...

Deci înaintam vijelios spre ucigașa prăjitură discutând cu domnul Gulye despre ultimele mineriade și noile strategii de luptă ale Guvernului împotriva supraviețuirii general-umane și animale. Interlocutorul meu se aprinsese la obraji, făcuse spume la gură, făcându-mă să cred că se afla în posesia unui virus de turbă cu care ne va dota și pe noi, și spunea aproape strigând și împroșcându-mă cu salivă:

- Domnule, guvernul ăsta e în stare să ne genucidă pe toți, da' nu poate să distrugă niște oribili gândaci de bucătărie. Cum e posibilă, domnule, atâta impotență insectoicidă? Înțeleg și-i aprob impotența administrativă, economică, politică și încă vreo mie de impotențe, dar să nu fie apt să scape țara de gândăcimea asta infernală, asta n-aș fi crezut-o chiar dacă mi-ar fi ceterat-o un milion de opoziții. Scuzați: cu cine țineti, domnu' vecin?

Țineam cu indiferența, așa că i-am răspuns:

- Cu Monika

- Care Monika?! A, Monika Clintonica... Bună glumă - ha! Ha! Ha! Da' n-am terminat: vă mai amintiți? Se lăudau cu nu-știu-câte mii de specialiști - mii, mă pricepeți? - și între miile astea să nu aibă măcar un insectoman? Vă spun: chestia asta mă revoltă intolerabil. Into-le-ra-bil, să fie clar!

Iar această tiradă avea loc tocmai când dinspre șifonier înainta maiestuos spre picioarele nevastă-mi un gândac de dimensiunea unei lăcuste gestante, adică un gândac din aceia în fața căruia, dacă nu leșini, simți nevoia imperioasă să te ridici și să pleci discret după ce i-ai fi șoptit cu respectuoasă groază un

„să ne trăiți, săru-mâna!”... Cel puțin bine că nu-l văzuse Claustrina! Doamne ferește ce urlete și ce istericale ar fi izbucnit!... Nu-l văzuse încă, pentru că nevastă-mea are ochi de vultur pleșuv, așa că dezastrul era inevitabil, cel puțin pentru moment. Ne-a salvat însă domnișoara Gulye, Fulvyana, care tocmai venea din bucătărie cu platoul încărcat de prăjitură, iar Dumnezeu, dintr-o sclipire de înțelegere pentru oamenii aflați în momente grele, i-a purtat pașii să calce cu totală nepăsare pe micul monstru-lăcustă. Am înălțat rugăciune de mulțumire spre cer și am privit la Claustrina cum înfuleca prima bucătică de prăjitură a cărei bază de pregătire era siropul de leșie. Când a terminat și a cules cu o conștiinciozitate de care n-aș fi crezut-o în stare, a zis tare și iresponsabil:

- Prăjitura e super - felicitări!

Am gândit cu spaimă că era întâiul semn clar că începuse să-și piardă mințile...

Aceasta tocmai când își făcuse apariția și doamna Gulye să ne țină companie aducând cu sine un miros de transpirație care, combinat cu mirosul de la picioarele domnului Gulye, spălate ceva mai rar din cauza acvafobiei domniei-sale, a anulat în mare parte mireasma de prăjitură și ne-a făcut să ne gândim la adierile nocturne dinspre abatorul de la marginea orașului. Și am văzut că era bine - ca să citez, în disperare ceva din Geneză. Și, pentru a șaptea sau a treisprezecea oară, ca urmare a exclamației Claustrinei, doamna Gulye i-a recomandat rețeta prăjiturii... Cu deosebire că, de data aceasta, i-a dat pix și hârtie s-o și noteze, ca să n-o mai uite. Eram mulțumit de bătaia pe care i-o aplica Dumnezeu nevastă-mi, așa că, în timp ce ea nota cu temeinicie instrucțiunile, domnul Gulye își primenea unghiile cu urina de câine, eu am scos cu multă precauție din buzunar un recipient închis ermetic și compartimentat corespunzător, pe care l-am deșertat cu un gest de nepăsare în spatele canapelei pe care ședeam, după care i-am zis Claustrinei cu voce pierită:

- Dragă, mă simt cumplit de rău, am senzație de palpații amestecate cu amețeală; mi-e rău de la stomac... Vă rog să mă iertați - eu trebuie să plec. Dacă tu vrei, iubito, mai poți rămâne...

- Doamne ferește!, a sărit și nevastă-mea în picioare. Cum o să te las să pleci singur, iubitul?

Iubito... Iubitule... Cine ar fi putut crede că ne mințeam cu așa senină nerușinare?

Ne-am mai cerut de câteva ori scuze și am coborât scările în cuibulețul nostru de nebulii, certuri și amenințări cu divorțul la fiecare două-trei zile. Nici n-am închis bine ușa și Claustrina mi-a și sărit de gât întrebându-mă cu vocea sugrumată de emoție:

- Ai reușit, dragule?

- Da, iubito.

- Bravo, iubitul!

Și pentru prima dată în ultimii trei ani de căsnicie am dat să ne sărutăm sincer, însă am dat vreo trei rateuri din cauza lipsei de exercitare...

*

... În recipient erau șvabi, furnici, câteva căpușe și trei păduchi lași aduși de nevastă-mea de la psihoterapeut.

- Numai de-ar supraviețui inundațiilor, m-am îngrijorat eu.

- Doamne-ajută!, și-a făcut și nevastă-mea cruce.

Și am văzut că acest lucru era bun... (Geneza-Facerea, I, 10,12).

marian apostol:

„Omul este rezultatul epocii în care trăiește“

Daniel D. Marin: Sunteți profesor universitar și cercetător științific în domeniul fizicii teoretice, începându-vă activitatea în urmă cu mai bine de 35 de ani. Cum v-ați apropiat de fizică?

Marian Apostol: Omul este rezultatul mediului în care crește și al epocii în care trăiește. Părinții și profesorii mei insistau, când eram școlar, asupra a două lucruri care ar fi fost importante după ei în viață: să știi să vorbești frumos și să știi să socotești bine. Ca urmare, am dat atenție limbii române și matematicii. Din acea epocă am început să vorbesc cu plăcere românește și să mă preocup de matematică. Am descoperit că „socotitul“ îl face matematica cel mai bine în domeniul științelor naturii. M-a pasionat totdeauna să calculez totul: mișcări, mecanisme, echilibre, probabilități, șanse... Profesorii și părinții mei mă vedeau inginer. Eu înclinam spre matematică. Momentul definitoriu care m-a dus către fizică a fost cartea de **Mecanică** de Landau și Lifshitz, pe care D-voastră, ca om de branșă, o cunoașteți, care tocmai fusese tradusă în românește prin anii mei de școală. Este o piesă superbă de artă intelectuală. Mai târziu, când s-a pus problema să scriu pentru studenții mei avansați un curs de Mecanică am văzut că mi-a ieșit exact cum este cartea lui Landau și a lui Lifshitz. Asta mi-a întărit încă o dată convingerea că nu e cazul să ne irosim cu semi-opere obscure, ci să facem tot posibilul să-i studiem pe marii măștri. Viața e prea scurtă ca să nu încercăm din răspuneri să mergem direct la țintă. Fizica teoretică mi-a satisfăcut întotdeauna cele două nevoi majore ale mele: să calculez și să vorbesc, să scriu despre matematica lumii naturale. Fizica teoretică nu e o operă de profunzimi tenebroase. Ea este un înalt joc intelectual cu viața. Am considerat totdeauna că Fizica teoretică este pentru mine un hobby ultim, așa zice: uneori ultimativ. Îmi produce o satisfacție imensă, pe care doresc mereu s-o transmit și altora, s-o împărtășesc cu alții.

D.D.M.: Dintre oamenii de știință pe care i-ați cunoscut cine v-a stimulat cel mai mult? Și ce vă stimulează încă?

M.A.: Eu mă consider norocos. Pentru că m-am născut pe pământul strămoșilor mei, pentru că neamul meu m-a iubit și m-a sprijinit, pentru că soția m-a încurajat să-mi urmăresc pasiunea pentru fizică, pentru că reușesc să trăiesc și prin fiul meu, pentru că am avut și am parte de prieteni de la care am învățat enorm. Am întâlnit oameni cu adevărat mari în domeniul fizicii, atât români, cât și străini, adevărați magicieni, de la care am încercat să învăț cât mai mult, pe care am încercat să-i imit. Am avut parte de un climat mai mult decât potrivit în Institutul de Fizică Atomică de la Măgurele, unde m-am simțit totdeauna liber, și încurajat, să-mi urmăresc orice interes științific, cât ar fi părut el de straniu și exotic la prima vedere. Unde mi-au fost iertate toate

stridențele, câte au fost, toate ieșirile din rând, unde am putut să-mi exprim în deplină libertate criticile mele atât științifice, cât și sociale. Acest lucru m-a și determinat să mă întorc în țară și să mă stabilesc definitiv la Măgurele. Unde aș fi vrut, și mai vreau încă, să construiesc. Un învățământ, o cercetare superioară de Fizică teoretică. Cel care m-a introdus la Măgurele, în 1972, este regretatul profesor A. Corciovei, memoriei căruia îi păstrez o sinceră recunoștință. A fost unul dintre cei mai autentici, mai creativi cercetători științifici pe care i-am cunoscut. România ar trebui să se mândrească cu astfel de oameni. Apoi, am fost norocos să cunosc o serie de membri ai Laboratorului de Fizică Teoretică de la Măgurele, seniorii mei, de la care am învățat enorm. Ei trăiau într-un cerc relativ restrâns și numele lor nu spune nimic celor necunoscuți. Erau oameni cu o pregătire temeinică în domeniul lor de activitate, de o integritate desăvârșită, o eleganță de raționament încântătoare, o inteligență scilpitoare. De la ei am învățat riguroasa, gândirea clară, echilibrul teoriei, așezarea și construcția imaginii fizice, tehnica matematică și sensul ei. Mă acceptaseră în cercul lor pînă la urmă, îmi dădeau sfaturi, mă puneau să fac exerciții, eu eram încântat. Le sorbeam cuvintele și le suportam severitățile. M-au învățat să analizez critic orice problemă, orice situație, să mă simt în deplină libertate și în deplină siguranță în raționamentul fizic și matematic. Ei m-au făcut cu adevărat profesionist, atât cât sînt. Le datorez enorm, lor și memoriei lor. Pentru cei mulți ei rămîn anonimi. Așadar, așa putea spune că am învățat de la marii anonimi pe care știința românească a fizicii i-a avut. Cu adevărat i-a avut. Dacă mai are și astăzi? Rămîne ca istoria și cei ce vin după noi să ne spună.

Apoi am mai învățat, așa cum am spus, din textele marilor măștri. Apoi am învățat mult de la conferințele pe la care am fost, din stagiile de lucru pe care le-am efectuat în alte părți ale lumii. Am învățat mult din faptul că vorbesc fizica, îmi place s-o spun. Mă simt absolut fericit când fac seminarii. Logosul face lumea, iar cuvîntul mic îmi dă siguranță, aproape o beatitudine. Am întotdeauna o poftă imensă să prezint seminarii, lecții, cursuri. Îmi place sala plină, audiența atentă, ușor dușmănoasă, aștept cu aviditate criticile, îmi practic și-mi exerserez respingerile, pulverizez raționamentele false, îmi câștig audiența, eu lupt pentru ea, să mi-o fac favorabilă. Eu îmi câștig prietenii cu lupta, prefer să fiu temut mai mult decât iubit, deși iubirea aduce adevărul suprem. Parcă niciodată nu spun destul, parcă aș vrea să reiau. Niciodată nu vorbesc, nici nu scriu la fel despre același subiect. Jocul e infinit, de o subtilitate fără margini, mă încântă și acum la bătrînețe la fel ca în anii tineri. Critic rău, distrug cu vorba, construiesc cu vorba. Desființez și înființez. E poate o școală aspră, o cale grea, dar duce la limanuri fermecătoare.

N-am nici un dușman pe care să nu mi-l fi făcut prieten. Îmi place să demolez mituri în Fizica teoretică. Îmi place să-mi fac dușmani ca să am ce câștiga pe urmă. Din asta mă hrănesc. Am avut șansa să-mi prezint teoriile în fața unor fizicieni faimoși, am reușit să mi-i fac prieteni, chiar reluctanți. Sînt desigur sensibil la laude, nu mă nemulțumește nici faima, nici reputația. Dar cel mai mult îmi place să exist așa cum sînt. Mă simt bine în pielea mea. Cele mai interesante seminarii, după mine, le-am făcut în străinătate. Acolo ești în fața altor culturi, altor moduri de gândire, altor tradiții, poți să șochezi mai ușor. Trebuie să te adaptezi. Adaptarea e un joc provocator, trebuie să înveți limba lor. Sînt capabil să țin un seminar de Fizică teoretică și în chineză, fără să înțeleg, fără să știu limba chineză. Multe le țin în somn, într-o limbă pe care sigur n-o știu. Dar merg foarte bine, am siguranța că ce spun se înțelege perfect. Că transmit și recepționez. Mă scol tulburat și vreau să mă dorm. Singurul martor e nevasta-mea, care mă suportă. Uneori e chiar interesată. Eu am călătorit, nu m-am plîns niciodată. Am fost norocos și în această privință. Am călătorit totdeauna la invitația unora sau altora. Mă duceam cu plăcere în necunoscut, în nesiguranță. Știam că aveam să câștig și câștigam. Este adevărat că regimul comunist din România încerca, în special prin slujbașii lui mărunți, să pună piedici călătoriilor științifice. Dar eu consider că am fost, și mă consider și acum, comunist. Eu am criticat deschis, în adunările de partid, practicile și politicile pecceriste, ceea ce e cu totul altceva decât comunismul. Cred că o societate are nevoie de o bună măsură de echilibrare, de un măsurat control, lucruri pe care ceea ce numim de obicei capitalism nu le asigură. Nu știu dacă știți, o astfel de poziție a fost exprimată de Einstein prin 1949.

În sfîrșit, o a treia sursă de învățătură am avut-o în oameni. Am avut totdeauna componenta aceasta de a lucra „la comandă“. Căutam probleme, îi rugam pe oameni să-mi formuleze probleme, n-am refuzat niciodată o problemă ce mi s-a propus, cât ar fi fost de banală, de trivială, n-am refuzat niciodată oameni care îmi puneau probleme cât ar fi fost ei de modesti și de „neteoreticieni“. Adevărata meserie a Fizicii teoretice se cunoaște în lucrurile mici în cele subtile, unde poți face adevărate opere de artă și unde îți poți etala virtuozitatea. Că problema „mare“ e ușor de rezolvat, o rezolvă oricine, o găsești aproape rezolvată în manuale, dar o problemă mică, delicată, nouă are întotdeauna o provocare, are ceva neliniștitor. Asta e adevărata fizică. Eu am ținut și țin încă din 1984 atît un Seminar General de Fizică, unde vine oricine cu orice problemă, pe care o discut cu vizitatorii, cu prietenii și colaboratorii mei, precum și un Seminar Special de

Fizică Teoretică, unde admit totuși numai pe cei cu tehnică. Cele mai dificile probleme mi le-au pus oameni pe care comunitatea îi ține de nemeritași. Am profitat enorm de pe urma lor.

D.D.M.: V-au condus la o serie de rezultate originale...

M.A.: Rezultatele mele, câte sînt, au însemnat tot atîtea epoci în viața mea. Cred că nu e prea potrivit să vorbesc de ele, sînt relativ tehnice. Caut în ele satisfacția de a calcula ceea ce alții nu au mai calculat, de a arăta că o îmbinare potrivită de imagini teoretice ne deschide o nouă perspectivă, nevăzută, asupra lumii naturale, că se poate uneori să construiești un mozaic artistic din piese aflate de disparate la prima vedere. Mă uimește și pe mine, ca pe un celebru matematician (Wigner, de care Dumnezeu voastră cred că ați auzit), cît de puternică este matematica, acest dar pe care Dumnezeu ni l-a făcut poate fără să-l merităm și a cărui funcționare nu o înțelegem. În general, eu lucrez continuu. Adică ziua, noaptea (în somn), sîmbetele și duminicile, sărbătorile legale, religioase, de familie, patriotice etc. Viața e prea scurtă să ne-o irosim. Mă simt totdeauna în criză de timp. Văd și aud atît de multe, încît știu că nu voi avea niciodată prilejul să mă ocup de ele mai în detaliu. Ceea ce mă întristează profund. Chestiunea asta cu lucrul continuu e un mare secret, uite că-l dezvălui acum aici. În Fizica teoretică trebuie să ai totdeauna o bună formă, precum marii sportivi. Pentru asta trebuie să duci o viață echilibrată, disciplinată, să fii mereu în formă. E ca și cum ai fi într-un cantonament continuu. Dacă o lași, te lași. Trebuie să exersezi tot timpul tehnica, cum fac probabil și muzicienii, trebuie să revii tot timpul la textele clasice și trebuie să ai tot timpul urechea deschisă la problemele din jur. Trebuie să ne ferim de discuțiile proaste, din seminariile formale, de complezență. Trebuie să ne ferim mult de cursurile proaste, de cărțile de fizică proaste. Nimic nu e mai primejdios decît un profesor slab sau un autor aproximativ. Fizica e ca muzica: dacă ascuți muzică proastă ție și tu "la" -ul greșit și suferi. Pentru mine auzul e foarte important în Fizica teoretică. De asemenea văzul. Mă feresc cît pot să văd sau să aud lucruri proaste în domeniul fizicii. Mă fac să sufăr. Lucrul acesta zilnic mă face să văd că după 2, 3, 5 ani am reușit o chestiune relativ importantă. Așa îmi număr rezultatele mai importante și așa îmi număr și epocile din viață. Lucrul meu constă în primul rînd în contemplarea lucrurilor naturale, a teoriilor fizice, în exersarea tehnicilor, în scris, citit, vorbit. Trebuie să ne alegem cu grijă interlocutorii, e preferabil ca ei să aibă ureche muzicală pentru fizică. Eu vorbesc deseori singur, în birou, acasă, pe stradă. Eu sînt profesor cu "acte", dar fără "portofoliu", în sensul că nu prea sînt agreat la facultate. Așa încît vorbesc pe unde pot: pe stradă, în stațiile de metrou, în baruri, în fundul grădinii, în spațiile casei, în dosul curții, pe șoselele patriei, în poșeteți. Glumesc desigur, dar un pic pe umătate, dacă putem spune așa. Știu că există o vorbă, pe care cred că românii au făcut-o celebră, care chipurile ar spune că dacă lucrezi așa mult nu mai ai timp să "gîndești". Experiența mea îmi spune că vorba asta e falsă, e bună pentru intelectualii de joasă cafea ratată. Nu știu ce este gîndirea, eu nu cred că gîndesc, eu cred că pur și simplu exist, în ciuda lui Descartes. Acolo unde toți se așteaptă probabil ca și eu să am un creier, un instrument al gîndirii, ca toata lumea, eu n-am. Eu am un fel de bulb rahidian, o măciucă de păstîrnac, în cotor de varză. Eu fac fizică din instinct, din sistemul neuro-vegetativ, din nodulii spinali, din "șira inspirării", din reflexul lui Pavlov, din încheietura mîinii drepte, din antebraț. O fac din interiorul meu, din organism, din mine

însumi. De altfel eu o trăiesc mai degrabă, decît o fac, o confecționez. O componentă definitorie a mea este că eu sînt ceea ce sînt în măsura în care m-am desfășurat de profesorii mei, de maeștrii mei. Cînd vezi fizica adevărată parcă ieși cu capul prin tavan și vezi cerul albastru. Ai atunci alte măsuri, apreciezi chiar mai bine cursurile ce te-au făcut să suferi, ai o indulgență pentru ele. Evaluezi mai pertinent lumea. Trebuie să știm să ne dezbrăcăm de maeștrii, eu cer colaboratorilor mei, ațîția cîți sînt, să se dezică de mine, să-și urmeze calea proprie. Toți foștii mei doctoranzi, care și-au trecut doctoratul cu mine (nu foarte mulți, vreo 6-7 probabil), au acum cariere solide, mă apreciază în continuare, dar mă evită. Concluzia lor expresă este: "Apostol e bun, e foarte bun, dar e bine să te feresti un pic de el. E suficient cît înveți de la el cu ocazia doctoratului. Te supune la muncă grele, e periculos, îți poate distruge viața". Într-adevăr, pentru mine Fizica teoretică este un joc periculos cu viața, e o aventură pentru care trebuie să ai suficientă adrenalină ca să reușești. E un sport extrem.

D.D.M.: Care sunt direcțiile actuale importante ale fizicii românești? Mă refer la acelea cu un viitor.

M.A.: Din păcate, cu regret o spun, fizica românească nu are perspective. Sau nu are perspective cum a avut și cum ar trebui, ar fi normal să aibă. Așa cum se vede ea la ora actuală. O duce rău sau, ca să fiu mai subțire, nu o duce bine. Regimul comunist în România a crezut în știință și în cercetarea științifică. A construit reactorul de la Măgurele, acceleratoare de particule, laseri, laboratoare de știința materialelor, multe alte. A construit chimie, electronică, inginerie pe teritoriul României, a crezut în cercetarea de fizică nucleară, de fizică teoretică, de matematică. Remarcabil. Și a avut rezultate. România a fost printre primele țări care au construit un calculator electronic, un laser, echipamente pentru centrala nucleară de la Cernavodă. Cercetătorii români au fost cunoscuți peste hotare pentru rezultatele lor științifice. Nu pentru altceva, nu pentru că ar fi fost membrii unei "colaborări" internaționale, nu pentru că ar fi fost într-o coaliție (să nu spun "gashcă"). Într-adevăr, cu o singură excepție, ce poate fi discutată separat, Epoca era de așa natură încît oamenii credeau în cercetarea științifică. Părinții mei, fără nici o legătură, credeau în știință. România de astăzi nu mai crede în știință, nici în cercetare, din păcate. Este și un reflex al unei crize majore prin care trece știința astăzi în lume, mai exact cercetarea științifică. Criză a cărei evoluție nu o putem desluși cu precizie. Dar asta e un alt subiect. Ce se vede cu ochiul liber, și nu e bine, sunt următoarele: politica României în cercetarea științifică, în bună combinație și coaliție, așa zice convenită, cu cercetătorii noștri, nu mai construiește. Din contră, distruge. Sistematic și cu metodă. Noi nu mai înființăm noi laboratoare, nici institute de cercetare, noi nu mai achiziționăm, nu mai cumpărăm echipamente științifice, noi nu recondiționăm laboratoarele vechi, noi nu mai pregătim tinerii pentru cercetarea științifică. Noi distrugem institute de cercetare astăzi în România, noi neglijăm echiparea laboratoarelor noastre ca să ne motivăm turismul științific, noi distrugem învățămîntul științific și-i alungăm de tineri de acasă. Noi, adică statul românesc, prin legile, normele și practicile lui. Cine altcineva să facă asta, cine altcineva ar fi blamabil? Nu așa se construiește. Așa evident se distruge. De ce facem noi toate astea? Simplu, atît ne duce mîntea. Pe unii, mai exact pe foarte mulți dintre noi, care au reușit să ajungă în poziții cheie, de conducere. După 1990 România "științifică" a fost invadată de mase de impostori științifici, care s-au făcut peste noapte,

prin generație spontanee, ca mușgaiul și ciuperca, doctori în știință, cercetători principali, profesori la facultate, miniștri de știință și cercetare științifică. Este inadmisibil să avem manageri și administratori de cercetare exclusiv politici. Și nu vom accepta niciodată. Avem astăzi foști studenți aproximativi, foste mediocrități studentești, semidocti și sferdocti, foști repetenți și ratați internaționali, foste cadre de fost partid, care sînt șefi, chipurile, de laboratoare, directori de institute, rectori și decani. În 1990 s-a dat drumul la libertate în România, libertatea umblă de atunci liberă pe drumuri și face ravagii. Acesta e rezultatul. Acești impostori, cum e normal, au dezlănțuit o agresivitate virulentă și furibundă la adresa profesioniștilor autentici, care au cedat. Intelectualii aștia din urmă, profesioniștii noștri și cadrele tehnice extrem de competente, dacă pot să mă exprim așa, s-au făcut taximetriști, samsari, au deschis "impex"-uri "srl", dar cei mai mulți au plecat să-și caute norocul prin alte părți ale lumii, ferite de urgia democrației revoluționare lăsată în libertate. Au rămas personaje de cartonaș de mucava și sloganuri inepte ca: "Nu e nevoie să fii profesionist, trebuie să fii doar un bun manager". O prostie care ne costă rău, rău de tot. Unii speră că tinerii plecați din România se vor întoarce și vor construi aici. Nu cred. Experiența mea îmi arată că în România se întorc ratații, ciupitorii, șmecherășii, care miros cumplita corupție din România, din așa-zisa cercetare științifică din România, și vor să participe și ei la ea, ca tot "românul imparțial". Vin la jaf și la distrugere, precum corbii la agonie, la spolierea deplină a valorilor intelectuale din România. Poate cel mai grav lucru ce ni s-a putut întîmpla după 1990 este distrugerea independenței de gîndire specifice intelectualilor autentici. Pe care România i-a avut din belșug și pe care i-a distrus acum. O țară bătută de Dumnezeu.

Regret că nu pot spune lucruri mai pozitive despre "direcțiile actuale importante ale fizicii românești", cele care ar "avea un viitor". Fizica românească la ora actuală se ocupă de imagine. E la cosmetică, se fardează, face un mic peeling. De parcă și-ar fi găsit proștii. Încearcă să facă parte din mari coaliții internaționale (numite "colaborări"), să se împodobească cu pogoane de calculatoare electronice (la care nu se lucrează nimic), să se dichisească cu gresie, faianță și termopane, să se "integreze" în Uniunea Europeană, în fosta Rusie sovietică, prin SUA, pe la Europa, pe unde s-o putea, pe unde poate, în fine încearcă să ia ochii și să fure mințile. Vă invit să vorbiți cu țărani din Argeș, cu foștii ingineri de la Huneadoara, cu maeștrii de la IMGB. Vă vor spune lucruri atît de directe, atît de limpezi, încît ne vor zdruncina definitiv adormirea. Impostorii de imagine inventează pentru asta cifre, tabele, indici, clasificări, care de care mai aberante, pline de fantezie, fac tîrguri, concursuri, competiții, ca la fotbal, unde se dau premii și medalii, se fac poze, se mîncă pișcoturi și se fac cărțile din care rezultă ce bine e. Dar vorba proverbului polonez al Solidarității (1982): Dacă e așa de bine, de ce e așa de rău? În fond, toată această zbatere este complet lipsită de substanță, este goală în interior pe cît de cosmetizată e pe dinafară. Trăim o epocă de carton. Și de corupție generalizată. Toate fondurile de cercetare merg în salariile unora (deseori multiple) și în imagine. Lustruim stele, de pe foști epoleți. Avem o gîndire oarbă și goală. Nu fără consecințe, desigur.

D.D.M.: Ați luat în ultimul timp mai multe poziții legate de cum stau lucrurile în

(continuare în pagina 14)

(urmare din pagina 13)

cercetarea românească. Cât de nemulțumit sunteți?

M.A.: Dacă aş spune că aş fi nemulțumit mi-ați putea riposta de ce mai stau în România sau de ce m-am întors. Pe Topîrceanu ministrul lui a vrut să-l dea afară din mărunta slujbă de bibliotecar, sau cam așa ceva. Și ministrul i-a spus: "Uite, dom'le Topîrcene, e cazul să pleci, sînt nemulțumit de D-ta". Topîrceanu i-a replicat: "Ba să pleci mata, dom'le ministru, dacă ești nemulțumit, eu sînt mulțumit". Am luat de mult poziții în legătură cu starea proastă a politicii în cercetarea românească, iau și acum și voi lua și în viitor. Dacă va mai fi vreun viitor. Am două motive. Unul este probabil deformarea mea profesională și poate un temperament care mă învață să critic. Nu poți vedea un lucru bine pînă nu-i vezi limitele, marginile. Cred că există un interesant filosof român contemporan care a studiat limitele lucrurilor. Nu știu cît a reușit și cît de influent a fost, este, cu asta. Instrumentul cercetării științifice este analiza critică. Al doilea motiv este că mă simt la mine acasă în România, pe pămîntul meu, și vreau să mă simt bine împreună cu semenii mei. Vreau ca liftele anti-, para-, quasi-, meta-științifice să plece. Vreau ca fondurile de cercetare să fie cheltuite pentru echiparea laboratoarelor, vreau să construim noi laboratoare și noi institute de cercetare, vreau să renască învățămîntul științific, vreau ca sistemul post-calcul din legea contabilă-financiară să nu se mai aplice cercetării științifice, vreau să eliminăm birocrația, vreau ca cercetarea științifică să fie "salarizată", nu indemnizată, nici subvenționată, vreau să înceteze sistemul distrugător de venituri exclusiv pe proiecte, să înceteze situația umiltoare, degradantă, bună numai pentru ciubucari, ciubucarii cercetării, a competiției de proiecte. Vreau să înceteze distrugerea cercetării științifice în România și să reinodăm firul cercetării științifice aici printr-o reconstrucție adecvată. Îmi veți spune poate că sînt naiv, fantasmagoric, că prăbușirea României e ireversibilă, că nu sînt conectat la realitate. Nu e exclus să aveți dreptate și accept cu plăcere să fiu naiv și neconectat la vremuri. "Să nu mă corectez". Dar sînt. Absența nu este, nu are ființă. Mie îmi place să vorbesc corect, cît pot, și să sper. Experiența mea îmi spune că numai unul dacă mai există în aceeași poziție ca a mea, să fim va să zică doi, vom reuși. Este imens ce poate face o poziție comună a mai multora dacă este corectă.

D.D.M.: Dar sunteți sigur că fondurile vin exclusiv din proiecte?

M.A.: Într-adevăr, acest lucru nu-l știe nimeni, nimeni nu vrea să-l știe. Gradul lui de aberație este monstruos. De-aia poate oamenii se feresc să-l discute. Adevărul este însă, și cu regret trebuie să vi-l spun, că veniturile în cercetarea românească sînt realizate exclusiv pe bază de proiecte, ceea ce este o aberație pe care nici istoria, nici geografia nu o cunosc. Niciunde în lume și niciodată în istorie nu există și nu a existat o astfel de măsură politică. Cercetarea în România, prin lege, nu are salarii. Are venituri ocazionale, de circumstanță, ceea ce creează o imensă corupție. Aceste lucruri sunt descrise pe larg în *The Antiphysical Review*, 103 (2004). Conform legii, în România, un cercetător începător, fără doctorat de exemplu, poate avea un venit mult mai mare decît un cercetător principal gradul I, dacă primul „are proiecte”, iar cel din urmă nu are. Aceste grade au fost luate totuși, cel puțin așa se presupune, în urma unei munci, unor examene, unor concursuri, unor rezultate. Printr-o astfel de măsură România discreditează docto-

ratele, gradele științifice și profesionale în cercetare, pulverizează orice încercare de muncă onestă. Aceasta este politica cercetării științifice în România și de-aia este ea dezastruoasă, așa cum o numesc eu. Îmi veți spune că proiectele din cercetare se cîștigă totuși prin competiție și că există totuși un merit pentru cei ce le cîștigă. Dar de cînd este cercetarea științifică un sport, precum fotbalul? Dar de cînd există în cercetarea științifică un Dumnezeu Absolut, în persoana unor funcționari, miniștri și directori obscuri și anonimi științifici, care ar ști să decidă criteriile? Dar de cînd și de ce trebuie înlocuite normele profesionale și criteriile proprii stabilite istoric, de cînd trebuie înlocuită tradiția ierarhizării specifice acestui domeniu, care-l și definește între altele, cu astfel de personaje de carton animat cu buzunare foarte largi? Dar cît de greu este să falsifici competițiile sportive, mai ales acolo unde e vorba de bani, de bani mulți? Vrem să avem o cercetare construită pe modelul fotbalului? Atunci să ne uităm la ce se întîmplă în fotbalul românesc, și vom vedea ce rezultate putem avea cu o astfel de așa-zisă politică. Ea nu dă decît măsura „viziunii politice” a conducătorilor noștri. „viziune” ce este una de chibiți de Podul Grant și berști de cîrciumă mică și sordidă. De mici „delfici” orgiastici. Îmi veți spune poate că practica proiectelor este și în Vest, și la Uniunea Europeană. Fals. E cu totul altceva. *Non est idem si duo dicunt idem*. Dar așa e alt subiect. Nu le cer politicienilor noștri să cunoască limba lui Traian. Le cer să cam plece, dacă nu vor să învețe.

D.D.M.: Ați avut ocazia să călătoriți, descoperind locuri, oameni. Care ar fi cheia unei civilizații?

M.A.: Am călătorit mult, încît mi-a cam ajuns. În călătoriile mele n-am descoperit „locuri, oameni”. M-am descoperit pe mine însumi. Acum sînt reluctant să mai plec. Mai primesc vizitatori. Am învățat mult din aceste călătorii, din contactul cu alți oameni, cu alte locuri. Nu știu însă dacă ce vă răspund aici la întrebarea D-voastră am învățat din aceste călătorii. Poate le-am învățat din altă parte. Răspunsul meu e următorul. Cheia unei civilizații este formată din două elemente: regii și religia, biserica. Biserica Vestului s-a implicat totdeauna social, regii, stăpînitorii i-au pus învățămintele în practică. Învățătura aceasta, desigur de natură morală în primul rînd, a creat simțul onoarei, al cinstei, luciditatea. România a fost lipsită de aceste două lucruri, asta e explicația nenorocului ei istoric. Ghinionului ei metafizic. Biserica ortodoxă are grijă numai de suflet, într-o manieră metafizică. Iar regi, n-am avut. Singura încercare de a avea a durat cîteva decenii, n-a reușit. Așa e alt subiect. Istoria nu poate fi confecționată. Singura șansă a României ar fi ridicarea ei morală prin discipline profesionale, întemeierea unei tradiții a meșteșugurilor, meseriilor, tehnicii, artelor, științei, preocupărilor intelectuale. Pentru asta e suficient să crezi în aceste lucruri, să le cultivi printr-o politică adecvată. S-ar putea să sune anacronic ceea ce spun, inadecvat, să fiu iarăși în afara lumii și epocii actuale, dar, în fond, la probleme noi, soluții noi! Copierea Vestului nu e de noi, ajutorul și oblăduirea pe care le-am așteptat de la el sînt fantasma, pericolul la care ne-am expune din partea altora mai puternici în noua lume globalizată ar putea fi real. Dar ce e lipsit de pericol cînd vrei să construiești? Și cum și de unde te poate apuca dușmanul cînd construiești înțai în spirit? Alt subiect!

D.D.M.: Efortul de inteligență care i se pretinde omului recent e cu mult mai mare ca înainte, nu îl duce la colaps?

M.A.: Nu, cred că mai mult la confuzie, la „tufleală”. Omul este un animal prudent. Știe să se deconecteze. Așa supraviețuiește. La urma urmei, epoca modernă și civilizația tehnologică

de astăzi nu cred că cer prea multă inteligență pentru supraviețuire, comparativ. Sîntem mai mult „keibordști” și „blackboxști” astăzi. Eliberarea de greutate și grijile de supraviețuire pe care știința și tehnologia ne-au adus-o, în comparație cu alte epoci, artificializarea asociată inevitabil cu acestea, civilizația noastră de surogat, ne-au făcut dimpotrivă mai vicioși, nu mai inteligenți. Sîntem mult mai conflictuali, mai perfizi și mai vicleni, mai lacomi, mai lipsiți de sens. Ceea ce ne dă o adîncă emptitudine.

D.D.M.: Cum vă raportați, ca om de știință, la Divinitate?

M.A.: Asta e de obicei o întrebare grea speram să nu mi-o puneți (cel puțin în public). Pe mine știința pe care am încercat și tot încerc s-o practic mi-a întărit și mi-a construit convingerea în existența lui Dumnezeu. Foarte probabil, în mod cert aş putea spune, din punctul meu de vedere, există o rațiune universală în care ne regăsim toți prin consistența logicii și a formelor noastre fundamentale de viață. Toți sîntem copii lui Dumnezeu, sîntem prin urmare frați și surori și ne recunoaștem ca atare în ceea ce facem mai autentic. Nu v-ați întreba niciodată de ce ni se pare atît de firesc principiul identității logice? Nu v-ați întrebat niciodată de ce putem face atît de infinite distincții și disocieri fără a ne pierde cumpătul? De ce putem să ne detașăm atît de mult de atîtea lucruri, pe care să le privim numai și numai ca succesive obiecte într-o serie aproape infinită, fără să ne descompunem, să ne dizolvăm mental? De ce totuși ne putem înțelege unii cu alții, cînd vorbele noastre sînt atît de variate, și contradictorii, și contrare, și contrariante, în sensuri? De-aia ne și certăm pentru că avem totdeauna siguranța, deși n-o recunoaștem totdeauna, că ne putem împăca în fond. De-aia facem și războaie, de-aia facem și rău pe lume, pentru că ne simțim în siguranță în fond. De unde această siguranță?

D.D.M.: Astăzi, unii fizicieni colaborează cu geneticieni, chiar și cu lingviști, pentru a deschide căi noi cercetării de ultimă oră. Se pune întrebarea cît de influențabil e ADN-ul și cum poate fi programat prin cuvinte și anumite frecvențe. Asemenea preocupări aveau și maeștrii spirituali și esoterici de mii de ani, ca să iau un singur exemplu. Se apropie știința de spiritualitate?

M.A.: Aici cred că sînt mai multe întrebări. Sînt convins că științele vieții vor face progres uimitoare în măsura în care fizica va pătrunde tot mai mult în preocupările lor. Pentru că există o ierarhie a științelor și fizica este în frunte, întrucît este matematizată în cel mai înalt grad și a afectat și afectează cel mai mult societatea prin descoperirile ei. Ne-a creat, fără s-o știm, modul de a gîndi, de a trăi. Dar secretul vieții nu va veni liniar și de la sine. Nu trebuie un alt mod de a gîndi esența vieții. Calea este în mod cert exersarea științei și metodei științifice autentice pe acest fenomen. Deocamdată sîntem într-o epocă primitivă în aceste încercări. Eu nu cred că marile descoperiri științifice, mai exact singura cea mai înaltă: calculul lui Newton a venit o urmare a unor eforturi susținute, progresive liniare. Eu cred că ea a apărut datorită grației lui Dumnezeu, care a hotărît probabil să ne aducă la cunoștință. De altfel asta era și părerea lui Newton însuși. Așa va fi cred și cu mare problemă a vieții. Dacă vom fi vrednici Dumnezeu ne va îngădui poate misterul ei. Nu cred în acțiunea cuvintelor, frecvențelor asupra ADN-ului, nici în maeștrii spirituali și esoterici. Cred în acțiunea lor asupra sufletului, care este poate esența vieții. Dar mecanismul natural al unor astfel de acțiuni rămîne încă marele mister.

Arta transformării psihanalitice prin literatură (VI)

simona galațchi

Fuga X: Apoteoza omului gotic sau cele zece zile redă călătoria inițiată pe care o parcurge un candidat la iluminare, urmând fazele procesului alchimic de obținere a pietrei filosofale, a arhetipului totalității: puternic și slab, (...) ca simplu paradox în care nu trăiam, personajul trăiește pentru început "sfișierea unor afirmații contrarii", locuiește într-o încăpăre neagră (simbolizând ignoranța), înconjurat de fluturi de noapte (simbolul sufletului) și de șerpi (ipostaze ale animei primitive/originare) și lilieci (simbol al ființei ce s-a oprit definitiv din maturizarea spirituală) care-l sperie, văzând la clipa când va dobândi inițierea. Exercițiul iluminării începe prin concentrarea asupra unui punct, apoi se desprinde de somnul și cu egocentrismul, încercând de a deconstrui: "Îl așteptam încercând să alung somnul și cele mai mici gânduri despre trupul meu, lasându-mă absorbit de imaginile jarului" din care a urmărit apărând o "procesiune de homunculi" - stadiile de evoluție a conștiinței - ce începe după sine o femeie goală - anima, evoluind. Călătoria inițiată a eroului se încheie prin adorarea "punctului de întâlnire dintre Bine și Rău", prin trăirea liberă a viziunii Rozei Sacre, prin descrierea unei experiențe extatice ca: "o zi a încrederii fără margini în tine însuși, a siguranței și a bucuriei, a contopirii cu lumea de dincolo care trăiește în tine după cum tu plutești de pe acum în lumea de dincolo; două zile de negare și rupere între natura ta limitată și divinul de neatins (...); trei zile în care descoperi că între tine și lumea zeilor există un germen comun, sinteză a lumei și infinitului; (...) patru zile (...) în care înțelegi că germenului comun i se adaugă un alt atribut în plus al zeului. Iar la împlinirea magică a decadei", inițiatul vede "Roza mistică și lacul de dincolo de unde se trage".

După cum am observat până acum, realizarea sinelui/a lui Dumnezeu în alchimie, în psihologia ungiană urmează schema: nediferențiere originară inconștientă, separare în contrarii, reunirea contrariilor pentru obținerea unității originare - cu atributul în plus al conștientizării.

Studiile științifice contemporane ale meditației par să confirme schema de mai sus în procesul de extindere a conștiinței urmărit de tehnicile de meditație. Profesorul Mielu Zlate, vorbind despre dubla accepțiune a meditației ca stare modificată a conștiinței și ca mijloc de obținere a modificării conștiinței (Zlate, 2000, p. 314), menționează, citându-l pe Tart, că "inducerea unei stări modificate presupune două operații: într-o primă fază este necesară aplicarea unor forțe disruptive, adică a unor acțiuni psihologice sau fiziologice care să determine zdruncinarea proceselor de stabilizare specifice stării obișnuite de conștiință, distrugerea integrității ei; într-o a doua fază e nevoie de aplicarea unor forțe structurante, (...) acțiuni psihologice și fiziologice capabile de a forma noi subsisteme și de a le integra într-un nou sistem" (*idem.*, p. 327). Revenirea la starea inițială de conștiință se face exact după aceeași schemă, prin ruperea stării actuale modificate a conștiinței, după care urmează o perioadă de tranziție și apoi, prin intermediul unor noi forțe structurante, se reinstalează starea de care s-a pornit.

Tehnica meditației, prin respectarea schemei călătoriei inițiatice menționate mai sus și prin urmărirea aceluiași scop de atingere a unirii contrariilor (yoga), deși provine din vremurile imemoriale ale extaticilor vedanți, este astăzi practică și scară din ce în ce mai largă, intrând în atenția cercetărilor științifice.

Studiile fiziologice ale rezultatelor meditației au relevat fenomenele de hipometabolism ca fiind specifice acestora, iar cercetările curentilor bioelectrici ai creierului au descoperit o serie de rasee EEG caracteristice meditației, unde alfa, semnificând o mare relaxare a creierului, și unde beta ce semnaleză un grad și mai accentuat de relaxare a acestuia, echivalând cu o anihilare a urerii și un control conștient al funcțiilor vegetative. Cel mai important aspect descoperit de studiile științifice este sincronismul specific "între riturile corespunzătoare celor două emisfere cerebrale sau în interiorul fiecărei emisfere" (Zlate, 2000, p. 317) și, mai ales, la subiecții ce practică meditația de mai mult timp, o mare dezvoltare a apacității specifice emisferei drepte (rememo-

rirea, discriminarea sonorităților muzicale, însușirile artistice) și o mare flexibilitate în trecerea de la o emisferă la alta.

Referitor la cele de mai sus, Culianu se referă, în interviul cu Gabriela Adameșteanu³¹, la faptul că nu avem de a face cu puteri supranaturale, ci cu puteri ce există deja în interiorul nostru - să nu uităm că omul își folosește abia o treime din totalitatea capacității sale cerebrale și, întotdeauna, una din emisfere, în special cea stângă, este mai dezvoltată decât cealaltă care rămâne cu unele calități nefolosite și, în ultimă instanță, inutilizabile - puteri pe care le putem activa dacă aplicăm anumite procedee. Este de presupus că utilizarea egală a fiecăreia dintre emisferile cerebrale ar da echilibrul personalității umane.

Psihologia analitică susține necesitatea dezvoltării egale a tuturor funcțiilor de orientare a psihicului, omul pornind în viață cu funcții inegal dezvoltate și utilizabile, una din ele, cea mai puțin folosită și dezvoltată, creându-i de fapt probleme. Necizelarea acestei funcții (primitivul) corespunde arhetipului umbrei.

Studiul fenomenului meditației și chiar al structurii creierului uman fiind încă la început de drum, rămâne la îndemna fiecăruia să aleagă dacă experimentează sau nu prin intermediul operelor artistice și / sau prin meditație, experiențele integrării și ale dezvoltării personale.

Pe parcursul operei literare a lui Culianu asistăm la descrieri ale stărilor extatice ce par să zugrăvească picturi ce emană miresme - simțul mirosului fiind cel mai dezvoltat dintre toate la om, fiind primul care ne transmite mesajul cel mai pregnant - sunete, viziuni și chiar senzații tactile și gustative.

Inițierea, cunoașterea s-a făcut întotdeauna, la un prim nivel, prin intermediul simțurilor, ele fiind mecanisme de cunoaștere primară a lumii înconjurătoare³².

Inițierea în iubire, această experiență a misterului totalității, se face prin sex, prin intermediul simțurilor (v. *Un fel de absolut*). Experiența de "unire a cărnii" cu Saffo în romanul *Jocul de smarald* este considerată de eroul principal "în primul rînd spirituală și numai accidental carnală (...), ca experiența îndepărtărilor noastre strămoși în Paradis ori (...) bucuria resimțită de însuși Dumnezeu în actul Creației, pe care unii eretici l-au descris ca Mama și Pintecele".

Experiența extatică a tărîmului de jos, descrisă în *Noaptea sufletul meu...*, vorbește despre mirosuri agresive, culori violente (galben), bubuituri asurzitoare, gust de "șocolată".

Inițierea în meditație se face prin simțuri. Beatitudinea se simte prin toate simțurile, prin toți porii ființei.

Culianu utilizează corespondențe între simțuri în majoritatea expunerilor extatice.

Puterea lui Allah din *Stăpînul Sunetului* proiectează modele fonice în lumea aceasta, le umple cu substanță compactă, le face tangibile, colorate, sensibile. (Culianu, *Pergamentul diafan*, 2005, p. 42).

Zeita are gust și miros de sare marină, răcoare de briză, atingere fierbinte și înghețată în același timp, o formă inefabilă, fără de formă.

Ea este o furie de stîncă neagră și o furie de aur. (*idem.*, p. 89).

Ea este sunetul fără de sunet. E un urlet de iarbă, de pași, de ochi, de trupuri, de frîne, de praf, de cizme, de ochi și plete. (*idem.*, p. 120).

Limbajul utilizat de Culianu pe tot parcursul scrierii sale se adresează tuturor simțurilor, astfel încît putem concluziona că întreaga operă facilitează cititorului experiențe ale extazului.

Ca și meșterul alchimist care a proiectat procesul de individualitate în fenomenele de transformare chimică, fiind martorul lor, cititorul a participat la același proces simbolizat în opera literară prin toate acele imagini colective, ancestrale, moștenite de fiecare dintre noi.

Psihologia literaturii a lui Norbert Groeben³⁴

precizează caracterul vizionar al operelor literare ca fiind dat de arhetipuri, de acele conținuturi de o stranie înțelepciune, de viziuni originare, situate dincolo de limitele conștiinței, forme spirituale și sufletești originare, moștenite și păstrate într-o formă simbolică. "Acest tip de creație vizionară are nevoie de interpretare" (Groeben, 1978, p. 145), "căci prin intermediul viziunii se revelă inconștientul colectiv" (*idem.*, p. 146), iar interpretarea viziunii este o "participare mistică" (*ibid.*). În actul acestui tip de creație, opera "care se naște are o semnificație atemporală și nu numai una individuală" (*ibid.*), participarea la ea, prin citire și interpretare, avînd un efect de unire mistică cu Dumnezeu - inconștientul colectiv ce trebuie conștientizat, din care face parte inconștientul individual, al fiecăruia dintre noi.

Regăsirea tuturor arhetipurilor și stadiilor individuării, a experiențelor extatice în opera lui I.P. Culianu demonstrează succesul lui de a fi mijlocul umanității trăirea mistică supremă mult visată, uniunea cu Dumnezeu. Se presupune că participarea cititorului la cunoaștere, la procesul de conștientizare, la extaz, are drept rezultat trăirea unei experiențe de natură religioasă, menită să-l transporte pe lector dincolo de condiționările sale individuale și istorice, să-l proiecteze în lumea total diferită, de o cu totul altă calitate, a raiului mult visat al strămoșilor, să-l ducă într-o realitate transcendentă, spirituală.

Întreaga operă literară culianiană a repetat, sub nenumărate forme, marele secret pe care oamenii nu-l mai știu, pe care l-au uitat, datorită faptului că a trecut prea mult timp de la scindarea Binelui de Rău - acela că *Dumnezeu este Zeiță*, că Dumnezeu se manifestă printr-o forță de natură feminină. Reconcilierea contrariilor și transcenderea lor, întoarcerea la echilibrul originar trebuie să aibă loc. Nu la haosul originar care a fost necesar pentru ca aceste contrarii să fie separate în elementele complementare și polare, ci la ordinea și stăpînirea tuturor conținuturilor ce se anulează reciproc prin unire. Trebuie să ne naștem a doua oară, să repetăm actul creației, pentru a deveni mai frumoși decît am fost inițial, îmbogății cu sentimental cunoașterii, al conștientizării care duce la câștigarea controlului asupra întregii ființe umane.

Acest mesaj religios a trebuit să fie repetat și respus în mii de feluri, pe limba fiecăruia dintre noi și, în același timp, în limba universală a arhetipurilor pe care toți le recunoaștem, inconștient (fără să ne dăm seama), și le înțelegem dincolo de barierele obișnuite ale comunicării. Mesajul religios a prins ca o sămîntă fiindcă a fost comunicat la nivel inconștient, primar, universal, prin senzații și percepții de imagini ancestrale ce pot fi înțelese prin toate funcțiile psihicului, nu doar prin funcția gândirii. Cititorul înțelege mesajul, de asemenea, pentru că se apelează la funcția psihică a sentimentului, prin trăirea iubirii ca taină a unirii contrariilor. Intuiția cititorului este cea care mediază înțelegerea imaginilor arhetipale, a simbolurilor și alegoriilor. Toate cele patru funcții ale psihicului (gîndirea, sentimentul, senzația, intuiția) participă la interpretarea operei artistice și a mesajului ei.

Note:

31. A se vedea Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain. *Dicționar de simboluri*, vol. I-III, București, Ed. Artemis, 1994.

32. A se vedea interviul luat de Gabriela Adameșteanu lui Ioan Petru Culianu în 1991, publicat integral în *Păcatul împotriva spiritului. Scrieri politice*, Iași, Polirom, 2005, pp. 37-68.

33. A se vedea Zlate, Mielu, *Psihologia mecanismelor cognitive*, Iași, Polirom, 2000.

34. A se vedea Groeben, Norbert. *Psihologia literaturii*, București, Ed. Univers, 1978.

phoibos i. piombinos:

Gândul morții

*Și tremură inima-n mine și
teama morții s-a abătut asupra-mi.
M-apucă spaima și groaza și
mă-ngroapă în tenebre.*

(Psalmul 54, 5-6).

Mai deunăzi, pe când stăteam liniștit în pat și citeam fără griji, ca să mă ia somnul, un capitol din *Prințesa Isabeau* de Anghelos Terzakis, se abătu cu totul pe neașteptate și mă izbi spaima - panica, așa zice, dacă m-aș fi lăsat, cât de puțin, să alunec în ea. Era o spaimă fără chip, existențială și, tocmai de aceea, însoțită de o angoasă de nedescris.

Și-altă dată m-a mai cuprins între tentaculele ei tăcerea, dar nu tăcerea aceea a singurătății trepidante, pline de sens și-atât de grăitoare, ci tăcerea golului, a absenței - mașini claxonând demențial de fiecare dată când se aprinde verdele la intersecția de sub fereastra mea, televizorul din apartamentul vecin care emite al o sutălea episod dintr-o telenovelă americană, sunetul asurzitor de sirene, sfâșiind noaptea, când o ambulanță încearcă să-și facă drum printre aglomerația mașinilor, câinele lăsat singur toată ziua în apartamentul de vizavi, tânguindu-se fără oprire de azi-dimineață și zgâriind înnebunit ușa ca să iasă, adolescența revoltată din apartamentul de deasupra care se ceartă cu mama ei de câte ori aceasta nu-i îngăduie să iasă noaptea în oraș, împiedicând-o astfel „să-și trăiască viața“. E o tăcere sufocantă, amenințătoare și încărcată, asemenea sfârșitului insesizabil al sârmelor electrice de înaltă tensiune, e tăcerea înspăimântătoare de dinaintea ultimei încercări disperate de sinucidere a celui asediat de oastea inamică, neagra tăcere de dinaintea sfârșitului definitiv, întunericul de-o clipă dintre stingerea de pe ecran a ultimului plan al unui film și aprinderea luminilor în sala de cinematograf.

Gândul morții e dureros și amar, însă cunoașterea pe care ne-o procură este luminoasă și eliberatoare.

Întreaga viață a omului, din clipa în care va deschide ochii în lumea aceasta și până când îi va închide pentru totdeauna, este o dureroasă meditație asupra morții, o neostoită pregătire pentru marea călătorie fără întoarcere. Dealtfel, din chiar momentul nașterii, suntem cu toții

destinați morții, de vreme ce suntem în trecere pe pământ. Doar clipa din urmă diferă de la om la om. Fericiti cei care reușesc să treacă în mod demn ultimele examene și să avanseze în ciclul superior de studii, la un nivel mai înalt.

Întreaga viață „lumească“ a omului este, așadar, un neîntrerupt noviciat; totuși, accesul său la adevărata învățătură devine cu puțință doar atunci când părăsește această lume.

Când în sfârșit ne-am deprins a trăi, trebuie să învățăm cum să murim.

Am închis ochii doar pentru o clipită (cel puțin așa mi s-a părut), i-am redeschis și am văzut cum mi s-a scurs deja jumătate din viață. Oricât de banal ar părea, chiar dacă a fost trăit și spus de infinite ori, acest lucru nu va înceta vreodată să fie spus, atâta vreme cât vor fi oameni pe pământ.

Odată m-am surprins spunând „acum douăzeci de ani“ sau „acum treizeci de ani“, referindu-mă la evenimente trecute, și m-a apucat tristețea.

De când mă știu, timpul mi-a pricinuit neliniște. Mi-era teamă continuu că nu apuc autobuzul și că o să întârziu la serviciu, că n-o să ajung când trebuie la o întâlnire, că o să pierd trenul, vaporul sau avionul, și, cel mai rău, că voi fi dat afară de la examenele scrise, întrucât am ajuns prea târziu.

Poate că obsesia aceasta este o urmare a faptului că părinții mei, purtându-mă încă în brațe, pierdeau din pricina mea vaporul care trebuia să ne ducă în vacanță. Mai rău este că pierdeam vaporul în ultima secundă: când ajungeam noi în port, tocmai ridicau scara, iar vaporul se îndepărtase câțiva metri; iar în anii aceia, cursele vapoarelor cu aburi erau foarte rare. Așa că vara aceea aveam o săptămână mai puțin de vacanță.

De atunci sunt foarte punctual la întâlniri - așa zice că sunt chiar mai rău decât englezii -, fapt care îmi provoacă uneori probleme într-o țară unde aproape nimeni nu are simțul exact al timpului, cu atât mai mult cu cât eu am obiceiul nefericit de a ajunge cu cel puțin un sfert de ceas mai devreme, pentru a nu-l face pe celălalt să aștepte.

Dată fiind această obsesie a mea, este foarte firesc ca unul dintre coșmarurile mele constante să fie legat de acest fapt.

Cu cât înaintez însă în vârstă, problema devine tot mai acută, iar conținutul viselor mele, tot mai existențial. Nu mai este vorba de teama ca nu cumva să pierd vreun tren oarecare, ci însuși trenul Vieții. Este, cu alte cuvinte, o altă versiune a parabolei biblice a fecioarelor nebune, trăită pe propria-mi piele, așa cum de altminteri trebuie trăite toate parabolele.

De ceva vreme, am tot mai intens senzația că viața mea - ca, dealtfel, viața oricărui om, chiar dacă acesta nu este sau nu vrea să fie conștient - atârnă de un fir nevăzut. Și numai să te gândești la toate nenorocirile care ți se pot întâmpla într-o fracțiune de secundă, că îți vine să înnebunești. Noroc că îngerul nostru păzitor stă de veghe și ne ocrotește, în măsura în care, desigur, i-o permite modul nostru de a făptui și de a trăi. De aceea, trebuie să avem față de Dumnezeu întreaga noastră recunoștință pentru pavăza lui; și în fiecare seară, înainte de culcare, atunci când facem bilanțul tuturor celor întâmplate de-a lungul zilei, trebuie să-I mulțumim că ne-a hărăzit încă o zi și să-L rugăm să ne vegheze somnul. Căci de unde știm sigur că ne vom trezi? Știm cum ne culcăm și cum ne trezim? E ca și cum am fi încheiat o înțelegere că ne vom trezi. Cine însă ne-o garantează? Socotim faptul acesta ca de la sine înțeles, de parcă ni s-ar cuveni, tot așa cum credem că ni se cuvin fericirea, bucuria, sănătatea.

După vârsta de patruzeci de ani, suntem pe deplin responsabili de frumusețea noastră.

Și să nu uităm că până și cel mai frumos trup ascunde înăuntru său, în potență, viermii care vor contribui într-o zi la putrezirea lui.

Jelesc și plâng, când mă gândesc la moarte și văd zăcând în morminte frumusețea plăsmuită după chipul lui Dumnezeu slujită, neslăvită, fără chip.

Poate fi oare mortală frumusețea? Ea poate, desigur, să distrugă un om. De altminteri, și Narcis nu s-a îndrăgostit de chipul său, ci de chipul pe care îl vedea oglindit în apă, iar ceea ce l-a atras la acea figură a fost frumusețea ei. Frumusețea aceea de neatins a însemnat chiar moartea lui. Dar dacă stau să mă gândesc mai bine, nu trebuie să dăm vina pe frumusețe, ci pe posesivitatea lui Narcis. Nevoia omului de a poseda și de a dobândi tot ceea ce îl atrage otrăvește totul în jur și legăturile sale cu semenii.

Domnului i-e drag, de tânăr a muri și lasă.

Nu te trezi. Sunt Moartea cea frumoasă (Lorentzos Mavilis, Cântec de leagăn).

Phoibos I. Piombinos s-a născut la Atena în 1945 și a studiat științele economice și filosofia la Paris. Este cunoscut pentru lucrarea sa *Hagiografi greci de până la 1821* (Atena, 1984) și pentru traducerile din Eugen Ionesco (*La jeune fille à marier*), Giuseppe Ungaretti (*Poeme*) și Guy de Maupassant (*Nuvele*). Cartea din care prezentăm aici câteva extrase este o meditație asupra morții, îmbogățită de numeroase lecturi ale autorului și filtrată de un subiectivism care face din tema aleasă un subiect cu totul personal, amintind în fond că experiența morții este una individuală. Fără a deveni pedant, autorul încearcă a surprinde moartea din cât mai multe unghiuri, recurgând atât la marile texte ale omenirii, cât și la experiențele sale, la istoria proprie, care nu este altceva decât un fragment al marii Istorii pavate de morți mai mult sau mai puțin ilustre. Prin artificii scrierii, moartea cade în capcana amintirii, fiind astfel cu puțință supraviețuirea individului prin cuvânt. Sub formă fragmentară, cartea ilustrează însuși destinul uman individual; aventura gândului aplecat asupra morții redă și ea fragmentarul vieții noastre mărunte. Dar prin forța de liant a cuvântului, meditația noastră fragmentară și individuală capătă în cele din urmă o coerență care devine aproape un sistem de gândire și un mod de viață, o pregătire, după modelul anticilor.

Zei, care cunosc prea bine cele menești, îi cruță mai repede de viață pe ei care le sunt dragi (Platon, *Axiokhos* 6).

V-ați gândit vreodată că moartea s-ar putea să fie grația pe care ne-o acordă Dumnezeu?

De-a lungul anilor îmbătrânim și noi, și chipul nostru - ca să nu spun masca noastră - și nu băgăm de seamă decrepitudinea care ireversibil s-a abătut asupra lui. Înăuntru, într-o zi, întâlnim un „prieten din remururile de demult” și observăm glindită pe el, dar mai cu seamă pe chipul lui, propria noastră decrepitudine și constatăm astfel că timpul a trecut nemilos peste noi înșine. Și înțelegem acest lucru atât mai bine, cu cât îl vedem pe celălalt cum pălește ușor, zărind și el în noi spectrul timpului. Totodată, citim în ochii lui disperarea de a depista în propria noastră privire simțămintele pe care le avem față de decrepitudinea lui, neliniștea și cumva să distingă și în noi aceeași privire stârnită de îmbătrânirea sa.

Cineva a venit în somnul meu și mi-a spus pe urechea dreaptă: „Greu nu e să mori, greu e să trăiești”. Și la auzul acestor vorbe, am murit într-o stare de nespusă bucurie sufletească.

O suflare e întreaga viață omenească și ea are o fracțiune de secundă pentru a ajunge la sfârșitul. Și totuși, cum de este cu putință ca unii oameni să se chinuie atât de mult timp până ce-și dau sufletul?

Nebunia este o alegere, este o atitudine față de viață. Poate spune însă cineva că nu putem să alegem până și felul de a muri? Sigur, este destul de grav să susții așa

ceva, dar am bănuiala întemeiată că așa trebuie să stea lucrurile, de vreme ce viața și pătimirile noastre ne definesc întregul parcurs lumesc și, astfel, ar trebui să determine deopotrivă și ieșirea noastră din lume.

Nu, nu este păcat să mori fără să fi apucat să-ți trăiești viața, ci să mori fără să fi apucat să te împlinești.

Dacă viața este, așa cum susțin unii, o tragicomedie de prost gust, iar noi, niște actori ambulanti care avem un rol de jucat, atunci să terminăm mai devreme cu reprezentația și să ne întoarcem pe la casele noastre. Și, vă rog, ultimul care va ieși de pe scenă să ferece bine ușa îndărătul său și să arunce cheia înăuntru, prin crăpătura ușii.

Problema omului este că, deși trupul în care sălășluiește se uzează cu fiecare an ce trece, se degradează, se năruiește, iar puterile intelectuale își pierd din vigoare, sufletul lui se îndărătnicește și nu vrea să îmbătrânească, reușind întrucâtva să rămână aproape până la sfârșit tânăr. Să fie oare aceasta dovada că în om există ceva nemuritor asupra căruia timpul nu are nici o putere? Poate că așa se explică faptul că toți oamenii, fără excepție, se simt tineri înlăuntru lor, chiar și atunci când, dorind să urmeze avânturile tinereții ale sufletului lor, trupul îi trădează. Tocmai de aceea, oamenii de o anumită vârstă care fac pe tinerii devin ridicoli adesea fără a-și da seama. Căci, după cum vedeți, „inima are propriile ei rațiuni pe care logica nu le cunoaște”, spunea Pascal în *Cugetările* sale.

Zilnic ne prindem într-o mulțime de treburi, precum Marta din Evanghelie, deși nevoie e doar de un singur lucru (*Luca* 10,

41-42 - *n. trad.*). Iar până una-alta, timpul trece fulgerător și anii se scurg ca un fluviu năvalnic. Iar noi, în loc să facem un popas de o clipită măcar pentru a vedea, în fine, ce ni se întâmplă și încotro, într-adevăr, ne îndreptăm, am încălecat timpul neînfrânat și galopăm, smintiții, către asfințitul vieții noastre, ca și cum ne-am grăbi să ajungem acolo un ceas mai devreme.

Credem că viața este tot ceea ce se află în mișcare și ne cuprinde groaza dinaintea încremenirii unui trup mort. Fapt îndreptățit, câtă vreme prezența Spiritului în om devine sesizabilă prin orice formă de mișcare. Și, desigur, Spiritul înseamnă Viață, dar nu este totuna cu manifestările ei de la nivelul inferior al lumii materiale pe care le socotim ca fiind însăși Viața. O reverberație îndepărtată a Vieții este viața petrecută, pentru scurtă vreme, la nivelul pământesc.

Așadar, omul pare să trăiască la acest nivel, deoarece i-a fost atribuită Viața - câtă vreme, firește, îi este dat acest lucru - până în clipa în care survine moartea naturală. Aceasta nu înseamnă, totuși, că nu-și poate trăi viața; căci, firește, este de ajuns ca, până în acea clipă fatală, să fi reușit să-și realizeze natura.

Cu toții admit să includă în cursul firesc al lucrurilor evoluția biologică a omului, precum și a oricărei alte ființe însuflețite. De ce însă nu acceptă în același fel și moartea naturală, care nu este altceva decât o etapă în evoluția ființei omenești? Dar cum să accepti despărțirea, lipsa celuiilalt, absența lui?

Suntem cu toții niște călători în sala de așteptare a acestei stații care se numește Viață, urmând să luăm trenul care ne va transporta la următoarea stație a unei călătorii îndelungate și obositoare. Nu vor lua toți același tren; pentru toți însă, mai devreme sau mai târziu, va sosi ziua în care ne vom urca într-un tren pentru a ne continua traseul întrerupt provizoriu în această stație.

Când va veni clipa să trecem în lumea cealaltă, fiecare trebuie să fie doar ceea ce prin natură el este, după ce deja s-a curățat de orice element străin firii sale. Atunci, doar cu adevărul său, va putea să înceapă ușurat noul său itinerariu.

O călătorie prin lumea aceasta, cu tot neprevăzutul ei, este viața omenească, iar noi, niște călători chinuți, fără bagaje, de vreme ce, pentru a trece de porțile Hadesului, nu ni se îngăduie să luăm nimic cu noi.

Traducere și prezentare
Claudiu Șfirschi-Lăudat

Valeria manta tăicuțu

Ecuatia spațiu-timp

Conceput ca o suită de capitole foarte scurte, care-i fărâmițează structura, în loc să i-o închege, romanul **Mănâncă-mă** al lui Agnès Desarthe (Editura Curtea veche, 2007) pleacă de la confesiunea unui narator-personaj care nu respectă retorica tradițională, așa cum nu respectă nici valorile morale unanim acceptate. Timpul și spațiul se amestecă, personajele se aglutinează, își împrumută unul altuia numele și esența (Myriam nu ține minte numele proprii, îl confundă pe Socrate cu Platon și n-are fixate temeinic în memorie decât numele autorilor din „biblioteca de supraviețuire” pe care o poartă după ea în cei șase ani de autoexil).

Departate de a fi „o poveste de succes” în comerțul contemporan („Orice operațiune comercială are ceva din comerțul cu sclavi, ori din proxenetism” p. 19), romanul este unul al căutării de sine „într-o lume guvernată de o stupefiantă coerență formală” (p. 21). Abia când jocul de puzzle propus de Agnès Desarthe se încheie, cititorul își poate da seama de dimensiunea dramei prin care a trecut personajul: ca și Marthe, eroina celebrului **Le diable au corps** de Raymond Radiguet, Myriam se îndrăgostește de un adolescent, numai că povestea ei nu continuă gingaș, tragic și poetic cursul narativ al romanului din care se inspiră. Octav este un tânăr „dus cu pluta”, care o seduce pe mamă pentru a se răzbuna pe fiul acesteia; după șase ani de la această experiență, Myriam încă se mai învinovățește: „Eu sunt o femeie îngrozitoare, să știți. O femeie vicleană și rea! Cea mai vicleană și cea mai rea de pe toată fața pământului! Aș merita să fiu la închisoare acum. N-a făcut nimeni plângere, dar ar fi trebuit să mă predau eu singură, să mă duc la primul comisariat de poliție și să le spun haideți, puneți-mi cătușele, m-am culcat cu un adolescent! L-am atras în mrejele mele, l-am supus poftelor mele abjecte, n-am știut cum să-l apăr de propria lui nebunie! I-am făcut rău? De ce a fost nevoie să se răzbune? Pentru că Octave s-a răzbunat crunt, a făcut totul cu premeditare, a înregistrat fiecare moment, a făcut fotografii. Și apoi le-a trimis pe toate soțului și fiului meu” (p. 207). Drama de sorginte raciană prin care trece personajul este însă adusă în contemporaneitate și mixată cu o viziune utopică asupra realității. Decăderea morală provocată de lupta dintre rațiune și pasiune, izgonirea (autoexilul) din castă (familia de tip burghez o repudiază pe femeia desfrânată) este urmată de redresarea pas cu pas: meseria de bucătăreasă la un circ ambulant devine un simbol al luptei pentru supraviețuire. Personajul reflectă asupra poziției în lanțul trofic, meditația având, deopotrivă, accente comice și cinice: „Așa ne-au învățat la școală: noi, oamenii, suntem la marginea lanțului trofic. Nu ne amestecăm cu prădătorii(...) Bineînțeles, există și marii prădători, care nu sunt făcuți sendvici între ce mănâncă ei și cine îi mănâncă pe ei. Pe marii prădători nu îi mănâncă nimeni; îi mai ucide omul câteodată. (...) Noi, oamenii, suntem izolați. Un spațiu alb ne separă de zona animalelor de pradă. Suntem paria în acest univers minunat. Se mai întâmplă, e adevărat, ca unul de-al nostru să-și mănânce semenii, dar, după câte știm, acestea sunt incidente izolate.

Nu cumva tocmai această izolare e pricina tuturor necazurilor noastre? Oare nu tocmai din cauza spațiului alb ne pierdem noi sensul

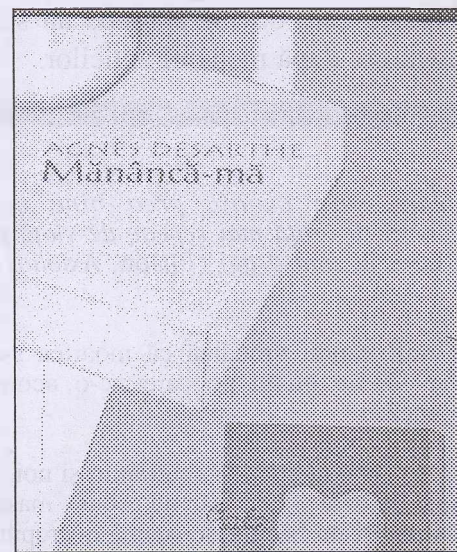
existenței? Dacă n-avem niciun dușman care să ne amenințe din afară, începem să inventăm noi primejdii din interior.(...) E evident că nu participăm la marea ucidere dintre specii, dar noi avem chiar în interior un foarte bine pus la punct sistem de autodistrugere” (p. 237).

Myriam își dorește o lume ideală, precum cea imaginată de Charles Fourier în **Teoria celor patru mișcări și destinele generale** (1808); idealurile adolescentine provocate de lectura utopiilor sociale construite de Fourier sunt actualizate la maturitate, când Myriam înțelege cât de puțin i se potrivește „colivia de sticlă” sau, mai bine zis, modelul opresiv al familiei. Un gest vulgar și violent (soțul, plictisit de efuziunile materne ale lui Myriam, o plesnește pe aceasta la trei zile după naștere, în public, moment în care toate resorturile logic încheiate ale personajului sunt distruse) marchează începutul unei noi perspective asupra vieții, asupra propriului statut ontic. Apartenența la o genealogie, relațiile pe verticală (filogeneza) par împotriva ideilor desprinse din lecturile despre falanster. Myriam își rememorează stadiile de dezvoltare și modul cum, de la refuzul poveștilor („Nu-mi plăceau poveștile cu fii de împărași și de împărătese, nici pasajele din Biblie, în care trebuia să apară mereu un fiu al cuiva, care, și el, era fiu al altcuiva. Și tot așa, fără încetare. Aș fi votat pentru abolirea genealogiilor” (p. 174) ajunge să plonjeze „în infernul strămt al căsniciei și apoi în și mai sufocanta instituție a maternității”, pentru ca, după căderea în păcat, să înțeleagă diferența dintre fericire și supraviețuire, dintre libertate și „geometria austeră a familiilor”. Spre deosebire de Barbara, o expertă în organizarea spațiului, Myriam are oroare de structuri și organizări sociotemporale, sociale ori spațiale. Personajul greșete nu atunci când își trădează familia, ci atunci când se trădează pe sine: „Părăsindu-mi pe veci visele de viață deșucheată - adică descompusă cu totul - m-am mulțumit să devin doar unul din vârfulurile unui singuratic triunghi isoscel, rătăcind trist prin cerul întunecat și neputându-mă uni cu alte triunghiuri isoscele fără să le distrugă. Așa vedeam eu geometria austeră a familiilor” (p.175).

Patroană (printr-o complicitate a destinului) a restaurantului „Chez moi”, Myriam va descoperi fața nevăzută a lucrurilor, evoluția ei fiind dinspre fantastic spre lumea reală. O meditație suficient de banală pe seama meseriei de a trăi este ușor poetizată prin apelul la una din cărțile fundamentale ale copilăriei, **Alice în Țara minunilor**. Myriam se situează, precum Kate din romanul lui Steinbeck, **La răsărit de Eden**, într-un moment crucial din existență, în plin proces de transfigurare a lumii reale. Cu diferența că ceea ce la eroina lui Steinbeck era dezorganizare mentală, megalomanie de tip paranoid și abjecție, la Myriam devine o luptă tragică între dimensiunile propriului ego și dimensiunile lumii exterioare: „Mă gândesc cum viețile noastre sunt ca niște ceșcuțe: trebuie doar să le umpli cu ceva. Torni dragoste, torni dorință, torni excese. Am fost foarte aproape să mă transform eu însămi în lichidul din ceșcuța lui Vincent, dar m-am retras la timp. O să găsească altceva cu care să umple ceașca. Mă întreb dacă în ceșcuța mea aș vrea să găsească ceva anume. **Bea-mă**, scria pe sticlă lui Alice: fetița a băut și, ca un telescop care se strânge, a simțit cum se micșorează. **Mănâncă-mă**, scria pe prăjiturică: Alice a mușcat din ea și s-a înălțat ca o prăjină. Prea mare, prea mică - viața mi se modifică și mie,

și parcă nu mai găsesc măsura a ceea ce vrea să fac. Cât aș vrea să fiu iarăși cum eram! M mișcam prin viață ca o zvârlugă și totul mi se potrivea mănușă(...) Azi am rămas doar o Alice, cu biata Alice, care încearcă să rezolve ecuația spațiu-timp: trebuie să se facă mică de tot ca să treacă prin poarta minusculă, da după ce bea din sticlă, își dă seama că a uitat cheia pe o masă de patru ori mai mare ca ea. Așa că trebuie acum să muște din prăjitură, să se facă înaltă de tot ca să corecteze o greșală din trecut. La fel cu ea, nici eu nu am niciodată mărimea care trebuie” (p. 200).

Romanul este scris într-un stil savuros, aspru, mănător rețetelor fabuloase cu care Myriam îi atrage clienții în restaurant și încearcă să-i facă nu sătui, nu dornici de întoarcere, ci fericiti și adevărați: căci fericirea, ca și dragostea, trec prin stomac. Probabil că, dacă dintre ingredientele artistice amestecate ar fi lipsit optimismul filosofic de tip coelhan (acela care, prin **Alchimistul** și prin sprințara convingere într-un univers ce completează la înfăptuire dorințelor noastre arzătoare, a avut o influență de netăgăduit asupra pasiunii pentru lectură a cafezelor și a multor miliardari cu ascenden

pastoral-idilică), romanul ar fi avut altă soartă la noi (eu l-am găsit într-un anticariat bucureștean, lăsat printre lucrările cu preț foarte redus, la nici o lună de la apariție). Autoarea este încă tânără (s-a născut în 1968 și mai are timp să-și scrie cartea cea adevărată care s-o reprezinte. Faptul că a fost premiată urgentă și că are, până în prezent, un număr impresionant de romane publicate și traduse poate oferi o idee despre felul de literatură apreciat în Occident la ora actuală. În tot cazul, nici măcar Dickens (ca să nu mai vorbim de romancierii clasici francezi) n-a avut curajul adune atâtea personaje pozitive, de o bunătate angelică, în jurul unui om necăjit: căci Myriam este înconjurată brusc de altruști: Vincent, fratele, Ben, studentul ajuns din copil al străzii mare expert, Simone și Hannah, cu statutul îngerași păzitori (chit că prea bucălați și pușcașii), Barbara, o zeiță a memoriei și a capacității organizatorice, plus Ali, eficient grădinar ecologist, care respectă toate normele UE în materie de protecție a mediului și apă de deus ex machina, ca în comedii de acum trei secole. Cireașa de pe tort o reprezintă apariția fiului, părăsit cu șase ani în urmă, puțin lipsit ca acest roman scris cu inteligență și savoare nu capete aerul melodramatic al telenovelelor din toate grilele de programe TV de la noi și aiurea.

Din fericire pentru cititor, efuziunile lirice sunt temperate de apariția camionetei albastre a lui Ali, în fața eroinei așternându-se, ca în finalul filmelor lui Charlie Chaplin, un drăguț și sinuos, nesfârșit, dar luminat de un abia ghidat răsărit de soare.

Performing Europe: La tablă! / À table!

(urmărire din pagina 2)

în hiperbolizarea dementă care i-a provocat prăbușirea. Într-o lume presată, înnebunită de modelul suprematist american, noutatea istorică absolută a construcției europene ar putea fi însă ratată ca ocazie istorică de redefinire (europeană) a politicului însuși. Aici, în această fantă, în acest interstițiu, pentru a nu se transforma într-o fundătură, intervine, extrem de lucid, arta, propunând politici ale imaginii și politici constructive prin intermediul imaginilor.

Iar faptul că acest curent de aer proaspăt vine din Est, pătrunde în Europa prin ușa (între)deschisă economic de Vest spre Est, s-ar putea să nu fie deloc o vorbă goală, o simplă complezență de sine. Mai nimerit ar fi, poate, să ne luăm rolul de „estici culturali“ în serios și să punem probleme modului actual de performare, exclusiv politică și economică, a Europei, care se dovedește a fi de fapt o construcție în primul rând *securitară*, bazată pe și creatoare de spaime și panici, de „alterofobie“ latentă oricând simplu, automat actualizabilă. Europa este o ficțiune care cere performarea și medierea artei. A face, a construi Europa cere, pe lângă politică, sau mai mult decât politică, artă.

Aceste „noi forme de critică artistică“, așa cum le numește Babias, provocate de *foamea de Europă* a Estului, ar putea, de asemenea, să revifice arta însăși, clarificând rolul politic și social al artei după alte tipare, diferite de cele ale trecutului. Artă ca intermediar, ca mediu care modelează, produce, care „alterează“ creator mesajul însuși: dacă axioma lui McLuhan este adevărată pentru corupătoarele și producătoarele de prostie omogenizată media, ea trebuie preluată, clar și cu forță, de către artă, și transformată, ca spațiu public integrat, în favoarea negocierii noilor întâlniri ale umanității.

Sarmale de artă

Foamea, deci, mănecarea, ca obsesie nu doar a esticilor, ci a întregii Europe. Artistul moldovean Pavel Brăila a adus pentru vernisajul de seară sarmale tocmai de la Chișinău, prin intermediul companiei europene de autocare Eurolines, de care se folosește mâna liberată de muncă a Estului pentru a se duce să muncească în țările occidentale, „destabilizând“ economii și dând o mână de ajutor politicului regresiv, castrator, în reactivarea tuturor alterofobiilor. Oaspeții occidentali s-au săturat pe sarmale și pe vinul moldovenesc. În Occident, foamea a fost „civilizată“ (în sensul lui Norbert Elias), dar există. În Est, foamea de Europa este nedisimulată, ci exprimată în țâșnă, fără refulări și „sublimări“ inutile. Este o formă de viață, de natură. Vă aducem foamea de întâlnire, bucatele vin întotdeauna de departe, au drum lung de parcurs, nu sunt evidente și imediate, hrana vine, poate, din Est, luați și mâncați, acesta este sângele nostru comun! Să ni-l donăm! Să facem transfuzii prin artă! Ne este foame unii de alții. Foame de artă de a trăi împreună, de a inventa, în societăți, noi forme *socialitate*. Socialitatea sta artă întâlnirii, a bavardajului creator, care trebuie pozitivat, curățat de sumbra vinovăție care i-a imprimat-o Heidegger. Nou banhet cu vorbe în gură, ne întâlnim și ne creăm o spații de întâlnire prin vorbă, prin artă.

Din întreaga expoziție, extrem de substanțială ca selecție și de coerentă ca discurs de ansamblu, nu mă voi opri (astăzi, cel puțin) decât la trei opere.

Una lângă alta, instalația *Transformations Always Take Time and Energy*, a artistului bulgar Pravdoliub Ivanov (un „parter“ de oale în care fierbe la infinit apă, *analogon* pentru revoluții: fierberea socială fără clocot, dar cu evaporare; ne agităm devenind abur, preschimband, „umidificând“ aerul timpului), și fresca-tablă *My Europe* a românului Dan Perjovschi (ca invitație de a învăța împreună; tabla neagră de școală, pe care se scrie cu creta și se poate șterge tocmai pentru a putea învăța, trece mai departe, mi se pare o recuperare de suport artistic extraordinară în sine). Esticii cheamă Europa *la tablă* și o poftesc *à table*, la masă. În clasă, la masă! Învățăm, desenăm, ștergem, scriem peste, ne înfruptăm împreună. Din Est vă aducem sarmalele artei. Bune, nu? Același suport, aceeași „tablă“ pe care legile se scriu direct și efemer tocmai pentru a putea fi perfecționate, poate fi folosită când, vertical, ca fals Zid, pe post de tablă, când, orizontal, ca masă.

Arta - dincolo de imagini

Cea mai tare, cea mai profundă operă din întreaga expoziție mi s-a părut, însă, *Ecriture nocturne* a artistului francez Renaud Auguste-Dormeul: o cameră albă, pe pereții căreia nu se vede nimic, dar care sunt de fapt „tapisați“ integral, acoperiți cu mărunță scriere în Braille, pentru orbi. Din oră în oră, pe parcursul întregii seri, o nevăzătoare era adusă, pipăia câte o porțiune din acest zid alb, spălat, curățat, al plângerii, dând glas, revelând nonvizual invizibilul, codificatul, infinit codificatul: pe pereți sunt înscrise denumirile de cod, cu rezonanțe întotdeauna poetice, ale unor

mari operațiuni militare, de moarte și de distrugere, precum *Infinite Justice* sau *Enduring Freedom*. Libertatea este oare făcută pentru a fi îndurată? Poate cineva pretinde, în numele/în locul lui Dumnezeu, să exercite o justiție infinită, adică un infinit, coextensiv vieții dacă se poate, arest preventiv, fără judecată și fără verdict, pedeapsă premergătoare pedepsei înseși (așa cum a dezvoltat Michel Foucault, așa cum a prefigurată Kafka)? Opera dă spre auzire ceea ce ni ascunde, hiper-codificatul care „nervează“ integral viața cotidiană și care nu este, tocmai, de ordinul văzutului, al vizibilului, al imaginii, pe care media, de exemplu, și întreaga așa-zisă „civilizație a imaginii“ sunt incapabile să-l dezvăluie, dezvoltându-și neputința și autoamăgirea (de care uneori arta însăși se face, complice, vinovată). Ceea ce este important, azi, nu ține de imagine, nu poate fi perceput prin imagini. Iar arta vine, iată, și denunță capcana vizibilului, simplu mediu „democratic“ de amprentare, de captare, de exprimare întru-supraveghere imanentă tehnologic. Imaginile, literal și în toate sensurile, ne transformă în orbi, în nevăzători. Iar privirea de vedere prin imagine conduce inevitabil spre „spargerea“ imaginilor, spre efracție, spre *clarviziune*. Aici intervine arta.

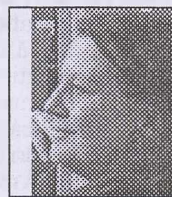
Arta hoției

Aș mai adăuga însă o operă, pentru infinita ei ironie „estică“. Două estice „hoțe“ - Anetta Mona Chisa și „complicea“ ei, Lucia Tkacova, din Republica Cehă -, „infractoare“ așa cum puterea îi îndeamnă pe occidentali, pentru a le deturna întâlnirea istorică, să-i considere pe estici, expun o *Private Collection* alcătuită din tot felul de obiecte amestecate furate din mari galerii de artă occidentală.

Într-o Europă, într-o lume doar politică, doar economică, existențele, subiectivarea vor fi, inevitabil, de furat. Dacă va trebui, vom dezvolta o întreagă artă a hoției existențiale.

Poezii în capodopere

alese și traduse de grete tartler

Francisco de Quevedo (1580-1645)

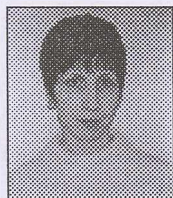
Către Roma în ruine

În Roma, tu, pribege, Roma căutând
vedea-vei: Roma n-o găsești în ea.
Cadavre-s zidurile-n care faima-i sta,
și Aventinu-i propriul său mormânt.

Ea zace unde Palatinu-a fost ne-nfrânt,
medalii roase i-s de vreme grea,
vădind distrugerea din a lupta
în epoci vechi, latin blazon purtând.

Doar Tibrul a rămas, al cărui val
uda cetatea, azi o criptă vie,
și o bocește-ndurerat și pal.

O, Roma! Din frumoasa-ți măreție
s-a dus tot ce fusese trainic mal,
doar fugitivul a rămas și o să ție.

alina boboc

In perioada 2 - 15 noiembrie 2007, s-a desfășurat la București a 17-a ediție a Festivalului Național de Teatru cu participare internațională, fiind a treia ediție organizată de criticul Marina Constantinescu, dedicată în acest an regizorului Aureliu Manea.

Deschiderea s-a produs cumva în etape. Mai întâi, conform obișnuinței, a avut loc conferința de presă (29 oct.), la sediul UNITER, în prezența unor personalități care au vorbit despre festival. Marina Constantinescu a spus: „este cel mai important și cel mai profesionist festival de teatru din România“, deși în urmă cu 3 ani „părea o utopie“. Noutățile față de edițiile precedente sunt două: prezența unor module care se ocupă de fenomene teatrale distincte prin stilistica lor (Teatrul Act și Teatrul Masca) și prezența pregnantă a dansului. De asemenea, alte trei spații au fost incluse în circuitul festivalului: Teatrul „Ion Creangă“, Teatrul Național de Operetă „Ion Dacian“ și Cercul Globus.

Ca dimensiune financiară, costurile s-au situat la 3.800.000 RON (1.300.000 de la primărie și 2.500.000 de la Ministerul Culturii

FNT 2007

și Cultelor), plus campania, încă 300.000 RON.

A doua etapă a deschiderii FNT s-a desfășurat la Sibiu, ca un salut adus acestei capitale culturale europene, cu spectacolul invitat, **Faust**, montat de Silviu Purcărete la Teatrul Național „Radu Stanca“.

Ultima etapă a deschiderii a fost oarecum atipică, prin vernisajul unei expoziții de fotografie „Perspective FNT 2005, 2006 și 2007“, realizată de Maria Ștefănescu și Sorin Radu și găzduită de TNB. Spectacolul care a oficiat de fapt deschiderea a fost **Les philosophes** de Josef Nadj, inspirat din opera lui Bruno Schultz și susținut de Centre National Chorégraphique d'Orléans.

Ca și anul trecut, festivalul a fost structurat pe module (care au reunit spectacole de toate dimensiunile, lucrate (cu mici excepții) cu un profesionalism adevărat): Modulul **Spectacole** (selecția oficială, premiere găzduite în festival și spectacole invitate), Modulul **Participare internațională** (spectacole și personalități), Modulul **Dans**, Modulul **Recitaluri**, Modulul **Fenomenul Teatrul Act** (care și-a aniversat 9 ani de existență), Modulul **Fenomenul Teatrul Masca**, Modulul **Conferințe și întâlniri** (incluzând și ateliere de dramaturgie), Modulul **Lansări de carte** și Modulul **Expoziții**.

Teatrele străine, prezente în festival, au

acoperit o arie geografică și stilistică foarte largă: Centre Chorégraphique National d'Orléans (Franța), BNDC Theatre (Irlanda), Kleines Theater Kammerspiele Landshut (Germania) (din păcate, cu un spectacol foarte slab), Transversal Theater Company (SUA), Schaubühne am Lehniner Platz (Germania), Teatrul Național „Mihai Eminescu“ (Republica Moldova), Needcompany (Belgia), O Rumo do Fumo (Portugalia).

Între teatrele participante din România s-au aflat: Teatrul Național „Radu Stanca“ din Sibiu (cu o pondere impresionantă, cantitativă și calitativă), Teatrul Maghiar de Stat „Tamási Áron“ din Sfântu Gheorghe, Teatrul Național „Vasile Alecsandri“ din Iași, Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca, Teatrul „G.A. Petculescu“ din Reșița, Teatrul Național din Târgu-Mureș, Teatrul de Stat din Constanța, Teatrul Național „Lucian Blaga“ din Cluj-Napoca, Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț, Teatrul „Toma Caragiu“ din Ploiești, Teatrul 74 din Târgu-Mureș, Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila, Teatrul „Andrei Mureșanu“ din Sfântu Gheorghe, iar dintre teatrele bucureștene: Teatrul de Comedie (cu extraordinarul spectacol **Revizorul**, câștigător al multor premii românești și internaționale), Teatrul Odeon, Teatrul Metropolis (cu un excelent spectacol, **În rolul victimei**), Teatrul Național „I. L. Caragiale“, Teatrul Mic și Centrul Național al Dansului.

Invitați speciali în festival: Monique Borie și George Banu (ambii prezenți și anul trecut), apoi regizorii unor importante spectacole: Josef Nadj, Thomas Ostermeier și Jan Lauwers.

cinema

Avalanșă de filme la DaKino

irina budeanu

Astăzi debutează la Sala Auditorium a Muzeului Național de Artă al României Festivalul de Film DaKino, al cărui director fondator este Dan Chișu. Organizatorii au ales pentru seara de Gală două filme speciale: **Beowulf** de Robert Zemeckis și **Asasinarea lui Jesse James de către Iașul Robert Ford**, regizat de Andrew Dominik. După cum se știe, DaKino este un festival competițional și, încă din prima zi, la secțiunea Ficțiune sunt prezentate șaisprezece filme, printre care și documentarele românești **Valuri** de Adrian Sitaru, **Carne** de Miruna Boruzescu și **Amatorul** de Marian Crișan.

Măine, în festival, vor putea fi văzute filmele românești **Poștașul ungar**, în regia lui Florin Mihai, și **Pot ș-așa ceva**, de Paul Ionescu-Ballo (la secțiunea Documentar) și **Datorie** de Vlad Trandafir și **Spin** de Alina Ciocărlie (secțiunea Ficțiune). **Hot House**, în regia lui Shimon Dotan, și **Glory to the Filmmaker**, de Takeshi Kitano. Manifestarea, ajunsă la cea de-a XVII-a ediție, va continua, joi, cu proiecția documentarelor românești **Electro**, de Matei Mocanu, și **Sibiu - Hermannstadt**, de Elvis Burlan și Mihaela Dimbean, **Bar de zi și alte povestiri**, de Corina Radu, **Examen**, de Paul Negoiescu, și **Afterimage**, de Cătălin Leescu, ultimele două fiind selectate la secțiunea Ficțiune. În afara concursului vor putea fi văzute proiecțiile filmelor **Ploy** și **6ixtynin9** ale regizorului Pen-Ek Ratanaruang. Vineri va rula coproducția româno-ungară **Viva Constanța**, de Ambrus Emese (secțiunea Documentar) și **About time**, de Cătălin Leescu, **Acasă**, regizat de Paul Negoiescu, **Balastiera 186**, de Adina Pintilie și George Chiper, și **binele trebuie să aibă margini**, de Gabriel Achim (secțiunea Ficțiune). După proiecțiile din concurs vor fi prezentate publicului bucureștean **Bela Lugosi, The Fallen Vampire** a lui Forin Iepan și

producția franceză **Le scaphandre et le papillon** de Julian Schnabel. Festivalul DaKINO are în program și Panorama Filmului Belgian (Hainaut), care se va desfășura sâmbătă și va cuprinde opt filme, printre care și **Thalassa**, de Bogdan Dumitrescu Dreyer. Apoi, în aceeași zi vor rula și cinci filme, în cadrul Panoramei Filmului Bulgar, printre care și **Badineire** de Dragomir Sholev. În ultima zi a festivalului, pe 24 noiembrie, va avea loc decernarea premiilor, urmată de proiecția filmului **Atonement**, de Joe Wright, cu Kiera Knightley, James McAvoy și Vanessa Redgrave. În total, în cele cinci zile de festival, vor fi prezentate peste 93 de filme din 23 de țări. Astfel, Franța va participa, la secțiunea Ficțiune, cu cinci filme, printre care „Bed Boy“ (R. Edmond, J. Faber-Taboureaux, Guillaume Laver, Nicolas Roller) și „Chute Libre“ de Oliver Dorigan, SUA - cu două filme „A cigar at the Brach“ de Stephen Keep Mills și „Guide dog“ de Bill Plympton, Marea Britanie - cu nouă producții, printre care „Codehunters“, de Ben Hibon, „Grr...“, de Grigoris Leontiadis, „Honey and sting“, de Sybil H. Mair, și „True Colors“, de Barney Elliot (Anglia), Germania - cu șase filme, Ungaria și Belgia - cu câte două filme și Portugalia cu un film.

Printre țările reprezentate la secțiunea Documentar se mai află Franța și Finlanda, cu câte patru producții, și Anglia, Israel, Spania, Scoția, Mexic, Ungaria, Elveția, Irlanda și Bosnia - Herzegovina, cu câte un film. Juriul la secțiunea Ficțiune este condus de Bruno

Coppola, fiul celebrului regizor Francis Ford Coppola, care a lucrat ca asistent de regie pentru David Fincher și este realizatorul scurtmetrajului „Stuff that bear!“, filmat în România, câștigătorul premiului „New Talent“ la Kodak European Showcase. Alături de el se află Gregory Athanasiou, fondatorul Minus Pictures, o companie independentă de producție din Atena, specializată pe finisarea produsului și lansarea de filme „art house“ ale tinerilor regizori; Bogdan Dumitrescu, producătorul a peste 40 de scurtmetraje pentru elevii săi, de la Academia de Film din Roma, cu care a obținut de la asociația de critici din Italia Premiul Național „Nastro d'argento“ pentru calitatea acestor filme; Kamen Kalev, care a regizat peste 60 de spoturi publicitare și câteva videoclipuri muzicale, iar în prezent, lucrează la primul său lungmetraj **Leaving together**; Jurgen Kittel, director de programe la Festivalul Internațional de scurtmetraje din Hamburg; cunoscutul critic literar Dan C. Mihăilescu și actorul Andi Vasluiuanu. La secțiunea Documentar, președintele juriului este Shimon Dotan, cineast premiat, având 12 filme de lungmetraj la activ. S-a născut în România, iar la vârsta de 9 ani s-a mutat în Israel.

Actuala ediție se anunță foarte interesantă, iar lucrul cel mai îmbucurător este faptul că România este bine reprezentată la ambele secțiuni din festival.

Există în ziaristica internațională o maximă, care este cu siguranță anterioară oricărei reguli a Direcției Poștelor și Telecomunicațiilor, care spune că „nu există întâmplare în lume care să nu poată și să trebuiască să fie redată în două rânduri dintr-telegramă“. Tendința de a fi prolix este fatală atât în comunicarea particulară, cât și în cea socială: greșelile cresc în proporție directă cu folosirea inutilă a cuvintelor. Niciăieri însă greșeala nu are consecințe atât de mari ca în comunicarea radio-vizuală. S-ar putea spune că la radio și la televiziune se greșeste „în mod universal“, pentru că ceea ce se comunică prin aceste două mijloace este auzit/văzut de cel mai eterogen public. Programele de radio și televiziune au publicul lor del, recrutat din pătri sociale destul de diferite. Programele de dimineață au publicul lor, un program de după amiază are, prin definiție, un public diferit de cel al programelor de noapte etc. Publicul programelor enciclopedice sau culturale nu va fi, cu siguranță, același cu cel care vizionează telenovelele sau telegenulul de la ora 16 de Pro TV. Punctul de confluență al tuturor audiențelor sau telespectatorilor, indiferent de vârstă, cultură sau nivel social, este programul de știri. Acesta creează probabil unicul moment cu caracter levărat democratic în coabitarea tuturor claselor și păturilor sociale în sens larg. La programul de știri este prezentă toată lumea: politicianul, gospodina, omul de afaceri, muncitorul, studentul, cel bogat, cel sărac, cel învățat sau cel analfabet, cel bătrân sau cel tânăr. În restul timpului, acest public se dispersează în funcție de programul oferit. În felul acesta, programele de știri au o parte de atenția maximă din partea celor care le ascultă sau / și le vizionează și, totodată, ele, prin forma de prezentare și prin conținut, îi influențează în cea mai mare măsură. Principala dificultate a limbajului programelor de știri rezidă în a găsi un punct de echilibru între folosirea limbajului simplu, pe înțelesul tuturor, și cel „căutat“, academic sau înșesat cu figuri de stil, neologisme sau chiar barbarisme și cuvinte la modă. Desigur, folosirea unui singur tip de limbaj nu este recomandabilă. Pentru a obține rezultatele scontate este nevoie ca redactorii, realizatorii sau reporterii să învețe atât tehnicile comunicării sociale (care din fericire au început să se predea și în universitățile noastre), dar și folosirea corectă a limbii române. Faptul că un reporter este, prin definiție, acela care spune cu voce tare și imediat

Limba română în programul de știri

**mariana ploaie-
hanganu**

ceea ce vede și observă, îl obligă la o cunoaștere perfectă a vocabularului și a gramaticii limbii române în cele două instanțe de comunicare, scrisă și orală. Îndrăznesc să afirm că celor care lucrează în mass-media li se fac cele mai mari provocări lingvistice din întregul sistem comunicational. Și aceasta, în principal, din două motive. Primul are legătură cu felul *instantaneu* al formulării și emiterii mesajului; faptul de a se afla *în direct* la radio sau în fața aparatului de filmat care transmite de la *fața locului* implică ca mediatorul mai întâi să primească mesajul, să-l decodifice apoi să-l codifice, adică să-l formuleze și să-l emită. Mediatorii audio vizuali trebuie să învețe să elaboreze și să comunice aproape în același timp în care are loc desfășurarea faptului real relatat.

Al doilea motiv are legătură cu ceea ce aș numi un compromis între expresia scrisă și comunicarea audiovizuală. Textul unui radiojurnal nu poate fi redactat ascultând doar de regulile jurnalismului scris; nimeni n-ar suporta să audă știrile așa cum le citește în *Evenimentul zilei*, *România liberă* sau *Gândul*, chiar dacă aceste știri ar fi redactate de cei mai buni profesioniști. Tot așa de adevărat este însă și faptul că nimeni n-ar accepta, într-un tele-radiojurnal ezitățile, ca să nu mai vorbim de alte caracteristici, ale limbajului oral. Nu întâmplător televiziunea a găsit cea mai bună formulă de compromis care constă în a pune prezentatorul de știri să privească către telespectator, ca și cum ar vorbi spontan cu ei, când, în realitate, el citește un text așezat pe prompter. La radio, o metodă mult folosită în trecut în Franța, dar și în Marea Britanie era ca prezentatorul de știri să citească ca și cum ar dicta știrea unei dactilografe, obligându-l să rostească clar, articulând corect cuvintele, respectând pauzele comunicării orale, folosind simplitate în alegerea termenilor, lăsând „să curgă“ firul discursului, chiar cu riscul unei mai mari redundanțe - ceea ce nu este o greșală gravă în comunicare radiofonică, cum se crede deseori, dimpotrivă. Prezentatorul ideal ar fi cel care aparține acelei categorii de persoane

despre care se spune că vorbesc cum scriu, vrând prin aceasta să se spună nu că ar vorbi agramat, ci că păstrează, într-o exprimare corectă, toate caracteristicile comunicării orale.

Personal, nu cred că astăzi se fac mai multe greșeli de exprimare decât acum treizeci sau cincizeci de ani. Se fac doar altfel de greșeli. Iar de ele sunt răspunzătoare trei instituții: școala, presa și locul de exercitare a profesiei de mediator în comunicarea socială. Greșelile care se rostesc sau se scriu sunt, desigur, inadmisibile, dar o bună parte din aceste greșeli ar putea fi evitate dacă cel în cauză ar fi învățat bine în școală să scrie și să citească. Un bun dicționar de terminologie ar putea oferi, pe de altă parte, utilizatorilor profesionali care lucrează cu limba română, un instrument de consultare de mare utilitate. Cât privește locul unde mediatorii de comunicare își îndeplinesc obligațiile profesionale, se știe că, de multe ori, aici nu sunt îndeplinite îndatoririle care privesc formarea profesională, reciclarea periodică a personalului din mass-media, elaborarea manualelor referitoare la stil sau chiar caracteristici care țin de însăși alcătuirea programelor, atât a celor care se fac bine, dar și a celor care se fac rău și care pot aduce prejudicii mai mari decât dacă nu s-ar face deloc pentru că în acest caz ar îndemna spre lectură.

Unui mediator de comunicare, fie el ziarist, reporter de radio sau televiziune, realizator, redactor etc., în cazul în care este bun cunoscător al limbii române, i se cere în plus o atenție constantă la tot ceea ce se întâmplă în aria cunoașterii, pentru că în mass-media se știe întotdeauna mai puțin sau, mai bine zis, niciodată nu se știe totul și aceasta pentru simplul motiv că materia primă a tuturor mijloacelor de comunicare socială sunt, în primul rând, faptele și ideile cele mai recente.

muzica

In ambianța plăcută a noii săli de concerte „Euterpe“ care aparține Fundației „România de Măine“ - Universitatea „Spiru Haret“ s-a desfășurat cea de a VI-a ediție a „Serilor muzicii Finlandeze“, proiect inițiat acum 6 ani, pe când pianista **Ilinca Dumitrescu** era imitatorul personaj care te întâmpina pe scările muzicului „Enescu“. Legătura ei cu muzica finlandeză - țară foarte dezvoltată și din punct de vedere cultural, ai cărei compozitori, nu numai tradiționali, ci și contemporani, sunt cunoscuți în întreaga lume - datează de mai mult de un sfert de secol, astfel încât noul sediu este gazda aceluiași public select, alcătuit din iubitori, oameni de cultură și fideli ai acestor opere extrem de interesante. Concertul cameral prezentat publicului românesc o formație formată din tânără (media de vârstă 30 de ani) **Annemarie Åström** - vioară, **Markus Hohti** - violoncel și **Anna Kondracka** - pian, absolvenți ai Academiei „Sibelius“ din Helsinki, cu studii postuniversitare la Göteborg, Köln, Basel, Copenhaga, prezenți la importante manifestări internaționale (în diferite genuri cameral), care a avut marele succes, izvorât din cunoașterea perfectă a operelor, a unui travaliu care a însemnat sute de ore de repetiții, de a aborda un repertoriu pe

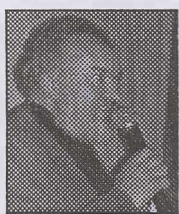
cât de cunoscut, pe atât de dificil: **Beethoven op. 1 nr. 3 în do, Jan Sibelius „Lovisa Trio“ în Do (1888) și marea capodopera șostakoviciană, gigantical Trio op. 67 nr. 2 în mi (1944)**. Despre „Lovisa Trio“ se poate afirma că, în pofida unor influențe provenite din atmosfera romanței rusești (în maniera lui Tchaikovski) este un opus care amestecă elemente romantice cu unele pe care le vom reîntâlni la impresionisti, melanj interesant pentru epoca în care a fost scris, plin de luminozitate, de o frumusețe aparte. Imensei desfășurări a Trio-ului scris de **Dmitri Șostakoviici** (aproape 40 de minute!) i s-au atribuit diverse „programe“, legate mai ales de tratamentul în finalul lucrării a unor teme emanate din folclorul iudaic aparținător tradiției hasidice. Dacă prima mișcare impune o temă care induce o atmosferă extrem de rusească, **Scherzo-ul** într-o tonalitate absolut neobișnuită, **Fa**, desfigurează ideea rondo-ului beethovenian în sensul unei false exuberanțe care involuează spre grotesc, iar **Passacaglia**

Finlanda

corina bura

în **si b** aduce „suflul morții“ și conține miezul spiritual al lucrării, **Finalul** este construit pe teme amintite care sunt supuse unui permanent proces de transformare păstrând în același timp caracteristica modală inconfundabilă. Cine a văzut musical-ul „**Scripcarul pe acoperiș**“ după Shalom Alehem le va recunoaște cu siguranță. Pianista A. Kondracka a dat un adevărat recital fiindcă în acest tip de formație instrumentului cu clape i se încredințează cel mai complex rol tehnic, în timp ce violoncelul subliniază contururile ce țin de expresie, de lirism, ceea ce înseamnă că vioara ar fi avut o partitură numită îngrată dacă cei trei nu și-ar fi omogenizat atât de bine sonoritatea. În orice caz, lucrarea lui Șostakoviici este „bestială“, ca să folosim un termen argotic la modă, în cazul acesta extrem de potrivit!

valentin tașcu

„Bine zice fiu-miu de la facultate“

„C opil fiind“ încă, doar 17 ani, dar deja „dușman al poporului“, am dat admitere la Filologia din Cluj a Universității cu nume „înfrățit pentru o veșnicie“ „Babeș-Bolyai“ (tradiționala prietenie româno-maghiară, cum ziceau activiștii de partid, de regulă evrei basarabeni pe atunci și chiar unguri sadea). Adevărul e că pe noi, candidații la studenție, ne interesa prea puțin titlul înaltei școli și aveam stimă egală pentru ambii oameni de știință, pentru Victor Babeș, cel care inventase speologia, ca și pentru Bolyai Farkas, inventatorul unor formule matematice importante. Mulți dintre noi „găvăreau“ ungurește, dar mai abtîr știam să înjurăm pe limba aceasta atât de îngroșată cu umor. Era un film la vreme, **Mateias, gâscarul**, (**Ludos Maty**), interpretat de un mare comic maghiar, Lotobar, de care ne prăpădeam de răs în această limbă universală a veseliei contaminante. Ungurii știau mai toți românește, dar și ei, când era să ne înjure, o făceau tot în limba maternă. Avem și noi înjurăturile noastre zdravene, dar ele sunt prea scurte și categorice (cum ne-a demonstrat regretatul Al. Paleologu într-un eseu splendid, **Glossă folclorică**, din genialul său volum **Bunul simț ca paradox**), în vreme ce cele ungurești nu se mai termină, curg ca o cascadă peste capul bietului „beneficiar“. Oricum, cu sau fără înjurături, armonia româno-maghiară era impecabilă (așa scria cel puțin la ziare), doar ceva bătaii între găștile din Gruia sau din Mănăsturea, ceva orgolii războinice nevinovate, ceva frecuşuri șovine de doi lei etc.

Așa că am dat, de-a valma, români, maghiari, germani și de alte naționalități, popularul examen de admitere la facultatea de filologie, la care dădeau de regulă cei care erau mai leneși și nu se mai oboseau până în centrul Clujului și intrau la prima instituție de învățământ superior, pe dreapta, cum vîi de la gară, sau cei care, picând peste tot, în centru, în drum spre gară dădeau și la filologie. Oricum, veniți și neaveniți, ne-am adunat vreo șapte sute și ceva de „catindați“ pe cam 300 de locuri, doi și ceva pe un loc. La admitere eram cam egali, fete și băieți, dar după, băieții au picat în bloc, cei rămași

fiind răsfățați între valuri de fete, care mai de care mai tinere și mai grațioase.

Veți zice că nu e nimic politic până acum. Nici vorbă, politica era peste tot și una singură, și una dură mai ales. „Luptele de clasă“ începuseră încă din clasele de liceu, în sensul că ne-am separat vrând-nevrând în fii ai clasei muncitoare pe de-o parte și fii pribegiți ai intelectualilor pe de altă parte. Cei dintâi umblau să-și confecționeze dosarele pentru bursele „de stat“ (muncitorii) și „de sfat“ (țărani), în vreme ce noi, urmași ai celei mai lașe categorii sociale (cum ne considerase Lenin), am aflat cu stupeoare că nici vorbă nu era de burse, mai mult, urma să candidăm pe doar 33% din locurile puse la bătaie. Ce să-i faci, muncitorii și țărani erau „clase conducătoare“, detașamente de nădejde ale partidului, rezerva lui de cadre, pe când noi, ceilalți, ai căror părinți își roseseră coatele pe băncile școlilor, eram virtuali „dușmani ai poporului“, cu tați și mame încă prin pușcăriile comuniste, în nici un caz „oameni ai muncii“. Pe culoarele largi ale facultății clujene ne uitam cu jind la acești fii ai poporului, mândri de originea lor „sănătoasă“ și oricum mai bine îmbrăcați ca noi, pentru că cei de la țară țin mai mult la fala copiilor decât degenerații de intelectuali.

Admiterea a fost cu totul corectă, n-am ce zice, fără incidente, doar rezultatele au fost șocante atîta vreme cât copiii claselor conducătoare au intrat aproape toți, cu medii de 5, adesea trase de păr de profesorii examinatori, pe când în „tagma“ noastră („sin laude“) s-a căzut cu media 8. Dar s-a căzut și cu 10, aceștia fiind de regulă copii de popă sau foști elevi neinspirati politic de pe la seminariile teologice. Și e clar că aceștia din urmă erau cel mai bine pregătiți, pentru că „la popi“, cum le ziceam noi, mireni, elevilor de la Seminarul teologic din Alba Iulia, se făcea școală mai multă și disciplina era mai dogmatică. Îmi amintesc de ei cum treceau încolonați ca soldații spre școala lor catolică, îmbrăcați sobru, în gri și cu pălării pe cap, într-o tăcere desăvârșită. Noi, civilii, arătam mai a haită, uniforme noastre de prost gust și chipiile proletare dându-ne mai degrabă un aer de derbedei scăpați de la școlile de corecție, decât de viitori intelectuali. Așa și era, am dat chiar dovadă, precum un coleg, Doru Anghel, fiu de intelectual, a cărui obsesie a fost să-i

înfunde pălăria pe urechi încheietorului de pluton, evident un catolic mic și pricăjit. A nostru a pândit situația și când i-a venit în mână a căpăcit cu sete, ca la volei, pălăria prea mare pentru capul micuțului. Noi ceilalți eram pregătiți să înfruntăm reacția firească a „popilor“. Care n-a fost să fie micuțul și-a tras borurile de pe ochi, și-îndreptat borurile pălăriei, și-a pus-o la loc pe cap și și-a continuat drumul în liniște, un aer cristianic, de Golgotă. Nu ne catadixit nici măcar cu o înjurătură ungurească printre dinți.

Apropo de această sintagmă de mai sus „viitori intelectuali“, funcționa un paradox uluitor: noi, fiii de intelectuali, nu aveam nimic de pierdut, dar cei ai muncitorilor și țărănilor erau trimiși de inconștienții lor părinți la moarte sigură, urmând inevitabil că la absolvirea facultății să devină intelectual urmând ca fiii lor, la rându-le, să intre în categoria hulită a celor cu „origini nesănătoasă“. Era de fapt o vreme paradoxurilor, a absurdităților stalinienescă. Circula de pildă un banc, mai bine zis o istorie care putea fi și adevărată, cu doi frați, unul ilegalist comunist și altul foșt legionar, care, la repartitia în muncă, au avut destine șocante: ilegalistul a primit un post ca vai de lume, pe când legionarul a fost promovât pe funcții importante. Lumea înțelegea perfect, pentru că în dosarul de cadre al ilegalistului scria negru pe alb, dar mai ales negru, că are un frate fost legionar pe când în cel al legionarului scria cu roșu că are un frate ilegalist. Era vremea dosarelor. Ați văzut deja ce rău era de pildă în dosarul meu, în care scria că tatăl meu era inginer mama casnică (grav, pentru că refuzam așadar munca în colectiv - „arbeit mach frei“, nu-i așa, funcționa impecabil și „lagărul“ comunist, ca și în cele naziste) tata „dat afară din partid“ și toate celelalte. Trebuie spus că nu toți fiii de țărani erau fericiți. De pildă, cei la care scrie „fiu de chibur“ (adică omul harnic și înțelept care a acumulat ceva avere din munca la cinstită) era rău de tot. „Fiu de popă“ - a văzut. Deci trebuia să fi avut „norocul“ să naști într-o casă de oameni săraci (de regulă leneși și bețivani, care, drept recunoștință pentru aceste merite deosebite, au fost făcuți de partid șefi pe la gospodăriile colectivelor colhozurilor adică, importate din U.R.S.S.).

Problema pe care mi-am pus-o de atunci cu „mânie proletară“, era că de ce avuseseră grijă părinții mei de „dosarul meu“. Să fi lăsat dracului cartea și să treacă la munca de jos, pe la bătut fierul și la mangelul, pe la vaci etc. A avea sau a nu avea dosar bun - aceasta era întrebarea!

Stimați cititori,

Știm că vă interesează revista noastră. Am constatat în deplasări prin țară, dar și din scrisorile pe care ni le trimiteți. Uneori, nu găsiți la chioșcurile Rodipet, deși, după un control amănunțit al nostru, am aflat că sunt expediate de la centru suficiente exemplare. Ni se face un serviciu spunându-ne că acestea se epuizează repede. Tirajul nu e foarte mare, noi însă îl considerăm suficient pentru a vă stârni curiozitatea. Dacă doriți totuși să fiți la curent cu domeniul care ne manifestăm sau să vă asigurați colecția personală, abonați-vă din vreme. Numai în acest fel oficiile poștale sunt obligate să aducă exemplarul preferat acasă. Costul unui număr e de 2,5 lei. Revista noastră e săptămânală. Încrederea reciprocă dă siguranța colaborării.

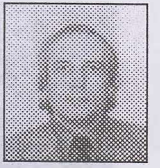
Serghei Prokofiev a fost un creator și un pianist de excepție. Prin cele cinci concerte scrise cu dezinvoltură și siguranță el a revitalizat genul concertant pianistic din prima jumătate a secolului trecut.

În concertul din data de 8 noiembrie 2007, de la Ateneul Român, s-a putut asculta cel de-al treilea *Concert în do major, op. 26*, în interpretarea pianistului Viniciu Moroianu, acompaniat de Orchestra Simfonică a Filarmonicii „George Enescu” din București, aflată sub bagheta dirijorului Alexandru Pascaș.

Compusă între anii 1917-1921, pe când compozitorul se afla în Franța, lucrarea a fost cântată în primă audiție la Chicago, în anul 1921, cu Prokofiev însuși la pian (de altfel, el câștigase, ca pianist, *Premiul Rubinstein* al Conservatorului din Sankt Petersburg). Construcția concertului e tradițională, ea conținând trei părți: I. *Andante. Allegro*; II. *Tema con variazioni. Andantino*; III. *Allegro, ma non troppo*.

Viniciu Moroianu, pianist cu o vastă experiență tehnică și deținător a numeroase premii pentru interpretare (*Guilde française des artistes solistes*, 1979, Paris, *Premiul Colegiului Criticilor Muzicali*, București, 1981, *Premiul George Enescu*, București, 1991, *Premiul Fundației „Dinu Lipatti”*, București, 1992), și-a etalat în acest concert virtuozitatea instrumentală, dublată de o lucidă structurare a discursului muzical. Pianistul a înfățișat în prestația sa multitudinea strălucirilor melodice, ritmice și armonice ale partiturii, foarte dificile, a *Concertului nr. 3 în do major de Serghei Prokofiev*. Foarte implicat cerebral, cu o tehnică impecabilă, el reușește să bînbîneze culorile cele mai neașteptate. Viteza cu care se succedau notele din pasaje, firească în condițiile spectaculului motorist al textului muzical, constituia un factor de coeziune a afirmațiilor sonore, servind muzica lui Prokofiev. Cursivitatea desfășurării pianistice, întreruptă doar de accentele expresive arcașice - scurte fulgere, adevărate stileme prokocievene - era susținută și de o gestică plină de afinitate. Viniciu Moroianu a impresionat și prin frazarea sa clară și convingătoare. Realizarea măestră a acelor *pante descendente* pe care înainteașă rului melodic din *Andantino*-ul părții mediane - acolo unde lirismul și nostalgia sunt tangente ale expresivității - aduce un plus de plasticitate. Credem că temperamentul pianistului se potrivește foarte bine cu forța de transmisie a afectelor, necesară în

Caleidoscopicul interpretării

marcel frandes

interpretarea acestui concert.

În dramaturgia celor cinci variațiuni, în care pianul are un rol determinant, ansamblul orchestral s-a mulat cu multă abilitate după intențiile solistului. Artiștii instrumentiști, adevărați profesioniști, urmăreau direct fluxul muzical venit dinșpre solist, ceea ce a asigurat o bună sincronizare. În *Allegro, ma non troppo*, cea de-a treia parte a *Concertului nr. 3, pentru pian și orchestră* de Serghei Prokofiev, pianistul Viniciu Moroianu apela la resursele sale interioare cele mai potrivite a genera avalanșa ritmică a succesiunii acordurilor. Într-adevăr,

emoționarea primordială, despre care George Enescu spunea că este indispensabilă ca energie de persuasiune în interpretare, era prezentă în acele clipe. Surprinderea frumuseții melodiei refrenului de rondo, ca și dinamismul pasajelor pline de umor și optimism din cuplete au dat autenticitate cântatului. În imaginea sonoră globală, sunetele emise de solist se asemănau cu micile obiecte dintr-un cilindru opac, în lungimea căruia oglinzile dispuse formează o infinitate de desene simetrice - caleidoscopul copilăriei.

La cererea publicului, pianistul a interpretat o miniatură de George Enescu: *Omagiu lui Gabriel Fauré*. Rafinamentul timbral și minuțiozitatea detaliilor au încântat auditoriul.

În același concert, s-au mai putut asculta *Simfonia „N” a naturii* de Vasile Timiș, o amplă frescă pentru orchestră, în patru tablouri. Titlurile fac aluzie la lirica eminesciană consacrată naturii: *Câmpia, Lacul, Pădurea și Muntele*. Lucrarea are o formă liberă, se cântă fără întrerupere, iar ideea muzicală principală, având configurația unui semnal, revine metamorfozată în fiecare tablou. Orchestrația diversă și colorată conține și un bogat compartiment de percuție. Armoniile politonale și polimodale sugerează o stare de imponderabilitate. Reverberații ale muzicalității versului eminescian apar uneori în fragmente de consonanță tradițională, având drept consecință echilibrul tensional. Retorica *Simfoniei Naturii* de Vasile Timiș se acordează cu poetica evanescentei. Sunetul de tunet de pildă, vine din neant, înfricoșează un moment, apoi dispare lin.

puls

Un „fin” al lui Păstorel

Gheorghe Istrate

Recunosc: de mult n-am mai fost un pofticios de epigrame - precum în scurta adolescență -, care ne iluminau bahismul ingenuu și inconsistent. Și, totuși, la asemenea mese rotunde, după ce ne săturam să recităm din pisici, începând cu Ranetti-Roman, Cincinat Velescu, Nigrim, ba chiar și Caragiale și toată viața de până și după Păstorel, încercam și noi să nctăm alăuta satirică înzestrată cu patru strune ușcătoare - dar niciodată n-am crezut în eternitatea acestui gen. În ultimele decenii, însă, au luat naștere, în mai toate centrele culturale ale țării, cu prioritate în Capitală, în Ploiești, Buzău, Cluj-Napoca adevărate școli de epigramistică. Bibliografia titlurilor, unele fiind voluminoase antologii prefațate de critici notorii (precum Petru Poantă), m-au făcut ciulesc urechile și să recuperez din străfundul adolescenței ceea ce, de fapt, niciodată nu se pierde, încă hârtia are memorie.

Anul trecut mi s-a oferit de către autor, domnul poet Mihai Sălcuțan, prieten vechi buzoian, un volum (elegant!) *Catrene de căpătâi - epitafori*, care l-am citit pe nerăsuflăte, însemnând câteva fiind excepționale. Dar timpul m-a furat altfel, cu

lirismul său adiacent, și alte cărți s-au depus peste alte cărți, sosite aproape săptămânal, din toată țara, pe biroul meu noptatic.

Am reluat lectura catrenelor lui Mihai Sălcuțan și am rămas surprins de prosepțimea, acuitatea și actualitatea lor. Am cam înnegrit paginile cărții cu observații marginale (prost obicei, dar e prea târziu să mă desbăr de el: enimentul meu profesor de istorie, Traian Cristescu, de la liceul hasdeian din Buzău, m-a învățat o astfel de *recepție fierbinte*) și grație acestor epitafori (tot epigrame, în fond, dar cu o direcțitate precisă), m-am lăsat învins.

Da, domnule, incisivitatea spiritului e nesătulă! Micile catrene sunt lecții de etică, de morală. Epigrama este „justiția” literaturii extinse și Mihai Sălcuțan excelează deseori aforistic. La unele zâmbim strâmb, la altele tăcem „comemorativ”, la altele rădem sănătos, cu toată gura. Autorul ne dăruiește ozon, ne conferă o „bulă” de aer curat, înșenînându-ne frunțile mult prea îngândurate în ultimii ani. Euritmia, strălucitul joc de cuvinte, cadența, rima bogată, toate compun un ceremonial lectural compensatoriu.

Mihai Sălcuțan este autor al mai multor volume: *Viața ca o epigramă* (1999), *Ace la purtător* (2002), *Vesela tristețe* (2003), *Zodia balanței* (2006) - și acesta, înconunator.

Propunem un mic recital:

Unui cartofor afemeiat

I-a plăcut de cărți..., femei...,
Dar acum, c-avu sincopă,
Îl urmează pe alei
Patru dame și un popă.

Unui pescar bătrân

Intră-n legile firești
Să înalțe, să dărâme...
Stând pe mal, el da la pești,
În pământ, azi dă la râme...

Unui poet chefliu

Mulți zâmbesc pe sub mustați,
Deși-i mort și clipa-i grea...
Pentru prima dată-n viață
E pe masă, nu sub ea!

Unui orb

Nu mai este printre noi,
E în raiul cel himeric...
Poate-n viața de apoi
O scăpa de întuneric!

Mulțumesc, domnule Mihai Sălcuțan! Mi-ai deschis din nou apetitul epigramistic adolescentin de odinioară - și uite că zilele trecute am comis și eu una, bună-nebună, iar dacă îți place, ți-o dedic:

Traduceri

Marelui meșter George Lesnea, inegalabil tălmăcitor al lui Serghei Esenin

Lesnea lesne-a mai tradus genialul poet rus, dar și rușii - cum s-a spus - totdeauna *ne-au tradus...*

Ce zici, mă primești în cercul vostru de epigramiști?

